

מחקרי מועצת תנועות הנוער

שיחות על הגשמה בתנועות הנוער 2020-2019

נעם אבן

מחקרי מועצת תנועות הנוער בישראל ראו אור בסדרה:

אוגדן ראשון

1. המסע אל ההגשמה החדשה בתנועות הנוער, לחנך לערכים ולא לצורות, נעם אבן, 2014.
2. הזדמנות למנהיגות, מנהיגות וחינוך למנהיגות בתנועות הנוער, נעם אבן, רקפת הימן זהבי, אבי בורגר, 2016.
3. עין משוטטים, ראשית הטילים בתנועות הנוער 1912-1942, גיל גרטל, 2016.
4. צפונה ונגבה, טיולי תנועות הנוער בישראל, תמונת מצב 2015, רקפת הימן זהבי, 2017.
5. חינוך מאפשר. החינוך בתנועת הנוער כהכנה לחיים, מחנות הקיץ כמקרה בוחן, רקפת הימן זהבי, גיל גרטל, 2017.
6. מתבגרים בתנועה. קורסי הדרכה בתנועות הנוער, גיל גרטל, שירה פאר, קרן בן נון, 2018.

אוגדן שני

1. קשר כפול, מהתנועה לכיתה, מיה ויזל, 2020.
2. שיחות על הגשמה בתנועות הנוער 2019-2020, נעם אבן, 2021.

מחקרים נוספים עומדים להתפרסם בקרוב.

שיחות על הגשמה
בתנועות הנוער
2020-2019

נעם אבן

שיחות על הגשמה בתנועות הנוער

2020-2019

נעם אבן

צוות מחקרי מועצת תנועות הנוער: אבי בורגר, ד"ר ורד האס, רקפת הימן-זהבי, ד"ר מיה ויזל, ד"ר נסרין חדאד חאג' יחיא, ארזה לבון-גילת.

מחקר כמותי, חוקרת ראשית: ארזה לבון-גילת

ביצוע סקר מדגמי: מכון דיאלוג – פרופסור קמיל פוקס, סימה אהרוני, חגית יחזקאל.

עריכה לשונית: שלמה אבן

עימוד: יהודית שטרנברג

עיצוב כריכה: ענת שטיינברג

הדפסה: דפוס חבצלת

הערות:

- א. הספר נכתב בדרך כלל בלשון זכר, זאת מטעמי אחידות. הכוונה תמיד לכל המינים.
- ב. כל הציטוטים בכל פרק, למעט אלו שמוצמד להם מקור, הם משל המרואיינים המוזכרים בראש הפרק.

© כל הזכויות שמורות למועצת תנועות הנוער בישראל ולצוות הדידקטי בע"מ
הוצאת מועצת תנועות הנוער בישראל

מסת"ב 4-1-92804-965-978

ינואר 2021 שבט תשפ"א

תוכן העניינים

7	תודות
9	הקדמה. מה פתאום שיחות על הגשמה? שיחות עם אנשי התנועות
13	• תנועת הנוער העובד והלומד
33	• תנועת הצופים העבריים
39	• תנועת בני עקיבא
51	• תנועת השומר הצעיר
59	• תנועת המחנות העולים
65	• תנועת הנוער הלאומי – בית"ר
71	• תנועת המכבי הצעיר
79	• תנועת הנוער של האיחוד החקלאי
87	• תנועת עזרא
95	• תנועת אריאל
101	• תנועת הנוער הדרוזי
107	• תנועת הצופים הערבים
115	• תנועת היכלי ענ"ג
	תוצאות סקר מדגמי בשאלות: מהי הגשמה?
119	מיהו מגשים תנועתית?
124	דיון בממצאים
127	סיכום
133	רשימת הראיונות
135	לקריאה נוספת

תודות

במהלך כתיבת הספר נפגשתי עם מזכ"לים ופעילים בתנועות הנוער. אלו מפגשים מלמדים. חבורה של אנשים בעלי תפקידים וכאלה שמילאו תפקידים בעבר והעיסוק בשאלות תנועות הנוער חשוב להם ומאתגר אותם. כשנוגעים בשאלות מהותיות נדרשים לעתים להסתכלות מחודשת ולבירור של צעדים שנעשו. היכולת לחשוף מהלכים, גם כאלה שלא צלחו, מיוחדת ומעוררת הערכה. תודתי לכל החברים והחברות שהקדישו מזמנם וחשפו את ההתלבטויות והניסיונות כפי שהיו בזמנם.

סדרת המחקרים על אודות תנועות הנוער מתאפשרת בזכות החלטת הנהלת מועצת תנועות הנוער לצאת לדרך באופן מקצועי ומקיף. על האמון, על האוזן הקשבת ועל החיבור לאנשים ולמידע, נתונה תודתי לאנשי מת"ן: נפתלי דרעי, מזכ"ל המועצה; שלומית רונן לבנה ורועי תשובה, סגני המזכ"ל; טל מדר, מנהלת אגף ארגוני הנוער; ומיקי אבישר, מזכירת המועצה.

תודה לצוות המחקר ולצוות המקצועי שמלווים את המחקרים. למותר לציין כי האחריות עלי בהקשר של כל טעות או השמטה. אלו, אם יתגלו, יתוקנו במהדורה הדיגיטלית.

נעם אבן

הקדמה

מה פתאום שיחות על הגשמה?

אפשר להגדיר שלוש תחנות בתולדות שאלת ההגשמה בתנועות הנוער: ימי הקמת המדינה ומלחמת העצמאות; שנות המשבר; לקיחת היוזמה וקביעת יעדי הגשמה חדשים (מעודכנים).

באוקטובר 1948, במהלך מלחמת העצמאות, כתב אברהם אדרת (חבר מזכירות התנועה המאוחדת): "את החברים בהכשרות ליווינו בחרדה ובתפילה. לא רק לשלומם אלא גם לכוח עמידתם כאנשי התנועה בתנאי חיי צבא. לכוחם לשמור על גוף ההכשרה וערכי התנועה גם בתהפוכות חיי הקרב... ידענו – בהבאת הניצחון בלבד לא סיימנו את תפקידנו." (עיתון דבר, 3.10.1948).

במדינת ישראל הריבונית, שמתחילה להקים את מוסדות המדינה, יש לתנועות הנוער מסגרת להמשיך לטפח את יעד ההגשמה המרכזי, בהתיישבות החלוצית. לבוגרי התנועות יש מסלול מסודר בצה"ל (נוער חלוצי לוחם – נח"ל) בו הם נקראים להמשיך כדי להגשים את מטרת התנועה.

שנות ה-70', ה-80' וה-90' של המאה העשרים מתאפיינות בהידלדלות גרעיני הנח"ל. התנועות לא מצליחות למשוך את החניכים הבוגרים, בהינתן שההליכה לקיבוצים, במיוחד לאלו המבוססים כלכלית, לא נתפסת כיעד הגשמה. גם הקיבוצים רואים

את ההשקעה בגרעינים כלא אטרקטיבית. מרבית חברי הגרעינים לא ממשיכים כחברי קיבוץ ומסיימים את הקשר עם שחרורם מצה"ל. בתנועות מתחילים לחפש אפיקי הגשמה חדשים, מתחילות להתהוות שנות השירות ובחינת האפשרויות ליציאת גרעינים לערי פיתוח ולא רק לקיבוצים. בהנהגות התנועות עדיין מעמידים את היציאה לנח"ל והחברות בקיבוץ כיעד ההגשמה התנועתי המרכזי. תנועת הנוער העובד הלאומי (לימים הנוער הלאומי – בית"ר) מחליטה להצטרף ומתחילה לארגן גרעיני נח"ל לקיבוצים. לצד ההמשכיות במסלול הנח"ל המסורתי מתארגנים ניסיונות תנועתיים ומקומיים לעדכן את היעדים, כפי שניתן ללמוד מעיתונות פנימית של תנועות הנוער ומדיונים בוועידות ובמועצות. כך בסמינר "להוביל שנית" בנוער העובד והלומד, בכרי דשא ב-1992; במועצת השומר הצעיר בירוחם ב-1995 ובמרכז התנועה של המחנות העולים בהר אדר, ב-1996.

כבר בשנת 1979 ארגן מרכז מחלקת הדרכה בתנועת הצופים, אילן לייבה, סמינר לבירור ובחירת יעדי הגשמה לחניכי י"ב בתנועה. החניכים ביקרו בעיירת פיתוח, פגשו בחברי גרעין רעים, הצטרפו לפעילות של גרעין עמרי (גרעין נח"ל לעיירת פיתוח) ובמהלך הסמינר גם נפגשו עם עובדי מועצות מקומיות, שתיארו את הציפייה לתרומה המשמעותית של חברי תנועה צעירים אשר יגיעו לפעול ביישוביהם. בסופו של הסמינר הצביעו רוב המשתתפים בעד יציאה קבוצתית, במסגרת גרעיני נח"ל, לקיבוצים. אילן הגיב על כך בביטאון התנועה "היה נכון" (גיליון 35, מרץ 1979): "האם חיים בעיירת פיתוח אינם אתגר ציוני חלוצי?"

המשבר התבטא בחלק מהתנועות בהתמעטות מספרי החניכים. כך, לדוגמה, השומר הצעיר והמחנות העולים התקשו בהוצאת גרעיני נח"ל בשנות ה-90.

מהמשבר צמחו התשובות התנועטיות. הוחלט על שינויים מהותיים ביעדי ההגשמה התנועטיים. לא עוד הליכה להשלמה בקיבוצים אלא

היענות לאתגרים ולמשימות לאומיות. בוגרי התנועה מתייצבים בחזית ההיענות לאתגרים חינוכיים וקהילתיים ומעגנים את השינוי התפיסתי בהחלטות וביעדים של התנועות.

המסגרת בה תתבצע הפעילות שונה בין התנועות. ממסגרות של תנועות בוגרים שהן המשך לפעילות בתנועה וחבריהן ממלאים תפקידים בשדרות הניהול וההדרכה התנועתיות ועד קריאה לבוגרים לחיות על פי ערכי התנועה בכל מקום ודרך בה יבחרו.

כעת, למעלה מרבע מאה אחרי התהוות השינוי בתנועות הנוער, שהוא גם תהליך היציאה מהמשבר בזכות ההיענות לביטוי ולערכון היעדים, ראוי לחזור אל התנועות ולברר מה מעמדו של המושג הגשמה בעשורים האחרונים.

במאה ה-21 מציבות כל תנועות הנוער יעדי הגשמה בפני חניכיהן. זו לא מציאות מפתיעה, תנועות נוער מחויבות בהעמדת אתגר לחניכיהן. כל התהליך החינוכי התנועתי, בכל התנועות, מבוסס על ההנחה שהערכים אשר מוטמעים במהלך שנות ההתחנכות בתנועה יובילו את החניכים לבחור נתיבי חיים בהם יביאו לביטוי את ערכי התנועה בכך שיתנדבו בקהילה, לא יירתעו ממעורבות בחינוך ולא יתעלמו מעוולות שנגלות לנגד עיניהם. התנועות רואות את בוגריהן כ'חלוץ' מחנך' שהולך לפני המחנה ונענה למשימות לאומיות.

בתנועת המכבי הצעיר, בין סיסמאות התנועה, מופיע המשפט: "תנועה ללא הגשמה, כגוף בלי נשמה." מטרת השיחות עם מנהיגי תנועות הנוער היא לבחון עד כמה המשפט הוותיק רלוונטי ועד כמה המושג הגשמה משמעותי גם בימינו אנו.

הפגישות התקיימו במהלך החודשים פברואר 2019 – אפריל 2020. בפגישות השתתפו מזכ"לים ולעתים פעילים נוספים. בנוסף, רואיינו מזכ"לים לשעבר שבתקופתם חלו שינויים מהותיים שראוי לברר את פרטיהם.

לקראת סיומה של כל פגישה נשאלו המשתתפים: כשאתם נפגשים עם חניכים בכיתות י"א-י"ב, כשתשאלו אותם מהי הגשמה, מה תהיה תשובתם? מה תהיה דמות המגשים התנועתי בעיניהם? בחנו את תשובות החניכים לשאלות אלו באמצעות סקר מדגמי שערכנו בקרב חניכים בוגרים בתנועות נוער. הסקר נערך בניהול מקצועי של חברת דיאלוג, והמדגם שנבחר מייצג את חניכי תנועות הנוער.

הפרק על הנוער העובד והלומד, שפותח את הספר, ארוך מהפרקים על התנועות האחרות. במרכז הפרק עומדות השיחות שנערכו עם פסח האוספטר, שמוכיל ומלווה את התהליך מראשיתו, בשנות ה-80'. פירוט התהליך בנוער העובד והלומד מאיר גם תהליכים של תנועות אחרות שהגיבו להתחדשות, פעלו ברוח דומה או החליטו על דרך שונה בהתאם למאפייני התנועה ולרוחה.

תנועת הנוער העובד והלומד

”אף על פי כן” מסע של התלבטות ובחירה

שיחות עם פסח האוספטר, רכז תנועת דרור ישראל.

פברואר-יוני 2019.

נערך בשיתוף תמיר צייגר ורפי סטינגר, תנועת דרור ישראל.

א. ”ד'כר אלמחיבה בקלבי מן ינסני...”

”ذکر المحبة بقلبي من ينسيني...”

זיכרון האהבה בליבי – מי ישכיחני...

(אהרון עמרם, זיכרון האהבה)

נפגשתי עם פסח כדי ללמוד את תהליך שינוי המסלול ויעדי ההגשמה בתנועת הנוער העובד והלומד. התהליך בתנועה היה מורכב, ארוך וראשוני בין תנועות הנוער באותם ימים. לכן פרק זה ארוך מהבאים אחריו ולעתים יש בו כניסה לפרטים, שיוכלו להבהיר תהליכים.

התנועה (הנוער העובד, אז) נוסדה בשנת 1924, והפכה להיות תנועה ארץ-ישראלית גדולה ושורשית. היא הוקמה על-ידי קבוצת נערים ונערות עובדים, אשר מאבקם לקבלת תנאי עבודה הוגנים הוביל לבניית תנועת נוער שהפכה להיות חלק מרכזי ומוביל בבניין הארץ ובהגנה עליה. בשנת 1959 התאחדה התנועה עם התנועה המאוחדת, ושמה מאז – הנוער העובד והלומד.

בשנת 2006 בחרו בוגרי הנוער העובד והלומד, אשר הקימו עד לשנה זו את "תנועת הבוגרים מרח"ב" (מחדשי רעיון החלוץ בארץ ישראל) ואת "קהיליית קיבוצי הקבוצות השתפניים משימתיים", לשזור שתי תנועות אלה יחד עם תנועת הנוער העובד והלומד ולהקים את תנועת "דרור ישראל". הבחירה בשם "דרור" היא ביטוי לבחירה להמשיך את דרכה של תנועת דרור, אשר הובילה את מרד הגטאות בתקופת השואה יחד עם תנועות אחרות. וכך, גם לאחר שינוי מסלול ההגשמה בתנועה, נותר רעיון הקיבוץ כמופת ההגשמה התנועתית (גם אם לכש צורה חדשה), וזוהי גם הפרספקטיבה דרכה בוחר פסח להתבונן על מעשיו, בחירותיו והתלבטויותיו, גם ממרחק של כמעט 40 שנים:

...חלום חיי היה להיות חבר קיבוץ. זה היה בשבילי יותר מכול, זה היה בשבילי ההגשמה, זה להיות חלק מאחד הדברים הכי משמעותיים שעשה העם היהודי. היו שני דברים שאין אותם בשום מקום אחר בעולם, כך אני חשתי – ירושלים והקיבוץ.

פסח גדל בעפולה והיה חניך ומדריך בקן הנוער העובד והלומד בעיר. בכיתה י"א הצטרף לגרעין שיועד לקיבוץ מלכיה – גרעין נו"ב (נעלה ונגשים במלכיה). בשנת 1980 החל הגרעין בהתנסות ראשונית, במסגרת שכונתה "חוות הגשמה" ובהמשך שינתה את שמה ל"חוות הכשרה" – התנסות שיתופית, אשר עתידה להצמיח פירות וענפים רבים ומשמעותיים מאוד לחברה הישראלית. ההתנסות הראשונית הזו הפכה להיות אחד הדברים אשר עיצבו ברבות הימים תהליכים מרכזיים בנוער העובד והלומד. בתוך תהליכים אלה, עברה התנועה דרך משמעותית של בירור ייעודה, של התחדשות תהליכים רעיוניים ושל התגבשות תפיסה תנועתית כוללת, שהיום ניתן להציג ולהבין בפרספקטיבה רחבה יותר.

לרעיון של חוות ההגשמה נחשף פסח במקרה כאשר נתקל, כחניך בקן עפולה, בחוברת שהתגלגלה על רצפת הקן. רעיון החווה נולד בנוער העובד והלומד ובתנועה הקיבוצית המאוחדת, רעיון

אשר ביקש להתמודד עם המצב בו חברי גרעיני התנועה הגיעו אמנם לקיבוץ במסגרת שירותם הצבאי, אך רק אחוזים בודדים מהם נשארו לחיות ולהגשים בקיבוצים. תהליך זה הוביל ברבות הימים לכך שהקיבוצים עצמם לא התלהבו לקבל גרעינים, שדרשו השקעה בכוח אדם ובמשאבים אך כאמור, מעטים (אם בכלל) בחרו להמשיך כחברים בקיבוצים. למצב זה ייתכנו מספר הסברים – פסח מבקש להסביר מצב זה דרך התיאוריה של אריק אריקסון על גיבוש הזהות של בני הנוער:

סוף שנות ה־60, אריק אריקסון מפרסם את התיאוריה שלו על גיבוש הזהות, ובתוך הדבר הזה, הוא מסביר שתהליכי גיבוש הזהות הם תהליכים שבעידן המודרני הולכים ומתארכים... ואז בעצם, מה שהסתבר זה שאנשים שמחליטים ללכת לקיבוץ הם מחליטים את זה בשלבים הכי נזילים של תהליכי גיבוש הזהות שלהם. וההחלטה בכיתה י"א היא לא רצינית. וצריך לעשות משהו, כדי שבסופו של יום ההחלטה תהיה יותר משמעותית. אז מה זה המשהו הזה? המשהו הזה זה להתנסות בקיבוץ, כי ההיאחזות באותן שנים כבר לא הייתה בה שום התנסות בקיבוץ... ואז באו עם הרעיון הזה בנוער העובד, בעצם לעשות שנה לפני הצבא.

נשאלה השאלה – מהי האפשרות ליציאה מהמשבר? כיצד ליצור מסגרת שבמהלכה יוכלו בוגרי התנועה להתלבט ולבחון את המשך דרכם? מבחינת פסח, רעיון חוות הכשרה הסתמן כרעיון שראוי לבחון. מסגרת בה החברים עדיין קשורים לתנועת הנוער, ומשתתפים בתהליך למידה התנסותי, שיהווה מדרגה לקראת בחירה בהמשך חייהם הבוגרים. מסגרת שהיא מרחב בטוח ומודרך ובעל מורטוריום ובה יוכלו בוגרי התנועה להתנסות באופן אוטונומי בניהול חייהם החברתיים, לצד תהליכי הכשרה חברתית, רעיונית וערכית בקבלת החלטות במשותף, באחזקת משק משותף, בכלכלה

שיתופית ועוד. מסגרת מאפשרת וגמישה להתלבטויות ולהתנסויות בתהליך ההגשמה האישית והקבוצתית. בסתיו 1989 מוציאים פסח והסוציולוג חגי בן צבי חוברת שכותרתה: "חוות ההכשרה – החלום והאתגר", ובה הועלו שורה של בעיות במציאות העכשווית:

מה לא?

- הנוער המונע על פי דחף לגבש זהות, נדרש במערך המתואר לעיל להפנים זהות נתונה ולתרגל מודלים ערכיים ונורמטיביים, ולא לבחון אותם.
- תפקיד המתחנך כתפקיד חברתי ואפילו בדגם האוטונומי המלא, בסמוך לחצרו של הקיבוץ, תופס את החלל ודוחה לשוליים את ההתנסות השלמה שמהותה: הוויית חיים מלאה ואינטגרטיבית השוזרת מציאות חיים כלכלית, חברתית וערכית, שלובות בזיקתן ההדדית ובלתי נפרדות.

מה כן?

- מתוך רצון לתת מענה לבעיות אלה, הוצע מודל חוות ההכשרה בנוער העובד והלומד, שמטרותיהן הן:
- הזדמנות לחיות מציאות חיים שלמה, הכורכת את כל רובדי החיים ועל פי ערכים סוציאליסטיים.
  - המרצת גיבוש זהותו של האדם הצעיר ולא דווקא לחץ להפנמת מודל נתון – נעשתה מתוך העמקת יחסי הגומלין שבין חיים אלה לבין גיבוש השקפת עולם.
  - מתן ביטוי משמעותי והולם ליכולת הנוער ועוצמתו על ידי גיבוש משימות תנועתיות לאומיות, שיהוו חלק ממכלול החיים.

מדובר בתהליך ארוך, מורכב, משותף לחברים וחברות רבים, קשה ולעתים אף כואב. אבל, ללא ספק, תהליך אמיתי ומהותי של

חיפוש דרך והתבוננות בעיניים פקוחות ואחריות לקראת העתיד התנועתי, אפשרויות הבחירה ותהליך ההתלבטות של בוגרי התנועה בסוף המאה העשרים. זהו תהליך שאחריו, כאמור, השתנו תהליכי ההגשמה בתנועת הנוער העובד והלומד, אך גם השתנתה מערכת היחסים בין התנועה לבין הנהגת התנועה הקיבוצית, בעיקר בשנים האחרונות.

בימים בהם קיימתי את שיחותיי עם פסח, מתחוללת דרמה בין מזכיר התנועה הקיבוצית לתנועת דרור ישראל. ברקע זה בולטים אף יותר דבריו של פסח כבר בראשית שיחתנו – כי כל מעשיו נטועים עמוק-עמוק בשורשי האהבה ליצירה הקיבוצית. בתיעוד השיחה שלפנינו נתמקד בעיקרי הדברים. השמטת פרט כזה או אחר אינה מלמדת על מידת חשיבותו. הגבלת ההיקף והרצון להוציא לאור מסמך קריא, שיעניין גם את אלו שאינם בקיאים בפרטי הפרטים של התהליך, הובילו לפרק שלפנינו.

ב. "שִׁירָה הַנְּעֹר, שִׁיר עֵתִידֵנו" (שמואל בס, שירה הנוער)

בסמינר על מצב התנועה ברמת אפעל, בשנת 1984 (ארכיון יד טבנקין, ארכיון הנוער העובד והלומד, 1-11 5 ג' 4-1), סיפר פסח על קבוצתו, שצמחה בקן עפולה. יום אחד, גילו בין הספרים המאובקים את סיפור שיחות הנפש בקבוצה וניסו לקיים שיחה כזו ביניהם. אחרי כמה שנים, כשהיו כבר בגרעין לקיבוץ מלכיה, חזרו הוא וחבריו מהעבודה במטע. הם ניהלו שיחה על דברים שכתב ברל כצנלסון. חבר'ה מהקיבוץ שנסעו איתם, תלמידי י"ב, שאלו בתמיהה, "מי זה ברל?" שאלה שהיכתה את החבר'ה מהגרעין בתדהמה.

סיפור זה, אנקדוטי ככל שיהיה, מצביע על סיבה נוספת אשר גרמה לחברים בגרעין להאמין שחלק משמעותי מעתידו של המפעל הקיבוצי והשיתופי נטוע בחזרה לשורשי היצירה הקיבוצית –

חזרה אותה מצאו בחוות ההכשרה. רעיון חוות ההכשרה (כמו גם השם) אינו חדש לתנועת העבודה ולתנועה הציונית. בשנת 1918 התכנסה הוועידה הראשונה של "הסתדרות החלוץ" ובה הוחלט, בין היתר, על הקמת קיבוצי הכשרה שמטרתם הכשרה פרקטית ורעיונית לעלייה לארץ. בין שתי מלחמות העולם קמו למעלה מ-300 קיבוצי הכשרה ברחבי אירופה, בהם הוכשרו עשרות אלפי חלוצות וחלוצים, בוגרי תנועות הנוער, אשר מהם צמחו גם מנהיגי מרד הגטאות. 60,000 מן העולים לארץ עד קום המדינה (עשירית מהיישוב היהודי ערב הכרזת העצמאות), היו בוגרי חוות וקיבוצי ההכשרה. אם שם בגולה, בתוך המשבר הגדול של העם היהודי, ניתן ללמוד קיבוץ והגשמה – על אחת כמה וכמה במדינת ישראל, שיש בה תנועה קיבוצית מפוארת (גם אם היא נמצאת בעיצומו של משבר פנימי), ניתן לחדש את אותם רעיונות וערכים.

בשנת 1986 פסח נרתם לפעילות תנועתית כבוגר, ונשלח על ידי קיבוץ מלכיה, בו הוא חבר, לתפקידי ריכוז בנוע"ל. באסיפת הקיבוץ בה אושר גיוסם של יעקב קוסטיקה, עובד צור (לימים מזכ"ל הנוע"ל) ופסח לריכוז הדרכה, עורר אחד מחברי הקיבוץ דיון בשאלה: מדוע ייקחו על עצמם תפקידים במחוזות ובמטה התנועה ולא תפקידי הדרכה בקינים? כי שם, לתפיסתו, האתגר החינוכי המרכזי.

על כניסתו לתפקיד ההדרכה סיפר פסח:

יום אחד הגיעו אליי למלכיה שני חבר'ה מקן קריית חיים – דורון זמיר ועוד בחור, אריאל שטרייפלר אני חושב ששמו. אני זוכר את זה כמו היום. דפקו בדלת. זה היה יום חורף. נכנסו. שלום, אנחנו רוצים לחדש את רעיון חוות ההכשרה. אני מזכיר לך, אנחנו היינו ב'81' בחוות ההכשרה, הם מגיעים אליי ב'84', '85. מקן קריית חיים, והם היו מדריכים של קבוצה שנקראה 'השמינייה'. כשאני מגיע למחוז חיפה כרכז הדרכה, קבוצת

'השמינייה' רצו לחדש את חוות ההכשרה ואנחנו מתחילים לפעול יחד לחידושה.

עם כניסתו לתפקיד רכז הדרכה במחוז חיפה הבהיר פסח למזכירות התנועה כי הוא מתכוון להעלות את נושא חוות ההכשרה לסדר היום ולדחוף ככל יכולתו לקידום הרעיון בנוער העובד והלומד. זאת, לאחר שבהנהגת הנוע"ל כבר ויתרו למעשה על יישום הרעיון. התהליך עבר עד אז, כפי שהיטיב לתאר זאת עובד צור, כמרוץ שליחים, אשר במסגרתו, בסוף כיתה י"ב, הנוער העובד והלומד מעביר את המקל לקיבוץ. כשבוגרי י"ב במחוז יצאו לחוות הכשרה בנווה עובד, התעורר בתנועה השיח על המחויבות לשים דגש על בוגרי תיכון ולהקדיש משאבים חינוכיים לסייע להם להתמודד עם ההתלבטויות לגבי המשך דרכם.

בשנת 1988 נוסח בתנועה דף עבודה בנושא גרעין-משימה (עליו חתומים ברוך קושצ'ובה – מזכ"ל הנוע"ל, עובד צור – ראש אגף חינוך, שרוליק – רכז מחלקת הכשרות ופסח – רכז מחלקת הדרכה), אשר בו כתוב, בין היתר, כך:

נושא ההגשמה בתנועת הנוער ונושאים אחרים הקשורים בהם מעסיקים אותנו זה שנים הרבה. נושאים אלה, שהם מן החשובים והמהותיים בחיינו, נמצאים זה זמן רב במשבר. דווקא בימים אלה, בהם נראה המשבר חמור וקשה מבעבר, יש צורך לסמן דרך, הנשענת גם על ניסיון העבר אך גם על אמונה ורצון לשנות. להווי ידוע, כי לא כל הדרכים בהן הלכנו היו קלות וההצלחות לא היו חד-משמעיות.

הניסיון אותו אנו הולכים להציג בדפים הקרובים איננו חדש ושורשיו עמוקים, וניתן לומר גם היסטוריים. אך בצד העובדה הזאת, בהחלט ניתן לומר שניסיון זה מסמן דרך חדשה בחשיבה וביכולת לשנות דברים מהותיים. רעיון חוות ההכשרה בנוי על שני יסודות, האחד הכשרה לחיי קיבוץ והשני הארכת גיל תנועת

הנוער. בקצרה רק נאמר, כי הנח"ל, שמטרתו הייתה הכשרה לחיי קיבוץ, בלשון המעטה קצת מפספס בתחום זה בשנים האחרונות. לגבי תנועת הנוער מה לא נאמר ונכתב על מרד הנעורים, הובלת החברה ועוד ועוד. 'חוות ההכשרה' באה לתת תשובה לשני יסודות מהותיים אלה.

שלוש הן המטרות שתוכלנה להיות ממומשות דרך רעיון 'חוות ההכשרה' – גרעין המשימה':

1. הכשרה לחיי קיבוץ והעלאת מספר המגשימים.
2. הארכת גיל תנועת הנוער.
3. הכשרת גרעינים להתיישבות צעירה / ותיקה.

בשנת 1991 שב פסח לפעילות בנוע"ל כיושב ראש אגף חינוך. בין הפעולות הראשונות שהוביל – יצירת מסלול של של"ת הדרכה. אך אחד הדברים המרכזיים המתרחשים בתקופה זו הינו התגייסותם של חניכיו, חברי גרעין שבי"ב (שם במלכיה יהיה ביתנו), להדרכה בתנועה, בדגש על הדרכת גרעינים לקראת חוות הכשרה. הם יהיו מדריכיו של מחזור ק"א – המחזור הראשון שיצא כמחזור שלם להתנסות בחוות ההכשרה. בתפקידו זה, מתבהרת לפסח ההתרחקות בין הרעיונות אותם מבקשים הוא וחניכיו לחדש בתנועה, לבין המציאות המשברית בקיבוצים. דווקא בנקודה זו מתבהר לו עומק הצורך בתהליך התחדשות זה – אך גם גודלה של האחריות החינוכית של המדריך ברגעי משבר:

אני בא לבית הערבה כראש אגף חינוך בנוער העובד, ואני יושב שם עם החברים... ואז קם בחור אחד ואומר, 'פסח, מחר אני משתחרר... ועם שחרורי מהצבא אני עוזב את בית הערבה בגללך'. ואני אומר לו, תשמע, אני לא מכיר אותך, מה, מאיפה, ולמה אתה אומר לי את הדבר הזה? הוא אומר, 'אתה יודע, לפני 5-6 שנים היית רכז הדרכה במחוז חיפה, ובאת אלינו לקן קריית חיים ועשית אסיפת בוגרים, ואני זוכר את הלהט שלך בעיניים

כשדיברת על ההגשמה בקיבוץ. שיקרת אותי, בין מה שאמרת לבין מה שאני חווה כאן אין שום קשר, ובגללך אני עוזב את הקיבוץ'. תשמע, זה היה כמו כידון שנכנס לי במפתח הלב. אבל שם הבנתי משהו מאוד-מאוד חשוב, שלמילים שאתה כמדריך אומר יש משמעות, ואם אתה מבטיח למישהו שלג במלכיה, הוא בא בגלל השלג במלכיה, כדאי שתדע גם לעמוד מאחורי זה.

בתקופה בה כיהן כיו"ר אגף חינוך בנוע"ל מתחיל פרק יישום הרעיון של האפשרות לתהליך אמיתי כאשר במרכזו התלבטות וקבלת החלטה. דהיינו: חוות הכשרה ומסלול המשך שמאפשר התנסות. הרעיון, כפי שיתואר להלן, של יצירת מודל ההגשמה בתנועה, לא גובש מלכתחילה. זהו רעיון שנוצר תוך כדי התנסות. בחודש מרץ 1992 התקיים באכסניית "כרי דשא" סמינר לאגף החינוך, תחת הכותרת: "להוביל שנית". המפגש נועד לגבש חזון, יעדים ומבנה לאגף החינוך לקראת שנת הפעילות 1992/3. במבוא למסמך נכתב:

המשבר בחברה הישראלית פוגע בתנועת הנוער ונדרש שינוי תפיסתי ותרבותי עמוק'. העובדה שנפסק הקשר ההדוק בין חניכי השכבות הבוגרות לקיבוצים ולקיבוצי יעד, מובילה בהכרח להתנתקות מרעיון ההליכה להתיישבות כהמשך טבעי לדרך התנועתית. התנועה הופכת לתנועת ילדים, שהרי הבוגרים לא מוצאים עניין, בהיעדר יעד לשאוף אליו.

אגף החינוך נערך לשינויים במסלול ההכשרה של בוגרי התנועה. שינויים כאלה מחייבים התייחסות בתוכניות ההדרכה ובתהליכים התנועתיים. זה לא שינוי פלסטי, אלא מהותי. בדיוני המועצה ה-23 של הנוע"ל, שנערכה בקיבוץ כנרת (1992), שי חולדאי, מחנך ותיק וחבר קיבוץ חולדה, קרא לתנועה לסלול דרך חדשה עבור הבוגרים:

הנוע"ל לא צריך את הקיבוצים. הוא צריך להפסיק לראות בהם את יעד ההגשמה שלו. הוא צריך להמציא משהו חדש שמכל העולם יבואו לראות וללמוד – ממש כמו הקיבוץ בזמנו. רק שחס וחלילה אל תראו בקיבוץ של היום דוגמה למשהו שאתם צריכים לשאוף אליו.

על דברים אלו השיב מזכ"ל הנוע"ל, עובד צור, כי הגרעינים צריכים להמשיך להגיע לקיבוצים, כדי לתת להם עירוי דם שיחדש אותם (בתוך: מיכאלי, ניר, אנשי המחרת, 2007).

כך או כך, בשנת 1992 מאשר אלי כהן, ראש אגף הנוער והנח"ל, את יציאתם של שישה גרעינים לחוות הכשרה. את הגרעינים מדריכים חברי וחברות גרעין שבי"ב, שמוכנים להתמודד עם רעיון חוות ההכשרה כחלק מהותי בתהליך ההתלבטות של החניכים. חברי הגרעינים משתתפים בסמינר הקמה בן שלושה שבועות. יוצאים למסלול של חוות הכשרה + נח"ל. הרעיון של חוות הכשרה כמדרגה לפני הנח"ל, אשר בה מקיימים בוגרי התנועה תהליך למידה-התנסותי בו הם מנהלים את חייהם החברתיים באופן אוטונומי, קורם עור וגידים. אחרי טקס הסיום של הסמינר אמר מוקי צור (מזכיר התנועה הקיבוצית באותה התקופה) לפסח: "ניצחתני, לא האמנתי שיכול להתגשם בתקופה זו בה אנו חיים רעיון כזה."

ג. "שׁוֹבֵי שׁוּבֵי וְנֹסֵב, כִּי דִרְכָנוּ אֵין לָהּ סוּף, כִּי עוֹד נִמְשַׁכֵּת הַשְּׂרָשָׁרָת כִּי לְבָנוּ לֵב אַחַד, מֵעוֹלָם וְעַדֵי עַד, כִּי עוֹד נִמְשַׁכֵּת הַשְּׂרָשָׁרָת." (יעקב אורלנד, הורה מחודשת)

בחודש אוגוסט 1992 יוצאים, כאמור, שישה גרעינים לחוות הכשרה. לכל גרעין יש קיבוץ יעד, אך כולם יוצאים לחוות הכשרה. מציאות זו לוותה בהתנגדות – הן מצד הקיבוצים, והן מצד חברים בנוע"ל.

חלק מהקיבוצים לא תמיד ראו עין בעין את תהליך ההתלבטות כלפי החיים בקיבוץ, תהליך שלגביו כבר נקבע בהנחות העבודה של מסגרת החוות שאורך זמן רב, ובסוף המאה העשרים מתארך מעבר למה שהיה מוכר בעשורים הקודמים. בנוסף, בנוע"ל מבינים כי כעת כל האחריות על החניכים היא עליהם ולא על הקיבוץ או הנח"ל. יש למצוא אתרים לחוות ההכשרה, לדאוג לתחזוקה שלהם ולפעילות החברים. פסח סיפר:

היום פשוט אי אפשר להבין את זה, כי אז, מה לנוער העובד ולמציאת אתרים לחוות הכשרה? שישה אתרים, זה טירוף. אני זוכר שעובד צור בא למשרד ועמד פה בחור מגרעין 'משיח' ועשה הפגנה ואמר לו, 'איך לא מצאתם לנו עדיין מקום לגור בו' וכו'. ועובד בא, כעס אבל גם התנצל על המצב הזה. 'תבין', הוא אמר לו, 'מה אני אחראי לך למצוא לך דיור?' כאילו, הקיבוצניק שמסביר לי שזה מרוץ שליחים, פתאום אומר... שבעצם הוא מעביר את המקל אל עצמו.

בתנועה רואים את החבר'ה של גרעין שבי"ב, ומבינים שהם לא יישארו במלכיה אם לא יעברו עוד שלב של גיבוש זהות והכרעה. הם צריכים עוד שלב. ומה השלב הזה? הם צריכים להתגבש. אנחנו מדברים על צעירים בשנות ה-20 שלהם, שהשתחררו מהצבא. כך, מתחיל למעשה להיווצר רעיון חדש – רעיון הקומונה העירונית. בוגרי חוות ההכשרה, שהם עכשיו גם חברי קיבוץ ובאמצע שנות ה-20 לחייהם, מבקשים להמשיך את ההתלבטות על חיי הקיבוץ זמן נוסף ומקימים קומונות עירוניות, בהן חיים חיי שיתוף הלכה למעשה בתוך ערי ישראל. הם יבחרו בעצמם האם להיות או לא להיות חברי קיבוץ – בכך למעשה מתמקד אגף חינוך של הנוע"ל. זאת, לאור העידן שבו מסלול הנח"ל, על מרכיביו השונים, כבר לא מאתגר את בוגרי התנועות, והקיבוץ עובר תמורות מרחיקות לכת באורחות החיים של חבריו.

בתוך כך, מתנהל מאבק על הותרת הנח"ל כמסגרת המשך לתנועות הנוער. זה אינו מאבק של הנוע"ל בלבד אלא מאבק של כלל התנועות ושל מועצת תנועות הנוער. ובמקביל, אנשי התנועות מבינים את המשמעות של הצגת יעדים מאתגרים לחניכים הבוגרים, כמהותה של תנועת הנוער. חוות ההכשרה עונה על הצורך הזה ומעניקה לבוגרי התנועות אפשרות לחיות כקבוצה, להגשים את ערכי התנועה ולעבור את השלב הראשון בתהליך ההתלבטות לגבי בחירת דרך החיים במציאות משתנה.

בשנת 1993 מגיע לשיאו המשבר בין תנועת הנוער והתנועה הקיבוצית. הקיבוצים לא מעוניינים בגרעינים. תהליך של שנים מגיע לרגע האמת. הקיבוצים לא מוצאים תועלת בהשקעת כוח אדם ומשאבים בגרעינים של תנועות הנוער, כאשר הרוב המוחלט של הבוגרים כלל לא מתכוונים להישאר חברי קיבוץ. תגובת התנועה הקיבוצית למציאות זו באה לידי ביטוי בצמצום, עד הפסקה מלאה, של שליחים שיהיו פעילים בתנועות הנוער (עד אז, רוב כוח ההדרכה היה מבוסס על שליחים מהקיבוץ, בכפוף למכסה שנקבעה על ידי התנועה הקיבוצית).

משמעות הצעד היא כפולה – ערכית ותקציבית. החינוך לחיים בקיבוץ התבטא בקיני התנועה, בין היתר, במפגש בלתי-אמצעי עם חברי וחברות קיבוצים המדריכים אותם. אך מעבר לכך, יש לצעד זה משמעות ארגונית מרחיקת לכת – משום שכעת ההדרכה בתנועה נתונה רק לאחריות בוגריה, לטוב ולרע. צעד זה, בצירוף החלטת ההסתדרות הכללית אחרי בחירת חיים רמון למזכ"ל להקטין דרסטית את תקציבי התנועה (בשנים ההן קוצץ תקציב הנוער העובר בכ- 90% על ידי התנועה הקיבוצית וכ- 75% על ידי ההסתדרות), עלול היה להוות מכת מוות לתנועת הנוער בת ה-70. השפעה נוספת ומיידית – לגרעיני מחזור ק"ד לא יהיו קיבוצי יעד, וכעת חייבים בתנועה למצוא פתרון שיהיה משמעותי לחברי הגרעינים מבחינת התוכן ותנאי המחייה.

במציאות זו, מתפתחות שתי החלטות מהותיות:

1. מגיעים למסקנה ש"גרעין מדריך גרעין". על הגרעין מוטלת אחריות לדאוג לגרעינים הבאים אחריו. כאשר חברי גרעין הם המדריכים, מצליחים להראות דוגמה אישית שמאוד משמעותית בתנועות הנוער. מי שמדריך ומכוון לבחירה בגרעין כשלב בהחלטה לגבי דרך ההמשך, הוא מי שבחר בעצמו בדרך זו. ברור שזו דוגמה משמעותית. בנוסף, העובדה שהגרעינים לוקחים על עצמם את המשימה להדריך נותנת מענה משמעותי למצוקת ההדרכה.
2. מאתרים יעדי הגשמה ולומדים שיש מסלול כמעט לא מנוצל של גרעינים לעיירות פיתוח. במסלול יש פוטנציאל ערכי משמעותי לתפקידם החברתי של בוגרי התנועות ויש פוטנציאל תקציבי של מגורים ומחייה. ממחזור ק"ד מתחיל מסלול לעיירות פיתוח.

במהלך הדיונים על תהליכי שינויי הייעוד, הכירו העושים במלאכה את המחקר של צבי לניר שהתפרסם תחת הכותרת: "קיבוץ צעיר במשבר מושגי". מחקר שהיטיב לתאר את תחושותיהם:

המצוקה [כפי שבאה לביטוי בשיחות עם חברי הקיבוצים הצעירים שהשתתפו במחקר. נ.א.] אינה ביטוי לאובדן ולויתור על משהו מן הישן... היא מבטאת אכזבה מכישלונם הקולקטיבי במימוש האתגר החדש – הקהילתי. זו כמיהה להסדר יחסים חברתי אחר, במסגרת קהילה קיבוצית, שיחליף את ההסדרים הקיימים וייצור מערכת של יחסי שותפות בוגרת... אמירתם מצביעה על כך שהרעיון הקיבוצי, בפרשנותו הקולקטיביסטית, שתמציתו בכך שהקולקטיב מקבל על עצמו את האחריות המלאה לחבריו אך גם נוטל מהם את החירות לאחריות – הוא שאיבד את משמעותו... חיי השיתוף בקהילה אין משמעותם בעיקר התנסות בחיים שוויוניים של 'לכל אחד לפי צרכיו מכל

אחד לפי יכולתנו' במובנה המכניסטי, אלא כקהילה של שיתוף של בני אדם, המטפחת את מודעות חבריה לשונותם, ויודעת להתמודד עם שונות זו ולהפכה למנוף של שותפות קהילתית... זו קהילה שבה הכלל מטפח את הפרטים והפרטים מעלים את איכותה של הקהילה, כחברה שיתופית של שווים-שונים. (מתוך: לניר, צבי, "קיבוץ צעיר במשבר מושגי", סדרת מחברות מחקר, חוברת כ"ה, יד טבנקין, ספטמבר 1990. עמ' 106-107)

כך מתאר פסח את המפגש שלו עם מחקרו של צבי לניר:

הבנתי את הניתוח שלו, שהקיבוץ הוא במשבר מושגי – הקיבוץ הוא לא במשבר כלכלי, הקיבוץ הוא לא במשבר תרבותי, הקיבוץ הוא לא במשבר רוחני, הקיבוץ הוא בכל המשברים האלה, הקיבוץ הוא בצומת דרכים. ובצומת הדרכים הסואן הזה, זה לא עניין פה, בוא נעשה הפרטה או בוא נישאר שיתופיים, או בוא, אין פה איזה פטנט. מישהו בא, כמוני, וכל חייו הוא חולם להיות חבר קיבוץ וכדומה, **ואתה שומע ממוקי צור שהקיבוץ הוא סיביר של תנועות הנוער, אז מה מתחולל?** מה שקרה בסמינר 'להוביל שנית', כל המטרה והמשימה הייתה שבסופו של דבר החבר'ה יבחרו, לא מתוך כפייה, יבחרו להיות חברי קיבוץ, בדגש על המילה יבחרו. עכשיו, מישהו בא ואומר לך, תשמע, אתה בכלל שולח אותם לארץ גזירה...

פה גם היה, היה רגע של, הנושא של ההיאחזות כבר מת, הוא מת, זה היה מת-חי מהלך. ההיאחזות היא כבר לא התאימה לשום דבר, אבל אף אחד לא העז לשנות אותה, רק ב-1996, באגף הנוער והנח"ל יהודה דובדבני תופס את העניין. הוא מבין שהסיפור הזה של ההיאחזות מת, ויש לו את האומץ ללכת איתנו להקמת פרק המשימה. זאת אומרת לבוא ולהגיד, 'רגע, אנחנו במקום אחר, השתנו היעדים, היעדים הם ללכת לתוך החברה הישראלית, הנח"ל כבר לא צריך להקים היאחזויות ויישובים

וכדומה, הנח"ל צריך ללכת לתוך החברה הישראלית'. האמירה הזאת משתלבת עם הרעיונות המרכזיים ובעצם התהליך הזה הוא תהליך שמאוד מחזק גם את הגרעין, גם את הקבוצה, אבל גם מאוד מחזק את תהליך הבחירה, של האם אני רוצה לחיות באורח החיים הזה.

הרחבת היעדים ואופני ההגשמה מאפשרת, בראש ובראשונה, להמשיך את ההתלבטות ביחס להמשך החיים באורחות החיים הקיבוציים. מעבר לכך – מתאפשר גם שינוי תפיסה לגבי אופן תפקודם של חברי גרעין שבי"ב, שמדריכים את גרעיני חוות ההכשרה. התנועה מבקשת להקים מרכז סמינרים, מרכז חינוכי, בקיבוץ רביד, שכמעט התרוקן מחבריו. הפעולה מסתייעת בברכת התק"ם (בתקופת מזכיר התק"ם אריק רייכמן), שמעודד את הנוע"ל להקים את המרכז בקיבוץ זה. אחת הסיבות לכך הייתה העובדה שתקציב התנועה מטעם ההסתדרות לעריכת סמינרים באפעל, שעמד בזמנו על כמיליון וחצי שקלים, קוצץ כולו. בפועל נשארה התנועה ללא כל יכולת לקיים סמינרים. ללא חינוך רעיוני אין תנועה. לכן, ובסיועו של יואל מרשק שהיה אז ראש חטיבת הגינ"ה (גידול, נוער, התיישבות. לימים "אגף המשימות", נ.א.) בתק"ם, הועלה הרעיון של הקמת מרכז סמינרים בקיבוץ רביד אשר עמד שומם. הרעיון המקורי היה שחברי הגרעין יקימו את מרכז הסמינרים כחברי קיבוץ מלכיה, אך התנגדותה של אסיפת הקיבוץ דחקה בחברי הגרעין להחליט כך או כך – מלכיה, או רביד. חברי גרעין שבי"ב מגיעים להתיישב ברביד ומקימים את מרכז הסמינרים של התנועה.

בשלב זה, כבר די ברור שרוב הקיבוצים לא מעוניינים להיות שותפים להמשך הפעילות התנועתית של הבוגרים, שמתרכזת כעת בהקמה ובהדרכה של קבוצות שיתופיות נוספות, אשר מתקיימות ופועלות במקומות שונים בערים ובקיבוצים.

התנגדות זו מביאה להכרה, כי התהליך לא יתאפשר במסגרת התנועה הקיבוצית, וכי כעת על הנוע"ל ליצור את המסגרת שתאפשר את הארכת שלב ההכרעה. המשמעות היא מרחיקת לכת – יצירת תהליך הגשמה בלי התנועה הקיבוצית. התוצאה של הכרה זו היא שתי יצירות חדשות:

בשנת 1995 מוקמת "תנועת הבוגרים מרח"ב" (מחדשי רעיון החלון בארץ ישראל), שמטרתה לאפשר לבוגרי התנועה המשתחררים מצה"ל להמשיך יחד במסגרת אשר מאפשרת תהליך של הבשלה וקבלת החלטה. בהמשך, בשנת 1997, מקימים את מה שמקבל את השם "הקיבוץ הראשון", והוא למעשה קיבוץ ללא מקום. אחר כך מוקם קיבוץ-קבוצות המונה כ-200 חברות וחברים, אשר מאורגנים בקבוצות שיתופיות של בוגרי חוות ההכשרה. הרעיון נגזר מהכינוסים של חסידי רבי נחמן מברסלב, אותם כינה "קיבוץ". משם נגזר השם "קיבוץ" לקיבוץ הקלאסי, שהוא קיבוץ במיקום פיזי, ומשם לקחו גם בוגרי הנוע"ל את השם לקיבוץ כמקום אנושי. הקבוצות והיחידים מקיימים ביניהם שותפות כלכלית, שותפות בקבלת ההחלטות, תהליכי למידה משותפים והחלטות אוטונומיות של חברים וחברות על המשך דרכם. חלקם, באופן טבעי, בוחרים שלא להמשיך באורח החיים הזה.

תהליך שהחל כתהליך התחדשות רעיונית בתוך התנועה הקיבוצית מבשיל לכדי צורה שונה, הגם שהגרעין הרעיוני הוא של החיים השיתופיים והמשימתיים. תהליך זה מצליח ליצור צמתי בחירה והכרעה בהם עובר כל חבר ועוברת כל קבוצה. לחניך ולבוגר אומרים – בכל שלב אתה מחליט. בכיתה י"ב מחליט אם להצטרף לחוות הכשרה, בשנת י"ג מחליט אם להצטרף לגרעין נח"ל, אחרי השחרור מצה"ל מחליט אם להצטרף לתנועת בוגרים, ובגיל בוגר כל אחד ואחת מחליטים אם יהיו חלק מקיבוץ קבוצות. והשרשרת הרעיונית – גם אם שינתה צורתה – ממשיכה.

ד. "כי עוד נפשי דרור שואפת

לא מכרתיה לעגל-פז..." (שאל טשרניחובסקי, אני מאמין)

בשנת 2006, לאחר שנוצרה "חוות ההכשרה" ובוגריה יצרו והקימו את תנועת הבוגרים ואת "קהיליית קיבוצי הקבוצות השתפניים-משימתיים", הרגישו בוגרי התנועה כי נדרשת להם מסגרת אשר תכיל ותקשור בין יצירות אלה ובין תנועת הנוער העובד והלומד, שיילדה את הכמיהה העזה לחיים שיתופיים בקרב כל אחד ואחת מחברי התנועה. להבנתם, מסגרת זו צריכה לאפשר הכרה ברצף השלם של תהליך החינוך התנועתי ואפשרויות הבחירה האישיות במסגרת התהליך.

היה לזה תקדים בהיסטוריה, תקדים שנרצח – תנועת החלוצים, שעשתה חוות הכשרה בכל אירופה. היא הייתה בעצם הדגם הראשון לתנועת בוגרים, כי איזה חבר'ה היו שמה? היו שם חבר'ה בגילאי ה-20, והם לא היו חבר'ה בני 15-16-17. זאת אומרת, הם הכשירו את עצמם לשיתוף ולעלייה ארצה, ואבות התנועה אז הבינו שלא כל אחד פה בשל לעלייה ארצה, כפי שאמר בזמנו טרומפלדור לצבי שץ 'עתה מילים אחדות על דבר נסיעתך [לארץ ישראל]. גרישה חביבי!... יותר משאתה רוצה לתת שם, אתה רוצה לקחת, אתה רוצה לחנך את נשמתך בארץ ישראל. 'את הפרח צריך להעביר ולשתול באדמה חדשה בעודנו רך, צריך לחזק את הנשמה בעודנה צעירה, כך אתה כותב. ואני אומר: לא נשמה צעירה, הזקוקה לחינוך וטיפול צריך להביא שמה, כי אם נשמה מבוגרת, מלאה כוחות, חזקה. פרח רך ועדין, אם יעקרוהו ממקומו וישתלוהו באדמה כחושה, אדמת בור, ייבול, ימות. כיום אין ללכת לארץ ישראל על מנת ללמוד ולהתחנך. שמה צריך ללכת רק על מנת לעבוד וליצור. הנשמה הרכה, המשתוקקת לינוק ולקבל, תיבש, תמות שם, כי גם הארץ המתעוררת לתחייה עוד תשתוקק לינוק ולקבל. לא

גרישה, עכשיו לא תעלה לארץ ישראל! חכה תחכה קצת לנו!...
 (מתוך: מוקי צור, "אביב מוקדם", הוצאת עם עובד 1985, עמ'
 18-19)

פסח השלים את ההקשר לחברי התנועה הצעירים: אתה צריך להכשיר את עצמך לדבר הזה. להכריע, לבחור מתוך תוכך, ובאופן אוטונומי לחלוטין – שזו צורת החיים שאתה רוצה וחפץ לחיות בה. ואם לא כך יהיה, תחוש שאתה קורבן וזה הכי גרוע שיכול להיות.

ב-2006 מקימים את "דרור ישראל", שמהווה מכלול של שלושת המסלולים שהוצגו לעיל. התנועה מציגה מודל שלם של התלבטות, בחירה ויישום בתהליך ההגשמה האישית והקבוצתית.

בשנת 2015, בוועידת הנוע"ל העשירית, אחרי עשרים שנים ללא ועידה, מחליטים חניכי התנועה ובוגריה על חידוש הייעוד התנועתי, אשר מבקש להביא את דרישת ההגשמה התנועתי, כמו גם את אופני ההגשמה וההכשרה, לכל צעיר וצעירה בחברה הישראלית: בן כפר ובת עיר, יהודי, ערבי ודרוזי, נערה לומדת ונער עובד.

ייעודה של תנועת הנוער העובד והלומד יונק את תוקפו וחיותו ממגילת העצמאות, לפיכך אנו קובעים כי: תפקידה ההיסטורי של הסתדרות הנוער העובד הוא ביסוסה ופיתוחה של מדינה יהודית-דמוקרטית, אשר גרעינה הקשה הוא קהיליית קהילות ישראלית המורכבת משותפות מבחירה של ערבים, יהודים, דרוזים, צ'רקסים וקהלים נוספים ללא הבדל דת, גזע, מין, מגדר והעדפה מינית. קהיליית קהילות החותרת להגשמת ייעוד של חברה ברוח החברותא, שערכיה שוויון ערך האדם, סוציאליזם, פמיניזם, שיתוף, צדק, ציונות הרצלאית, דמוקרטיה, הגנה, עבודה ושלום. קהילייה המבקשת לייסד חברת אדם-מופתית ששורשיה נטועים בערכי הנצח של מורשת הנביאים, ובמיטב ערכיו של

ספר הספרים. תנועת הנוער העובד והלומד תחתור להוות את גרעינה הקשה והחלוצי של קהיליית קהילות ישראלית על ידי ניסיון להקים בקרבה חברת מופת של ילדים, נוער וצעירים, תוך שימת דגש על המרד בעוולות האדם והחברה, ועל הגשמה אישית וקבוצתית של הייעוד באורח חייה. (ייעוד תנועת הנוער העובד והלומד, 2015)

ניסוח הייעוד מהווה למעשה את שיאו של תהליך בן כמעט 40 שנה, ובו הגיע לפרקו מעגל ברור יעדי ההגשמה והתהליך החינוכי של תנועת הנוער העובד והלומד, אשר החל בגיבוש רעיון חוות ההכשרה והגיע עד תנועת "דרור ישראל" שלוקחת על עצמה לקיים את תנועת הנוער. כל התהליך החינוכי הוא באחריות התנועה, כמו גם מגוון המשימות הלאומיות והחברתיות שהיא מזהה כי הן צו השעה. פסח, מוביל התהליך מראשיתו, נשא דברים בוועידה:

... מראשון קיבוצי התנועה נען ועד 'קהיליית קיבוצי הקבוצות השתפניים משימותיים', 'המעצבים', 'קהילייה', 'אופק' ו'דרך', הצעיר בחבורה, אנחנו כאן! מנערי הרחוב בני השש-עשרה המגויסים לפלמ"ח ועד מעגל קהילה, פרק המשימה הנח"ל וה'קרקל', אנחנו כאן! לוחמים, מגינים, לשלום מחנכים! מ'ניר שיתופי', ל'ניר חינוכי שתפני' על אלף מורי ומורות העם, בערים ובכפרים אנחנו כאן! בסוד שיח את נפשות חניכינו מקיפים! מראשון מושבי התנועה – בית שערים, ועד מפעל יוסי יפה, והקול הקורא במדבר, בנח"ל חצבה החלוצה אנחנו כאן, התלם הארוך חורשים!

מתנועת החלוץ ועד מחדשי רעיון החלוץ בארץ ישראל – תנועת הבוגרים, אנחנו כאן, שוזרים מעגלי מעגלות, יחיד ויחידה, 'קיבוץ קבוצה וקהיליה'! ממחנה האלף בשנת '45 עד סמינרי המד"צים, 'מובילים' ו'הכשרות', מחנות הקיץ וההעפלה, אנחנו כאן. 'מִשְׁתָּקִים עוֹד וְנִצְרָכָה, עוֹלָמוֹת עוֹד נִהְפָּכָה'. ממרד גטו

וארשה ונושאי אבוקותיו אנטק וצביה, מ'דרור' ועד תנועת 'דרור ישראל', אנחנו כאן! למענם ולמעננו, לכבודם ולכבודנו. מקבלת נערי ונערות העדה הדרוזית לתנועה בְּמֵאָקָם אָנְבִי-שועיב ועד עשרות סניפי התנועה מבוקעתא ועד עוספיה, אנחנו כאן! אָדְרוּז מֶן תְּאַסְאָנְחָס. מהמרכז החינוכי להתחדשות שתפנית שברביד ועד חלום התנועה הקואופרטיבית במצפה רמון הדרומית, חברה ברוח החברותא, אנחנו כאן יוצרים! מגימנסית 'דרור' ויצחק כצנלסון ועד רשת 'דרור בתי חינוך', לזיקה הניגרת כמים בִּינְךָ וּבִינֵךְ, ביני ובינך, נוכַחַת הַשִּׁיחָה! מהמחלקה לנוער ערבי ועד עשרות אלפי חניכינו הערבים, הבדואים, הנוצרים והמוסלמים ובניהם משרתי השרות הלאומי, נַחְנוּ הוֹן בְּאַקִיָן!... (פסח האוספטר, דברים בוועידת הנוע"ל העשירית 2015)

כדרכה של תנועת נוער, תם ולא נשלם. משימות ויעדים יתווספו וישתנו במהלך השנים, והתנועה תתחזק בהיותה פתוחה להקשיב, ללמוד ולהנהיג, בלי לחשוש משינויים. דומה שהרוח האופטימית השורה בשירו של שאול טשרניחובסקי "אני מאמין" הולמת את שורות הסיום של פרק זה:

שִׁחְקִי, שִׁחְקִי עַל הַחֲלוֹמוֹת, זֶה אֲנִי הַחֹלֵם שָׁח...
כִּי עוֹד אֶאֱמִין גַּם בְּאֶדָם, גַּם בְּרוּחֹ, רוּחַ עֶז.

תנועת הצופים העבריים

במעלה "שביל האחריות החברתית"

(מתוך "מסע בצופים")

שיחות עם קלי כהן, מזכ"ל התנועה, מאיה דולב, מנהלת מחלקת הגשמה, רלי ישראלי, מנהלת מחלקת הדרכה.
אפריל 2020.

תנועת הצופים העבריים בארץ ישראל קמה בשנת 1919. התנועה פעילה במאות שבטים ברחבי המדינה והיא תנועת הנוער הגדולה ביותר בישראל.

שאלת יעדי ההגשמה מלווה את תנועת הצופים מאז שנות ה-30 במאה העשרים. החיבור ליעד של הצטרפות לחלוציות סוציאליסטית התקבל בשנות ה-30 והתחזק לקראת מלחמת העצמאות במסגרת הכשרות הפלמ"ח. בשנים שאחרי הקמת המדינה חזרו ותיקי התנועה, מבוגרים מתנדבים, והעלו לדיון את שאלת היציאה הקבוצתית להגשמה במסגרת הנח"ל. כך, בשנת 1961 הועלתה במועצת התנועה הצעת מיעוט על ידי משה למלשטרייך, ראש שבט צופי רמת גן. במרכז ההצעה הוצג הרעיון לבטל את חובת היציאה לנח"ל, שמצמצמת את מספר חניכי השכבות הבוגרות. כך תתאפשר, לתפיסת המציע, הרחבה של השכבות הבוגרות ושל

פעילות נוער בתנועה. ההצעה לא הועלתה לדיון במליאה בטיעון שלא הייתה על סדר היום של המועצה. עד המחצית השנייה של שנות ה-90' היה מסלול הנח"ל נתיב ההגשמה המרכזי המוכר בתנועת הצופים. אליו נוספו גרעיני שנת שירות ותלמידי שמינית (י"ב) לערי פיתוח. בשנים אלו החל תהליך של בירור הגדרות יעדי ההגשמה של בוגרי התנועה. בשנת 2005 התנתקה תנועת הצופים מהתנועה הקיבוצית והפסיקה לשלוח גרעיני נח"ל במתכונת הקיימת עד אותה תקופה. מזכ"ל הצופים באותה עת, ליאור כרמל, יצא במסר לחניכי התנועה ובוגריה ובין השאר הסביר כי המדינה הגדירה מחדש משימות לאומיות ואנחנו צריכים להגדיר את המשימות הלאומיות שתעמודנה במרכז העשייה התנועתית שלנו.

התנועה אכן לקחה על עצמה את בירור שאלת היעדים. גרעיני שנת השירות התחזקו והנח"ל, במתכונת המשלבת פרק משימה, המשיך להיות אחד מהיעדים התנועתיים. בתנועה שבו והדגישו את הרעיון שהחניון הצופי מוביל לחיים של הגשמה אישית: "אנחנו, כתנועה צריכים להציג מגדלור ערכי. אם נגיע לשם, הצלחנו." בבסיס האמירה עומדת התפיסה שתהליך חינוכי לא מתחיל בכיתות י"א-י"ב, אלא אמור ללוות את החניך משנותיו הראשונות בתנועה ועד הרגע בו הוא נדרש לקבל החלטות לקראת חייו הבוגרים. הגדרת דמות הצופה הבוגר עונה, לדברי המשתתפים בשיחות, על ציפיית התנועה מבוגריה. בהתאם, תהיה התייחסות לדרכי הגשמה שונות ולתפיסת המושג 'פעם צופה תמיד צופה' בהקשר של הגשמה. ראוי להציג את ההגדרה (מתוך: מסע בצופים):

דמות הצופה הבוגר

הצופה הבוגר הינו אזרח טוב ומועיל המקיים הלכה למעשה את מידות הצופה ופועל ברוח ההבטחה הצופית. אהבת הארץ והעם בליבו של הצופה והוא פועל להעמקת הקשר בין המורשת

היהודית לחיים במדינת ישראל. הצופה הבוגר רגיש למצוקות חברתיות, פועל לשינוי ולתיקון החברה, לשמירה על כבוד האדם וחירותו ולשמירה על זכותם של כל פרט וקבוצה לקיום אורח חיים על פי אמונתם. הצופה הבוגר יפעל מתוך סובלנות וקבלת האחר ליצירת מכנה משותף וערבות הדדית בין שונים-שווים בחברה הישראלית.

הציפייה המרכזית של התנועה מבוגריה היא שיחיו ברוח הצופיות. זו ציפייה שנמצא בכל תנועות הצופים בעולם ובבסיס תורת הצופיות העולמית. חייך כמתחנך בתנועת הצופים מכינים אותך להשתלבות בחברה ובקהילה כאדם אכפתי ומועיל, רגיש למצוקות ומאמין בשוויון זכויות.

אולם, בכך לא מסתפקים בתנועה: "לתנועה אין זכות קיום אם לא תציב יעדי הגשמה לבוגריה." יש שני מישורים של הגשמה, התנועה צריכה לשלב בין שניהם:

1. דרכי הגשמה במסלולים קצרי מועד, שמהווים השלמה למסלול התנועתי כחניכים.

2. יעדי הגשמה אישיים לכל בוגר ובוגרת, שהם בעצם ההצהרה על דמות הצופה הבוגר.

אשר למסלולים השונים, צריך לוודא שהם רלוונטיים ואטרקטיביים לבוגרי י"ב. יש משמעות רבה מבחינת התנועה להליכה של חבר'ה חזקים ומובילים לשנת שירות. כך גם יציאה לנח"ל במסגרת קבוצתית, שבמרכזה תרומה לחברה ולקהילה, משמעותית ותואמת את רוח התנועה.

אחרי השירות הצבאי יבחר כל בוגר לאן יכוון את חייו. דמות הצופה תבוא לכיטוי בעשייה שלו בתחומי חברה וחינוך, יהא מסלולו האישי אשר יהא. בחירה בהתנדבות, בעשייה למען הקהילה ובסיוע לזולת תוך הצטרפות לקבוצות או באופן אישי, הם הפירוש ל"פעם צופה תמיד צופה", הסיסמה שמלווה את תנועת הצופים מימיה

הראשונים. שאלת תנועת הבוגרים מתקשרת לתהליך החינוך התנועתי. הקבוצה והשכבה מהוות בסיס ליכולת לפעול במסגרת הקהילה ולהירתם למשימות חברתיות, לאומיות. הקבוצה היא שנותנת את הכוח לפעולה וכל המבנה התנועתי, ככלל תנועת נוער, הוא סביב הקבוצה והשכבה. המנדט בתנועת הנוער הוא עד גיל 18, ובהתאם לא רואים בתנועה את דרך ההמשך כהמשכיות תנועת בוגרים לתנועת הצופים. בתפיסת החינוך הצופית קבוצות תתארגנה לפי רצון חבריהן ואם יהיו משימה או מטרה משותפת שיובילו להקמתן. התנועה לא תמצא את עצמה אחראית לארגון של קבוצות בוגרים, אך בהחלט תסייע ותתמוך בקיומן ובפעילותן:

על פי תפיסה זו לא מוצאים מקום להקמת תנועת בוגרים. המנדט של התנועה הוא לגיל הילדים והנוער. מעבר לגיל זה הם ברשות עצמם והתקווה היא שבזכות החינוך הצופי יבחרו בנתיבי חיים שיתאימו לרוח התנועה. אבל, זה לגמרי עניין שלהם. התנועה לא צריכה לטפל בבוגרים כאילו היו המשך לתנועת הנוער. אמירה זו אינה בסתירה לעידוד קהילות שבוגרי צופים רוצים להקים ובמסגרתן לקבל עליהם שותפות מסוימת, לפעול בקהילה ולתפקד כקבוצה. התנועה תעודד ותתמוך במסגרות כאלה אבל זו החלטה אישית של כל מצטרף ואין כאן קריאה תנועתית להצטרף למסגרות שיתופיות. האמירה 'הגשמה כדרך חיים' מתאימה לכל נתיב אישי או קבוצתי שיביא לביטוי את התוכן של הפעילות לטובת הקהילה בה אתה חי.

בתוכנית ההדרכה התנועתית 'מסע בצופים' הוגדרו תחומי ליבה שנקראים שבילים מרכזיים ובהם 'שביל האחריות החברתית'. בכל שנה, מכיתה ד', עוסקים בשאלות על תפקיד הצופים במסגרת החברה, על המחויבות לתרום (אזרח מועיל) ולהתנדב למשימות

לאומיות. התוכנית הספירלית, מכיתה ד' עד י"ב, מבררת שאלות עקרוניות ומציבה אתגרים בפני חניכים בגילאים השונים:

אי אפשר לצפות מנער שיתעורר בכיתה י"ב ויתחיל לזהות את מקומו בעשייה. זה תהליך שמתחיל בגיל צעיר. החניכים צועדים במעלה שביל האחריות החברתית. בתקופת נגיף הקורונה ראינו שהתהליך נושא פירות. מרבית מתנדבי שנת השירות לא רצו לחזור לבית ההורים והעדיפו להישאר במקומות בהם פעלו ולהתנדב לכל משימה בה נדרשה פעילותם.

התנועה מקצה כוח אדם לטיפול בנושאי ההגשמה. בכל הנהגה (אזורית או עירונית) יש רכז/ת הגשמה. חניכי השכבות הבוגרות נחשפים למסלולי שנת השירות הקיימים. החניכים לומדים על גרעיני הנח"ל, ולעתים חברים בקהילות בוגרים משימתיות יגיעו לספר על עשייתם בקהילה. בדיוני המחלקה הגיעו למסקנה כי את שנת השירות ואת גרעיני הנח"ל ראוי להגדיר כמדרגה לקראת חיים כבוגרים. אלו דרכי ההגשמה התנועתיות ואלו בהחלט שנים משמעותיות. אולם לאורך חייהם בוגרי התנועה יגשימו את החינוך התנועתי באופן בו יבחרו לחיות את חייהם, ברוח תנועת הצופים:

בשיחות עם חניכים בשכבות הבוגרות הם מגדירים את שנת השירות כיעד ההגשמה התנועתי. רק אחרי שנים כאנשים בוגרים יחברו את הכלים הצופיים עליהם חונכו עם אורח חייהם ופעילותם החינוכית והציבורית. התהליך החינוכי מכוון את הבוגרים לדפוסי התנהגות שיתוו את אורח חייהם בהיבט הקהילתי, ההתנדבותי, ברוח החינוך בתנועה.

בתנועת הצופים רואים את התהליך החינוכי כמורכב מכמה שלבים: א. ראשית, החינוך לאורך שנות החניכות בתנועה. כאמור, ב'שביל האחריות החברתית'.

ב. אחר כך מציגה התנועה דרכי הגשמה לבוגריה. שנת שירות וגרעין נח"ל עם פרק משימה משמעותי בקהילה.
ג. בבגרותם בוגרי התנועה יבחרו את נתיבי חייהם ושאלת ההגשמה תוצג כמראה הבוחנת את אורח חייהם ואת תפיסתם בדבר ההשתלבות בקהילה ובנתינה למען הכלל.
התהליך כולו, מוסכם על משתתפי השיחות, מביא לביטוי את האמירה "פעם צופה תמיד צופה":

בשנים האחרונות הולך ומתעצם עניין האחריות החברתית כליבה של התנועה. ככל שזה יתבהר ויתחדד, נושא ההגשמה יהיה למרכזי. לא רק המסגרות, אלא גם התכנים והציפיות מהמתנדבים. במהלך ההכשרה התנועתית יעסקו באקטיביזם ובהובלה של עשייה חברתית.

תנועת בני עקיבא

תנועה משרתת אומה – זה המסר

שיחות עם יאיר שחל, מזכ"ל בני עקיבא ועם מתניה ידיד,
רכז תנועת הבוגרים (עד 2018).
יוני, אוקטובר 2019.

תנועת בני עקיבא נוסדה בשנת תרפ"ט (1929) בירושלים, כתנועת
נוער דתית מעורבת לבנים ולבנות. התנועה פעילה בלמעלה מ-400
סניפים ברחבי המדינה.

באתר האינטרנט התנועתי, תחת הכותרת **פעילות הגשמה**, מופיעות
שתים-עשרה מסגרות לגילאי תיכון ובהן בין היתר פעילות עם
ילדים ונוער עם צרכים מיוחדים, קליטת עלייה, מנהיגות צעירה
ולמוד. בנוסף מתוארים גרעיני נח"ל, גרעיני שנת שירות, גרעיני
משפחות ומדרשת בני עקיבא (שמופעלת על ידי בנות שירות
לאומי).

תנועת בני עקיבא מתמודדת לאורך כל שנותיה עם העובדה
שרצף החינוך התנועתי נקטע לאחר שנות התיכון ובחלק גדול
מהמקרים כבר בגילאי י"א-י"ב. רבים מהחניכים עוברים ללמוד
בישיבות, בישיבות הסדר ובמכינות גבוהות ולמעשה מתנתקים
מההוויה התנועטית השוטפת. כך גם חלק גדול מהבנות שהולכות

לשירות לאומי למדרשות או לשירות צבאי. ההליכה למקומות החינוך העל-תיכוניים היא חלק מהחינוך התנועתי, גם אם בכך הם מפסיקים להיות פעילים. כוח האדם החינוכי של בני עקיבא צמח בישיבות והגיע מאנשי החינוך בהן.

זו מציאות ייחודית לתנועה, כאשר דרכה החינוכית של בני עקיבא קוראת לחניכים בוגרים, בגילאי הפעילות התנועתי, לקטוע את רצף הפעילות ולעבור ללמוד בישיבות. זו ראייה חינוכית שמעמידה את חשיבות ההעמקה בעולם הרוחני ובשירות משמעותי למען המדינה בדרך התורה כמהותית לכל נער ונערה. התוצאה הישירה היא שבמהלך השנה יש פחות מפעלים תנועתיים ומקומיים, גם בשל צמצום כוח האדם הזמין לארגון ולניהול מיזמים.

לאורך השנים, עם הקמת מסלול ישיבות ההסדר, המודל היה לפי המודל של מסלול הנח"ל. שילוב בין לימודי המשך בישיבה לבין שירות קרבי בצה"ל והליכה של חלק מהבוגרים למסלולי פיקוד.

בהינתן שבני הישיבות ובנות האולפנות לא מצטרפים למסלול הנח"ל היה זה מסלול מצומצם מאוד ולא היווה גורם מרכזי במסגרת הפעילות התנועתי. כך נוצר מצב שבתנועת הנוער לא מורמים הגלים של צורך בבירור יעדי הגשמה חדשים או הצבת סימני שאלה על הכיוונים הקיימים ועל מידת התאמתם לימינו ולערכי התנועה. המציאות בשנות ה-70 וה-80' במאה העשרים היא של התפתחות רעיון ההתנחלות ביהודה, שומרון וחבל עזה והבוגרים הצעירים של בני עקיבא ניצבים במרכז העשייה הזו. בכך אפשר לייחד את תנועת בני עקיבא מתנועות הנוער החילוניות ובמיוחד הכחולות (הנוער העובד והלומד, השומר הצעיר והמחנות העולים), שחוו בשנות ה-80' וה-90' משבר ברעיון ההגשמה החלוצית, במסגרתו נקראו בוגריהן להמשיך למסלול הנח"ל ולהגשים כחברי קיבוץ בכגרותם. בתנועת בני עקיבא אין משבר באותן שנים. בוגרי התנועה שותפים למפעל ההתנחלות, ובתנועה לא עוסקים במשבר ההגשמה בשנים בהן זהו הנושא המרכזי בתנועות הנוער החילוניות.

בשנת 1979 הוחלט בוועידה ה-14 של תנועת בני עקיבא (מתוך: ארכיון התנועה): "תוקם מסגרת חברתית חדשה בבני עקיבא, המיועדת לבוגרים לאחר שירות לאומי המזדהים עם דרכה החלוצית של התנועה. מסגרת זו תיקרא חבריא ד'. החברים יפעלו למימוש רעיון 'חבורת ההגשמה' על פי יעדים שיוצגו על ידי ההנהלה הארצית." ניסיונות ליישום החלטה זו, שנעשו במהלך העשורים הבאים, לא צלחו.

בניגוד לכישלון ביישום ההחלטה להקמת חבריא ד', כאשר הוצב בפני הבוגרים יעד מאתגר נענו לקריאת הנהגת התנועה. בשנת 1997 הוצג במועצת תנועות הנוער (ארכיון מועצת תנועות הנוער, קלסר 1997) פרויקט של מעבר סטודנטים למגורים בדירות במרכזי קליטה. הרעיון היה ליצור ריכוזים של בוגרי תנועות, שיהוו עבור העולים גשר לחברה הישראלית. זאת בדרך של חיי שגרה ומפגשים לא פורמליים, שיעזרו להקנות ביטחון עצמי לעולים חדשים בבואם להתמודד עם הכניסה לעולם חברתי חדש ולא מוכר. שמוליק דרווי, רכז הפרויקט בתנועת בני עקיבא, תיאר כיצד הוא עבר בין האוניברסיטאות, הרביק מודעות שהזמינו להצטרף לפרויקט וכך הצליח לעודד סטודנטים בוגרי התנועה לגור בשכונות לעולים. נוכחותם של בוגרי בני עקיבא, שיצרו קבוצות בתוך מרכזי הקליטה, הייתה לסיפור הצלחה. למעשה, הפרויקט היווה דוגמה לקשר המשמעותי, שראוי לחזק ולשמר, בין התנועה לבין בוגריה. הסתבר שהבוגרים שמחים לקשר הזה ונענים ברצון למילוי משימות שהתנועה מצביעה עליהן כראויות. הסתבר כי יש משמעות לציפייה לחיים על פי ערכי התנועה.

בראשית שנות האלפיים קיבלו בתנועה החלטה לשים דגש על דרכי ההגשמה התנועתיות. בדרכי הגשמה הכוונה לפעילות מעשית וחברתית במסגרת התנועה וכשליחי התנועה בקהילה. שוב אנחנו רואים הבדל בין בני עקיבא לחלק מהתנועות האחרות. המושג הגשמה אינו מלמד על שלב נפרד, שמגיע רק אחרי התיכון. בין הפרויקטים נוכל למצוא גם פעילויות שמקבילות לתקופת

הלימודים וכאלה שמהוות למעשה את עיקר הפעילות התנועתית לתלמידי תיכון. הגשמה נתפסת כפעילות מעבר לשגרה במטרה לסייע, לתרום ולהשתתף בפעולות לאורך זמן ולא כפעילות חד-פעמית. המושג הגשמה מלמד על השתתפות במפעל תנועתי של שנת שירות ושל התנדבות, לעתים בשנה שאחרי הלימודים ולעתים במקביל ללימודים בישיבות ובמדרשות. התפתחו פעילויות מגוונות, בהן: שבט יובל – פעילות לילדים ובני נוער עם צרכים מיוחדים. פרויקט השחר – פעילות בקהילות ביתא ישראל של עולים מאתיופיה. גרעיני נחשון – "קבוצה לומדת ועושה", הפעלת ימי לימוד והתנדבות קבועים במסגרת שנת שירות ובמקביל ללימודים בישיבות ובמדרשות.

לצד הפעילויות שתוארו לעיל, שמהוות בסיס לפעילות חבריא ב' (גילאי תיכון) ובמהלך שנת י"ג, הגיעו בתנועה למסקנה שראוי לתת את הדעת על תהליך ההתלבטות והבחירה האישית של כל בוגר ובוגרת בשאלת דרך ההמשך בחייהם הבוגרים. האמירה שכל מסיים י"ב שהיה חניך בתנועה ייחשב בוגר, ובלבד שיגשים את ערכי התנועה בחייו הבוגרים, מבהירה את השאלה מהי למעשה הגשמה תנועתית. שהרי מציגים מציאות בה כל אחד יבחר כיצד לחיות את חייו. אבל, הגדרה כזו לא לוקחת בחשבון את העובדה שנערים ונערות בראשית שנות העשרים לחייהם עדיין מתלבטים לגבי עתידם. ובנקודת הזמן הזו, מהו מקומה של תנועת הנוער?

המחשבה להיכנס לפעילות תנועתית במתכונת של תנועת בוגרים משותפת לתנועות שונות בשני העשורים האחרונים. ניסיונות או שיחות על הקמת תנועות בוגרים מוצאים בתנועת הצופים, בתנועת האיחוד החקלאי, במכבי הצעיר וכמובן התהליכים משני המציאות התנועתית בנוער העובד והלומד, בשומר הצעיר ובמחנות העולים. הכוונות דומות בכל תנועות, גם אם דרכי היישום שונות ועקרונות הפעולה מגוונים. הרעיון מבוסס על התפיסה

שגיל ההתבגרות לא מסתיים באחת בהגיע הנער והנערה לגיל 18. ההתלבטויות, השאלות העקרוניות, הרצון להתנסות ורק אחר כך לקבל החלטות, משותפים לבני הנוער כולם:

לא היה שום מסלול הגשמה ייעודי לבוגרים, שהתנועה כתנועה מציעה. בוגרים עשו הרבה דברים, היו שותפים, היו מעורבים, אבל אלו לא דברים שהתנועה מציעה להם. זאת הייתה, לתפיסתנו, תקלה מאוד רצינית. גם כרכז מחוז הרגשתי את זה אז, והדבר השני כמו שסיפרתי זה שהייתה קבוצה בתוך אוניברסיטת בר אילן שהיא פשוט תבעה, דרשה מהתנועה: 'אנחנו קבוצה, אנחנו רוצים להמשיך עם התנועה את אפיק ההגשמה', ובעצם יצרו מסגרת של גרעין בתוך הקמפוס. מה שהתפתח בהמשך לכפרי סטודנטים, ולגרעיני סטודנטים, הם בעצם היו הקבוצה הראשונה שדחפה את התנועה והציבה עובדה.

מנהיגי התנועות נחשפים לתיאוריה של ראובן כהנא בדבר ממדי החינוך הבלתי-פורמלי, על אודות תהליך ההתבגרות שנמשך בשנות העשרים המוקדמות, כמו גם למושג 'הבגרות בהתהוות' ממחקריו של הפסיכולוג ג'פרי ארנט, שמדבר על בני 25 ויותר אשר מתחילים לברר לעצמם מה הכיוון שלהם בהמשך חייהם. אל המקום הזה, של מתן מענה תנועתי לצורך בגיבוי ובתמיכה מנהלתית וחינוכית, רוצות תנועות הנוער להיכנס באמצעות תנועת הבוגרים, ובני עקיבא לא שונה מתנועות אחרות בתחום זה. העובדה שהרצף התנועתי נקטע בשנות התיכון אצל רבים מחניכי התנועה אינה מלמדת על כך שלא יהיו מעוניינים בדרכי פעולה תנועתיות אשר יוצעו להם בשלב בו יהיו סטודנטים באוניברסיטה, אחרי שירות צבאי ולאומי.

הנהגת התנועה התלבטה לא מעט בשאלה מה מקומה של התנועה בהכוונה, בסיוע, במתן גיבוי לבוגרים שמבקשים

להגשים ברוח תנועתית. האם התנועה אמורה להעמיד כלים טכניים ותוכניים שיהוו בסיס לקבוצת הבוגרים ויאפשרו התכנסות להתנסות בבחירה משותפת של דרך המשך? בתנועה מחנכים על ערכים של תורה ועבודה. לומדים, מתפתחים ברמה האישית. וביחד עם זה ולצד זה, נהיים חברים תורמים לקהילה, מעורבים חברתית וחינוכית ומבקשים לחיות בקהילה תומכת ומתאימה לרוח התנועתית.

החל באמצע שנות ה-90' במאה העשרים החלו לקום גרעינים תורניים שנוסדו במטרה להתיישב במרכזים עירוניים ובפריפריה, להתערות בקהילה ולהוביל מיזמים. חברי הגרעינים ראו עצמם כמי שלוקחים אחריות על המשימה החשובה של קידום היישוב והעשרת האפשרויות החינוכיות והפעילויות הקהילתיות בו. המסגרות לא היו תנועתיות אם כי חלק גדול מהשותפים בגרעינים, בדומה לראשיתו של מפעל ההתנחלות ביהודה ושומרון, היו בוגרי תנועת בני עקיבא. בתנועה מתעורר דיון כאשר המסקנה היא שאין אפשרות להכריז על הגרעינים התורניים כדרך המשך תנועתית. בני עקיבא היא תנועה של עם. יש בה זרמים שונים ותפיסות מגוונות, לא כולם בכיוון אחד ברור ומוסכם. יש בוגרים שהגרעינים תורניים מדי מבחינתם. הגרעינים התנועתיים צריכים להתאים לכלל חברי התנועה, כך שכל אחד ימצא את מקומו בגרעין שיתאים לו, ובעצם בדרך הגשמה שתתאים לו:

הם הקימו את כפר הסטודנטים הראשון. זה לא קשור רק לתואר, זה נשמע סטודנטים, אבל זה לא רק סטודנטים. זאת אומרת זה להקים גרעין התיישבותי בתוך שכונות מצוקה חברתיות, הראשון הוקם בשכונת התקווה בתל אביב. הרעיון לעבור לגור בשכונה הן כסטודנט, הן כאיש עובד. זה בעצם אפיק הגשמה שהיום גם בקהילות של צעירים, גם בכפרי סטודנטים, זה אפיק הגשמה הכי מרכזי, כמעט הבלעדי של תנועת הבוגרים.

ועולה השאלה – אבל זה בעצם גרעין תורני?

לא. לא. כשאתה אומר גרעין תורני, מה שנשמע לאנשים, בין אם זה נכון ובין אם לא, הייעוד של זה הוא בעיקר חיזוק תורני או בתי הכנסת. כאן מדובר על גרעין התיישבותי, זאת אומרת קשורים ברווחה, בחינוך, משימתי כמו שגרעין שנת שירות עושה. אבל לא מוקצב בזמן. זו הצהרה על דרך חיים בה בחרו.

בהתאם, גם גרעיני תנועת הבוגרים ראוי שיציגו את המסר הזה. כמו שמנהלים תהליך של בחירת נושא תנועתי שנתי. מתחילים בכירור הצורך הלאומי, ממשיכים בצורך התנועתי ומובילים למשימות שמסקנתן: **תנועה משרתת אומה.**

רוח התנועה מובילה למציאות בה יש סניפים שמפרידים בין בנים לבנות וסניפים מעורבים. נותנים לכל סניף להגדיר את אופי פעולתו וביחד עם זאת מקפידים על מפעלים משותפים ומתמודדים עם ההגבלות הנדרשות. המשימה היא לשמור את כולם כחלק מהתנועה.

יאיר מתאר משברים קשים שהתנועה התמודדה איתם והצליחה לצאת חזקה ומגובשת. כך פעילה התנועה באסיפה הישראלית של תנועות הנוער ובארגון הטקס לזכרו של יצחק רבין, ודוגמה שונה – עברו ימים של התלבטות קשה האם לשיר את התקווה בסניפים שפנו בגוש קטיף שברצועת עזה. בסופו של דבר עמדו ושרו, אבל לא נמנעו מהדיונים הקשים. בלשונו של יאיר "צריך לדעת איך ועל מה להיאבק. נאבקים ואוהבים." המשברים עמם התמודדה התנועה סייעו להבנה שיש לעסוק בבוגרים. בסופו של דבר, ברמת מדיניות, הדברים מתרחשים בתנועת הנוער ועם הבוגרים. מי שיגשים הם הבוגרים ולכן צריך להשקיע בהם, חייבים להיות על המגרש שלהם. הם רוצים וצריכים חיים חברתיים, לא רק פרטיים. כאן התנועה יכולה להיכנס, להשפיע, להוביל.

בעשור הראשון של המאה ה-21 התחילו בתנועת בני עקיבא ליישם את ההחלטה להשקיע חינוכית ומנהלתית בבוגרים. החלו להקים את תנועת הבוגרים של בני עקיבא. הרעיון המקורי של המייסדים היה לפנות לבוגרי התנועה (מבלי לפסול הצטרפות גם של מי שאינם בוגרי תנועה) שהיו באותה עת סטודנטים ולהקים עבורם כפרי סטודנטים מהם יתארגנו בהמשך גרעינים, שייצאו לבנות חיים משותפים כתנועת בוגרים. את הפעילות הראשונה ארגנו באוניברסיטת בר אילן. לפני הפעילות היו שאמרו ש'חבל על זמנכם, החברה לא יגיעו זה לא מעניין אותם'. לפעילות בקמפוס, באירוע הושענה רבא, הגיעו למעלה מאלף (1,000) סטודנטים וסטודנטיות, צמאים לקשר ולתוכן. היה ברור שחייבים לפנות לסטודנטים בשפה שלהם, לארגן פעילויות מתאימות ולאפשר להתנסות ורק אז להחליט. המארגנים הופתעו מהעוצמה בה התקבל רעיון תנועת הבוגרים. במהלך הפעילות המגוונת היה ברור שהמשתתפים צריכים לעבור תהליך של בירור אישי וקבוצתי, להתנסות בחיים משותפים בקבוצתם, ולקחת חלק בפעילות קהילתית וחינוכית ובפעילויות התנדבותיות, שיתנהלו באחריות הגרעין. הכוונה לבנות בסיס חזק של קבוצה שחבריה מעוניינים בחיים משותפים ובמטרות משותפות. ככאלה ימשיכו להקמת גרעינים של תנועת הבוגרים ויפעלו כמסגרת מגובשת במיזמים קהילתיים וחינוכיים בחייהם כאנשי משפחה וכאנשי מקצוע במגוון תחומים.

ברף הפייסבוק של בני עקיבא – תנועת הבוגרים (מעודכן ליוני 2019) מציעים לסטודנטים להצטרף לאחד מ-20 כפרי הסטודנטים הפזורים ברחבי ישראל. ההצעה למצטרפים החדשים היא להתנסות בחוויות מדהימות וייחודיות. לצד רשימת עמותות שניתן להתנדב במסגרתן יש תיאור פעולות כמו מועדוניות, פעילות עם קשישים והכנת מפגש בין-דורי עם ניצולי שואה. אפשר לראות תמונות מחתונה שהתקיימה לאחרונה ופנייה מחויכת: "רוצים גם אתם להתחתן? הצטרפו לכפרי הסטודנטים של השנה הבאה (סגולה בדוקה ומנוסה) והודות כבר לא יוכלו להגיד: בקרוב אצלכם!"

הרעיון ממוקד וברור – הצטרפו לחוויה. והכוונה, לצד אוסף החוויות, גם להתנסות אישית וליכולת החלטה עתידית לגבי חיך הבוגרים. התנועה מעורבת בכפרי הסטודנטים מתוך הכרה שאסור לנטוש את הבוגרים בשנות העשרים שלהם. הם עדיין בתהליך של בחירה והתלבטות.

בעשור האחרון רואים בתנועה את העיסוק בבוגרים כחלק מהתפקיד החינוכי המרכזי של בני עקיבא. בגילאי התיכון מעודדים את החניכים לצאת וללמוד, ובשלב הלימודים שאחרי השירות פונים אליהם ורוצים להחזיר אותם למסגרת התנועתית. בתנועות אחרות קוראים לשלב ההתלבטות והבחירה שאלה של הגשמה כדרך חיים, בבני עקיבא מדובר בבחירת דרך אישית במסגרת קבוצתית לחיים הבוגרים. ברוח התנועתית, המתאימה לבני גילם, בהגדרת משימות שתתאמנה לשגרת חייהם ומתוך כוונה לטפח גרעינים תנועתיים שימשיכו את דרכה החינוכית של התנועה. בהנהגה מאמינים שזאת משימה שצריכה להיות חלק מהליבה של כל תנועה – המשך לגילאי העשרים. אם מקבלים את התיאוריות בדבר המעבר בשנות העשרים מהתבגרות לבגרות כשנים של התלבטות וביורור עצמי וקבוצתי, צריך להמשיך להשקיע בהם. להעמיד לרשות הפעילות תקציבים ומערכת ארגונית כדי שניתן יהיה לראות תוצאות. צריך לשאול – איפה הצעיר הישראלי מעצב את זהותו? זאת הגדרה ליעד הגשמה תנועתי – היכולת לסייע לצעירים לבחור את נתיב חייהם:

אפשר לומר שאחר התפקידים המשמעותיים של תנועת הנוער בחברה הישראלית זה להיות הבסיס שממנו צומחת תנועת הבוגרים. זה התפקיד של תנועת הנוער, שיהיה לה מסר, שתהיה לה תקשורת עם בוגריה במסגרת תנועתית.

בבני עקיבא רואים זאת כאמירה לחברה הישראלית. החתימה האידיאולוגית, או ההשפעה התנועתית, ראוי שתהיה סביב דו-שיח

על החברה הישראלית ומה אני רוצה לעשות במסגרתה. אם אין עתיד שהוא ריאלי, מאתגר וגם קשור לתנועה, אז פשוט נפרדים והולכים הלאה. בתנועה הרגישו שחייבים לבנות קומה נוספת, יעד הגשמה, דרך המשך של ממש. בגלל קטיעת התהליך התנועתי (בהליכה לישיבות ולשירות לאומי שאינו בתנועה), מדובר בתהליך של חזרה לתנועה.

התפתחותה של תנועת הבוגרים מלמדת כי הבוגרים והנהגת התנועה לא מסתפקים במשימות הגשמה במקביל ללימודים בישיבה או במשימות הגשמה שהן, למעשה, חלק מההוויה התנועתית השוטפת (כמו שבט יובל, גרעיני נחשון, מדרשת בני עקיבא ועוד). תנועת הבוגרים היא השלמה, ואולי תיקון, של הרצף התנועתי. בתנועה מקפידים לשמור על קשר עם כל החניכים הבוגרים בכל המסגרות בהן הם נמצאים, אם במפעלים ואם באירועים שמאורגנים לשכבת הגיל ומגיעים אליהם גם תלמידי הישיבות, כגון: שבתות ארגון, טיולים, מחנות קיץ. אחרי השירות חוזרים ופונים אליהם, במסגרת כפרי סטודנטים, במחשבה על טיפוח דרך המשך תנועתי בערכי התנועה ובמסגרתה – בתנועת הבוגרים.

בעיני מאוד חשוב. אם אנחנו היום מזיזים את גיל ההתבגרות, בסדר? מגיל 16,17 לגיל 23, 24, 25 או למעלה מזה, אז שם אנחנו רוצים להיות. זה בדיוק גיל ההתבגרות של ההבנה מי אני ומה אני, גם במובן הרוחני, גם במובן הערכי והמשימתי, זה המקום שבו אנחנו רוצים להיות. יעד ההגשמה של תנועת הבוגרים הוא דגל שראוי לנו להניף. תנועות הבוגרים הן משהו גדול מהתנועה. לא חשוב שיהיו עם מדי התנועה ולא חשוב שיציהירו שהם בוגרי בני עקיבא. ההסתכלות של הבוגרים צריכה להיות החוצה לעבר הקהילה והחברה. התנועה מרכזת את הפעילות והמסר הוא: הגשמתכם היא ביציאתכם לעולם, תוך שמירת הערכים. אל תחששו לפתח זהות עצמאית, חדשה, מחוזקת. המסגרת שמחברת אל התנועה וערכיה היא מסגרת

ההגשמה הראויה בעיניים התנועתיות. בעצם, בזכות ההפסקה של הבוגרים, הקטיעה של הפעילות בתנועה בהיותם במסגרות אחרות, נוצרת מציאות שבה – **תנועת הבוגרים בבני עקיבא היא לא המשך של התנועה אלא חזרה אל התנועה.**

תנועת השומר הצעיר

ההגשמה השומרית – מתוך תחושת שליחות פנימית
(מאתר התנועה)

שיחות עם איתי זידנברג, מזכ"ל התנועה (עד 2019),
יניב שגיא, מזכ"ל (עד 2005).
ספטמבר ואוקטובר 2019.

תנועת השומר הצעיר הוקמה בגליציה בשנת 1911 כתנועת נוער צופית ובשנת 1913 אימצו חברי הקבוצה את השם "השומר". בשנת 1929 הוקמו שלושה קינים ראשונים בארץ ישראל והתנועה החלה בפעילות רציפה.

בסוף המאה העשרים התלבטו בתנועה על כיווני ההגשמה התנועתיים. בחודש פברואר 1995 התכנסה מועצת התנועה בירוחם. הנושא: יעדי הגשמה. בחוברת ההכנה נכתב:

זו התנועה היחידה שיצרה מסגרת חיים מלאה ומקיפה שבוגר החינוך התנועתי נכנס אליה ובה הוא מגשים את הערכים שספג (אם בחר לספוג) בתנועה... מי שהופך לחבר קיבוץ [הקיבוץ הארצי] היה תמיד השומר המגשים – פעם שומר תמיד שומר! אלא שהמשבר בתנועה הקיבוצית, והשינויים הרבים והקיצוניים

לפעמים בעקבותיו, גורמים לרבים הרהורים חדשים – האם
אכן זוהי הגשמה צרופה של ערכי התנועה?... האם אין מקומות
נוספים בהם ניתן להגשים הגשמה חלקית?

אברהם פרנק, מחנך ומנהל בית ספר, כתב:

לגבי השאלה כיצד והיכן יממשו החניכים את הערכים שספגו
בתנועה אין תשובה אחת. אנשים בעלי ערכים יבקשו לממש
בכל מקום בו יחיו, יעבדו ויפעלו.

בסיום הדיונים הוחלט במועצה:

רעיון החברה הקיבוצית הוא מסקנת החינוך בתנועת השומר
הצעיר, ולפיכך תפעל התנועה להגשימו. אולם, ההגשמה לא
תהיה רק במסגרת הקיבוץ הקיים אלא גם במסגרת מודלים
אחרים המקיימים את רעיונות 'החברה המגשימה'.

בשטח יש תגובות של חניכים בוגרים שמבקשים להגשים בדרכים
אחרות. כך בקן קריית חיים (הקומונר היה איתי זידנברג, לימים
מזכ"ל התנועה):

החניכים שלי היו עם רוח אחרת (אולי בגלל שהיה להם מדריך
מהנוער העובד תקופה מסוימת) הקימו גרעין, פסיפס, שהכריז
כי ההגשמה בקיבוצים לא רלוונטית וצריך להגשים בדרכים
אחרות.

שני העשורים הראשונים של המאה ה-21 מתאפיינים בהגדרה
מחודשת של יעדי הגשמה תנועתיים ובביסוס תנועת הבוגרים של
השומר הצעיר ושיתופה בעשייה התנועתית.

בסוף שנת 1999 פנו חברי גרעין פסיפס אל יניב שגיא בבקשה שיירתם לריכוז התנועה:

בשומר הצעיר זה היה הגרעין הבוגר היחידי (אחרי השחרור מצה"ל) שהיה קשור לתנועה ב-99'. כלומר אנחנו מסתכלים על תנועה מגשימה, שהיה לה גרעין אחד בלבד שיצא ממסלול ההגשמה ונשאר בתוך המסלול התנועתי. הם רצו להקים תנועת בוגרים במודל שהוקם בנוער העובד. הקיבוץ הארצי, באמצעות נציגיו שניהלו את השומר הצעיר, ריסק אותם. כלומר הם הסתכלו על מה שקורה בנוער העובד, אמרו חס וחלילה אצלנו כזה דבר. הקיבוץ הארצי זה היעד, ולא יעד חלופי, אנחנו מחזיקים את התנועה.

התנועה במצב קשה. משבר ההגשמה מוביל להידלדלות בחניכי השכבה הבוגרת. "תנועת נוער הרי בנויה לקראת ההגשמה, ואם אין הגשמה, אז השכבה הבוגרת אין לה למה לכוון", אומר יניב. לפני כניסתו לתפקיד המזכ"ל הוא נפגש עם חברי שני הגרעינים שהיו בשירות. הם התלבטו אם לעבור לנוער העובד והלומד. יניב הבהיר שהוא מתכוון להקים מסלולי הגשמה חדשים בשומר הצעיר ולהקים תנועת בוגרים, "כי ברור שאנחנו צריכים דבר כזה." לחברי הגרעינים הציע להישאר ולהיות שותפים למהלך, כפי שאכן קרה.

בשנת 2001 התכנסה הוועידה העשירית של התנועה בגבעת חביבה. נושא הוועידה היה "חזון שומרי". ראשית הגדירה עצמה התנועה, מחדש, כ"תנועת חיים" והחליטה על חידוש מסלולי ההגשמה. להלן נוסח ההחלטה:

תנועת השומר הצעיר רואה ברעיונותיה ובהווייתנה דרך חיים. על כן, עלינו לבטא את הערכים לאורם אנו מחנכים ומתחנכים בתנועת הנוער בחיינו הבוגרים. אנו תנועת חיים. התנועה תקיים

מסגרות שיאפשרו לבוגריה להגשים את הערכים שספגו במהלך שנות חניכותם, ותפעל ליצירת מסגרות נוספות ומגוונות.

הכוונה הייתה הקמת תנועה מחדשת של בוגרים, כאשר הגשמה קיבוצית היא אחת האופציות. לא שוברים את הכלים אלא מתקדמים הדרגתית. לא מקימים תנועה חדשה אלא מחדשים את דרך ההמשך התנועתית. מוסיפים אפיקי הגשמה על ההשלמה לקיבוץ הארצי. את פלך, כקיבוץ מתחדש באמצעות המגשימים הצעירים של השומר הצעיר, ראו כמגדלור של הכיוון החדש. זו החלטה שעברה במהירות, יחסית. העובדה שהתנועה הייתה במשבר כה חמור אפשרה להעביר את ההחלטה שלמעשה שינתה את יעדי ההגשמה של השומר הצעיר מיעד אחד מוגדר לאפשרות של מגוון אפיקים, כשהקיבוץ הארצי הוא רק אחד מהיעדים. אחרי כשנתיים וחצי יצאה קבוצת בוגרים בקריאה שפלך אינו יעד הגשמה שניתן להסתפק בו. החברים עברו ליפו במטרה להיות לקבוצת מחנכים. בין השאר הייתה כוונה לקבל על עצמם את מרבית התפקידים במטה ובשטח בתנועה.

לקראת סיום הקדנציה מנסה יניב ליצור הפרדה בין התנועה לתנועת הבוגרים: "מנסה לייסד מודל שבו תנועת הבוגרים היא נפרדת מתנועת הנוער במטרה שיפעלו לפיתוח תנועת הבוגרים כתנועה מיישבת."

המגמה משתנה בשנים הבאות. חברי תנועת הבוגרים הצליחו לשכנע את הנהגת התנועה בצורך של נוכחותם בתפקידים תנועתיים ומרבית התפקידים אוישו בידי חברי תנועת הבוגרים. המתח שבין התפיסות מלווה את התנועה בהמשך: רעיון הפרדת תנועת הבוגרים מתנועת הנוער והתמקדות חברה בפעילות קהילתית, חינוכית, חברתית במקום הימצאם, לעומת התפיסה שחברי תנועת הבוגרים הם שאמורים להוביל את תנועת הנוער ולשאת במרבית תפקידיה.

על פי החלטת ועידת התנועה (גבעת חביבה, 2001) ההגשמה נחלקת לשלוש אפשרויות: הגשמה בקיבוצי הקיבוץ הארצי,

הגשמה בפלך והגשמה בקיבוץ עירוני. בפועל, במחצית השנייה של העשור (2006-2011) המסר המרכזי של מדריכי הגרעינים הוא המשך בקיבוץ העירוני. בשדרת ההדרכה התנועתית, שמאוישת באותן שנים על ידי חברי תנועת הבוגרים, מקדמים את רעיון תנועת המחנכים כדרך ההגשמה המרכזית. משימתו המרכזית של המזכ"ל (איתי זידנברג, החל ב-2011) היא לא לאפשר התנתקות של תנועת הנוער מהתנועה הקיבוצית, ובעצם מהקיבוץ הארצי. המאבקים הם עקרוניים וביטוי במילוי התפקידים המרכזיים בתנועת הנוער. ככל שהתפקידים יאוישו לא רק על ידי חברי תנועת הבוגרים, יישמר הקשר עם קיבוצי התנועה.

אחרי שהוחלט כבר על הרחבת יעדי ההגשמה, ואחרי שתנועת הבוגרים הייתה לעובדה ופעיליה פעלו בתנועת הנוער, חזרו לדון בתנועת השומר הצעיר בתפיסת ההגשמה הכוללת של התנועה:

התפיסה השומרית הרחבה אומרת שהגשמה היא מעשה מתמשך. זאת אומרת, גם כשאתה יוצא להדריך כמדריך צעיר, זאת ההגשמה שלך באותו שלב.

באופן מסורתי בשומר הצעיר מעניקים סיכת בוגר. בזמנו הוענקה הסיכה לכל מי שהתחייב להגשים בקיבוץ. בשנים האחרונות, בהן שנת שירות וגרעין נח"ל מהווים מכלול המשכי אחד, היציאה לשנת שירות מזכה בסיכת בוגר התנועה. חייבים לתת לחניכים את התחושה שהם מעצבי דרכה של התנועה. גם אם יש כבר מסלולים ודרכים מוסכמות, עדיין חניכי כל שנתון יקבלו את החלטותיהם והן משמעותיות מבחינתם:

בתנועת נוער, ובטח תנועת נוער מגשימה, אתה חייב שכל חניך שלובש את החולצה באמת יאמין שהוא זה התנועה עכשיו, ומה שהוא יעשה ולאן שהוא ייקח את הדברים, הוא מעצב כרגע את

דרכה של התנועה. אם אתה לא תצליח לגרום שהוא יבין את זה, הוא לא יישאר לאורך זמן.

התפיסה הזאת היא שמאפשרת שיתוף פעולה בין חברי תנועת הבוגרים לפעילים אחרים להכוונה משותפת של התנועה. למעשה, למי שמגשים במסגרת תנועת הבוגרים יש הגדרות ברורות של מהי הגשמה, ואילו מי שחי בקיבוץ לא ברורה הגדרתו כמגשים. מחברת בין ההגדרות האמירה שהגשמה היא דרך חיים. בסופו של יום, במקום בו תבחר להיות, במסגרת בה תבחר להיות, בתחומים בהם תבחר לעסוק, שם תתברר הגדרתך. אם אתה חי על פי ערכי התנועה אתה מגשים. כפי שמנוסח בהגדרת ההגשמה באתר התנועה:

ההגשמה היא צו תנועתי המחייב את חניכיה לקיים את ערכיו. זהו עיקרון שאינו מניח לנער להגות בערכי צדק ואמת ובחשיבה אוטופית מבלי ליישם... ההגשמה השומרית לא נובעת ממחויבות למדריך או מרצון להצטיין, כי אם מתחושת אחריות פנימית, תחושת שליחות אישית המפעמת בחניך.

תחת הגדרה כזאת יכולים לדור ביחד חבר קיבוץ ותיק עם חבר בתנועת הבוגרים ולצידם בוגר תנועה שבחר לחיות ביישוב קהילתי ומתנדב במערכת החינוך המקומית. בתנועה ערים לתהליכים האישיים העוברים על חברה שמשתחררים מצה"ל ויצאים לחיים עצמאיים. בהחלט אפשר שיחזרו בגילאי השלושים, לעתים כבעלי משפחות, להנהיג את הקיבוץ. ברגע שאתה יכול לומר שגם זה יעד אתה נותן לגיטימציה לריבוי מסלולי הגשמה וזו אמירה עקרונית משמעותית לתנועת השומר הצעיר:

ניקח לדוגמה בן קיבוץ שיוצא להגשמה בתנועת הבוגרים, נשאר שם שלוש ארבע שנים ואחר כך עוזב ויוצא לטייל וללמוד. אם

אחרי כמה שנים יחזור לקיבוץ שלו, הוא עם פוטנציאל מנהיגותי משמעותי. התהליכים שעבר בתנועת הבוגרים הם כעין תהליך של הבשלה ושל התבגרות והתוצאה תבוא לביטוי בבגרות. ככל שתנועת הבוגרים תקבל את היותה פתוחה יותר ומקבלת גם את עובדת עזיבת חלק מהחברים, היא תהיה שלמה יותר ולדעתי חזקה יותר. לתנועה מאוד תתאים פתיחות כזאת של תנועת הבוגרים.

ההגשמה בתנועת השומר הצעיר, על מרבית אפיקיה, היא הגשמה קבוצתית, במובן שאתה חלק מקהילה שיש לה יעדים משותפים. דרגות השיתוף והערבות ההדדית שונות אבל היא קיימת בכל המסגרות. הכרת המהות של ההגשמה היא תהליך שהחניך עובר בהדרגה. חניך בכיתה י' אולי יגיד שהגשמה היא יציאה לשנת שירות. אבל במסגרת שנת השירות הוא יתחיל לברר לעצמו את מהות ההגשמה כדרך חיים. התנועה גם נותנת למתנדבי שנת שירות כלים, במסגרת סמינרים, לברר לעצמם ועם קבוצתם את שאלות מהות ההגשמה כדרך חיים.

בעולם של תנועות הנוער, השומר הצעיר ייחודית בכך שמצד אחד יש לה תנועה מגשימה אוונגרדית, ערכית, אידיאולוגית ומצד שני יש לתנועה גם תפיסת הגשמה מאוד רחבה ומאוד קהילתית. יש בה מקום גם להגשמה אישית. זאת ועוד, ההסתכלות על כל התהליך החינוכי בכיתות התיכון היא כעל תהליך הגשמה. כמדריך, כפעיל, כמרכז שכבה, כמתנדב בשנת שירות וכחבר בגרעין נח"ל. אלו שלבים בתהליך האישי, כשבמסגרת קבוצתך אתה בוחר אם וכיצד להגשים.

תנועת המחנות העולים

שינוי יעדי ההגשמה הציל את התנועה
(מדברי המשתתפים)

שיחות עם אילן גזית, יו"ר המחנות העולים,
ד"ר ניר מיכאלי, מזכ"ל (עד 1998).
אוקטובר – נובמבר 2019.

תנועת המחנות העולים הוקמה בשנת 1926. מייסדיה היו נוער לומד, נערים ונערות תלמידי הגימנסיה העברית הרצליה בתל אביב. התנועה פועלת בכ-45 סניפים.

בשנת 1995, אחרי שכבר כיהן בתפקיד רכז הדרכה בתנועה, פנו אל ניר וביקשו ממנו להגיע להיות מזכ"ל (היה בתפקיד עד 1998). זו תקופת משבר בתנועה הקיבוצית ובמחנות העולים. שנה בה אין גרעיני נח"ל. שליחי התנועה הקיבוצית לא הפגינו מוטיבציה גבוהה והתנאי של ניר עם כניסתו היה שיאפשרו לו לגייס למטה התנועה שכירים, בוגרי התנועה. המשימות הראשונות היו לגייס מתנדבי שנת שירות, בוגרי תנועה, שיבואו עם ניסיון בהדרכה ובניהול מפעלים (טיולים, טקסים, מחנות), ולברר איך מציבים יעדי ההגשמה שיחזירו את מסלולי ההגשמה התנועתיים:

גם אנחנו קיבלנו השראה מהנוער העובד והלומד. הם היו אז

בתחילת המהלך של חוות ההכשרה וכו', והבנו שזאת הדרך להביא בוגרי תנועה, להביא אותם קודם כול להדריך בתנועה, לשאת בתפקידים. התחלנו ללכת בכיוון הזה. הדגש שלנו בתהליך שינוי יעדי הגשמה, היה תחת הכותרת: נעל"ה – נוער ערכי לחינוך והגשמה. ונזכיר, סיסמת התנועה היא עלה נעלה כי יכול נוכל.

התנועה יזמה הקמת קיבוץ עירוני בירושלים – בית ישראל, יוזמה משותפת עם מכללת אורנים. זו הייתה קבוצת קומונרים שלמדו יום בשבוע באורנים, לקראת תואר. הם קיבלו מלגות והתנאי היה שיחזרו ללמד בבתי ספר בשכונות בהן חיו בקומונה. היוזמה לא הצליחה אבל הרעיון התקבל כחזון שמתאים לתנועה, "להביא את הרוח של תנועת הנוער לתוך בתי הספר. זה היה החזון. לטפח את בוגרי התנועה כאנשי חינוך במסגרות השונות."

בסמינרים ובשיחות עם חניכי י"ב התחילו להגדיר שהשינוי ביעדי ההגשמה התנועתיים נשען על שני עוגנים. האחד, מעבר מחקלאות לחינוך. דהיינו – הסיפור המשימתי של החברה הישראלית הוא חינוך. השני (וזו השראה מהנוער העובד והלומד), מעבר מגרעינים לקיבוצים אל קבוצות שבונות במשותף את אורח החיים השיתופי. הרעיונות התקבלו גם בתנועה הקיבוצית, שראשיה היו מודעים למשבר בתנועות הנוער. הייתה גם הכשרת לבבות בעקבות הפעולה של הנוער העובד והלומד, בעקבות המאבק על רביד. מה עוד שהמחנות העולים הייתה תנועה קטנה שלא הטרידה את התנועה הקיבוצית.

הגרעין שהדריך את החניכים הבוגרים לכיווני ההגשמה החדשים כלל קבוצה קטנה של חבר'ה מגרעינים. התנועה שכרה עבורם קרואן בסמינר אפעל ושם היה הבסיס ממנו יצאו להדריך.

במקביל לצעדים הארגוניים התקיים מרכז תנועה בשנת 1996 בהר אדר. המרכז אישר את שינוי מסלול ההגשמה, המסלול החדש נקרא מסלול נעל"ה. אחרי שנה התכנס מרכז נוסף בגבעת

חיים ושוב אושר המסלול. בדיונים היו התנגדויות של מי שחשבו שההליכה לקיבוצים היא לב התנועה ואסור לשנות את המסורת.

התוצאה הייתה מיידית. כבר בשנת 1996 יצאו שלושה גרעיני שנת משימה, לשנת שירות ואחריה המשיכו כגרעין נח"ל. השינוי תפס גם בגלל שהיעדים היו אטרקטיביים מבחינת החבר'ה ביי"ב. הוצגה תוכנית של עשייה חינוכית, משימתית, קהילתית והחניכים נענו לה. גם בנח"ל הסכימו למתכונת הכוללת שנת משימה, ומטה התנועה השתתף בדיוני התנועות עם אגף נוער ונח"ל במשרד הביטחון. בתנועה הייתה ממש התעוררות, צמחה מוטיבציה. הרעיון קסם לחניכים הבוגרים, הייתה תחושה שיש כאן משהו אמיתי: "לא אומר לך שהייתה הצלחה אדירה, אבל הייתה תחושה של בנייה, שבונים כאן משהו חדש".

הקבוצה הקטנה בקרוואן ברמת אפעל הייתה מיניאטורה של תנועת בוגרים. בתנועה הבינו שהם צריכים מקום ויכולת להתרחבות, ובשלב הבא הקבוצה עוברת לקיבוץ נערן ומתחילה לבנות את הקיבוץ כבית של תנועת הבוגרים של המחנות העולים.

לצד הקמת הקיבוץ המחליף של ניר, דוד דרומלוביץ', טיפח את החבר'ה מנערן כהנהגת התנועה לעתיד הקרוב. החברים בנערן פעילים בשני העוגנים של השינוי. הם חברים בקבוצה שיתופית וגם פעילים במשימות חברתיות. זהו אתגר ההגשמה התנועתי – ההישענות על שני העוגנים.

בעיניים של חניכי שנות ה-90, כפי שמתאר אילן גזית, חניך בוגר במחנה רעננה, סיפור ההגשמה כבר לא תפס:

התפיסה הייתה שמי שגדל בקיבוץ וינק חלב קיבוצי אז הוא רק צריך להגיע לרעננה וכל הערכים יצאו ממנו ואנחנו בני העיר נספוג אותם. אני אומר את זה קצת בציניות, אבל הרבה שנים

זה עבד, זאת אומרת הגיעו מדריכים מהקיבוץ, משכמם ומעלה, והוליכו אחריהם בני נוער. אבל זה כבר לא עבד, כי הקיבוץ השתנה והחברה הישראלית השתנתה והגיעו חבר'ה שהם... מתנדבי שנת שירות שלא בדיוק מצאו את מקומם.

גרעין הנח"ל שאליו הצטרף אילן הגיע לקיבוץ יטבתה: "הציפייה מאיתנו הייתה שנקום בבוקר לעבוד ושלא נעשה יותר מדי בעיות. אף אחד לא ציפה שנישאר בקיבוץ." חברי הגרעין לא עסקו בשאלה אם הם בוגרי תנועה מגשימים. זה לא היה על סדר היום, הקבוצה הייתה משמעותית מבחינה חברתית:

יש לי תמונה של ההזמנה למסיבת יציאה לשל"ת של המחזור שלי בנח"ל. יש עליה איורים של כומתת נח"ל, סיגריות נובלס, קונדום... מעין ביטוי גרפי לדימוי של מה שקורה בנח"ל. הסיסמה הייתה אז – עושים צבא ביחד.

המודל התנועתי היה שהמחנות העולים משתחררת מהחניכים בכיתה י"א והם עוברים לאחריות המדריך של הגרעין, שנשלח מקיבוץ היעד. היום יודעים לומר שזאת מציאות לא סבירה מבחינת תנועת הנוער. התנועה לא מחוברת לחניכים בגילאים הכי משמעותיים. וכשיעדי ההגשמה לא ממש מדברים אל הנוער נוצר משבר. כאשר שינו את היעדים, זה ממש הציל את התנועה.

בשנת 1997 התנועה הציעה לקבוצה קטנה, ואילן ביניהם, להיות מדריכים של התהליך החדש, של שנת משימה וגרעין להגשמה משותפת לא במתכונת של הליכה לקיבוצים הוותיקים. החבורה הקטנה הייתה חדורת מוטיבציה. חבריה הבינו שהם חלק מתהליך שינוי שיכול להציל את התנועה ולחדש את ימיה הטובים. הם עברו בין המחנות וגייסו חניכים לגרעיני שנת המשימה. ההיענות הייתה מהירה ומשמעותית, ממש הרגישו איך החניכים צמאים לרעיון שיאפשר להם להיות חלק מקבוצה שיוצאת למשימות משותפות,

ואפילו לאומיות. משימות חשובות של חינוך, של מגורים בפריפריה ושל עזרה למי שבאמת זקוק לעזרה.

המעבר של החבורה הקטנה לקיבוץ נערך הוא הבסיס להתארגנות התנועה מחדש במתכונת שמצליחה עד ימינו. לנערך קראו משטח המראה, שעליו התנועה יכולה להמריא. זה היה בית והשקיעו בכיסוסו, ולצד כיסוס נערך יצאו לעבודה בתנועה, בתפקידי המטה. בתנועת המחנות העולים שינוי יעדי ההגמשה הוביל גם לקשר הדוק של בוגרי התנועה להווייה התנועתית. הבוגרים מדריכים, מרכזים ומעבירים סמינרים. למעשה, התנועה מופעלת על ידי תנועת הבוגרים. בנערך התחילו שישה חבר'ה ומשנה לשנה הצטרפו עוד גרעינים ובוגרים שנשארו בתנועת הבוגרים. היום כבר יש כ-400 חברים בתנועת הבוגרים, בנערך ובעוד שש נקודות שמבוססות על אורח חיים שיתופי.

ההצטרפות לגרעיני תנועת הבוגרים היא על בסיס קבוצתי, אתה ממשיך עם חבריך לשנת שירות ולגרעין. אבל לא מונעים הצטרפות של בורדים, בין אם כבני זוג ובין אם חבר'ה אחרי צבא שמבקשים לבחון את הרעיון. אורח החיים בקבוצות מאוד תובעני ולא יתאים לכל אחד, אבל בהחלט אפשר להתנסות. יש גם קהילות שבבסיסן לא עומדת השיתופיות. למשל, קהילת בוסתן בנוף הגליל (נצרת עלית), 150 יהודים וערבים שמגדירים משימות ומודרכים על ידי בחור ערבי במשותף עם חבר מקיבוץ המחנכים בנצרת.

אילן נחרץ מאוד בקביעה ששינוי יעדי ההגשמה הציל את התנועה:

אם לא היו משתנים יעדי הגשמה של התנועה, תנועת מחנות העולים לא הייתה קיימת כי היא הייתה גוועת. לא היה צריך לעשות הרבה. זה היה גווע מעצמו. בלי שינוי יעדי הגשמה, בלי שתהיה חבורה נושאת למחנות העולים, ברמה המנהיגותית החינוכית, בלי שיהיה גב כלכלי. תנועת הבוגרים היא הגב

הכלכלי היום של תנועת הנוער המחנות העולים. היא משקיעה בזה כספים רבים, זה לא היה קורה בלי השינוי.

בתנועת המחנות העולים רואים את תנועת הבוגרים כחלק מתנועת הנוער. הקשר נשמר ולכל שנתון בתנועת הבוגרים יש מדריך תנועתי שנפגש איתם לפעילות מדי שבוע. כל הנושא של התארכות גיל הנעורים מוביל לכך שהבינו שצריך להתייחס לבוגרים ולאפשר להם, למי שרוצה, המשכיות של המסגרת:

מדובר בכ־400 חבר'ה מחויבים ועם מוטיבציה לעשות שינוי בחברה הישראלית. שינוי דרך חינוך ודרך התחברות לקהילה בה הם חיים. זה מה שאנשים עוסקים בו ביום יום, זה מה שעומד לנגד העיניים. ליצור מרכז לחברה הישראלית, דמוקרטי, ציוני. אנחנו מנסים להיות רלוונטיים כל הזמן. לא להתמקד רק בנושאים צרים, להתרחב ולהיות נגישים למגוון משימות בחברה הישראלית. כי זה הייעוד שלנו, לתפיסתנו.

תנועת הנוער הלאומי – בית"ר

המגשים התנועתי – מיישם בחייו את חמשת המ"מים
(מדברי המשתתפים)

שיחות עם ניסים שלם, יו"ר תנועת הנוער הלאומי – בית"ר
ומתן צבי הירש, ממונה על תחום הגשמה בתנועה.
אוקטובר 2019.

בשנת 1949 הוקמה במחלקה החברתית בהסתדרות העובדים
הלאומית תנועת נוער. התנועה פעלה כיחידה בהסתדרות,
בעשור האחרון צורפה תנועת בית"ר. התנועה, בשמה המשותף
מ-2012 הנוער הלאומי – בית"ר, פעילה בעשרות סניפים ברחבי
המדינה.

בסוף שנות ה-70 במאה העשרים התחילו בתנועת הנוער הלאומי
(שנקראה הנוער העובד הלאומי) לשלוח גרעיני נח"ל לקיבוצים.
החיבור של תנועה שמשויכת אידיאולוגית לימין עם התנועה
הקיבוצית היה מוצלח. יצאו גרעינים גדולים והבוגרים השתלבו
במסלול הנח"ל. ההחלטה התקבלה בתנועה אחרי שהבינו כי נדרשת
המשכיות לתנועת הנוער. המצב בו כל בוגרי י"ב מסיימים את
הקשר עם התנועה ואין אפשרות להמשיך כקבוצה שמתכננת עתיד
לא היה נכון, ולכן הוסיפו את מסלול הנח"ל. בשנים בהן ההליכה
לנח"ל בתנועות הוותיקות החלה להיתפס כמשבר גדול ביעדי

ההגשמה, דווקא בתנועת הנוער העובד הלאומי התגבשה ההליכה לקיבוץ כיעד הגשמה חדש ומשמעותי:

ההליכה לקיבוץ הייתה חוויה מבחינתנו. אני לא זוכר שימוש במושג הגשמה. היה מדובר בהכרת עולם שלא נחשפנו אליו קודם לכן. אבל, כמעט שלא נשארו חברים בקיבוץ אחרי השחרור מהנח"ל.

הדיון על הצטרפות למסלול הנח"ל התעורר בשל ההסכמה שלתנועת נוער יש צורך בהמשכיות. לא נכון לסיים את הקשר עם הבוגרים בסוף י"ב, התנועה צריכה בוגרים שיחזרו לתנועה לתפקידי ריכוז ומטה. התנועה צריכה את הקשר איתם כדי להפגיש את החניכים עם בוגרים שיספרו על ימיהם בתנועה ועל תפקידיהם בבגרותם. התנועה צריכה את הבוגרים כדי ליצור מורשת תנועתית של 'דור לדור יביע אומר'. הייתה מסגרת של הקמת יישובים, דרך מחלקת הכשרה בהסתדרות העובדים הלאומית, אולם זה לא היה מענה להמשכיות עם תנועת הנוער:

בתנועה שלנו לא עסקנו בהמשכיות של הקבוצה. במשך שנים חינכנו לעצמאות ולהחלטות אישיות על כיוונים בחיים הבוגרים. מה שחשוב לנו הוא שכל בוגר יכיר את חמשת המ"מים להם זכאי כל אדם ויפעל על פיהם באופן אישי ובתפיסתנו את הקהילה בה הוא חי.
[חמשת המ"מים, ממשנתו של זאב ז'בוטינסקי: מזון, מעון, מרפא, מלבוש, מורה]

לימים, אומר ניסים, הבנתי שהרעיון של שליחת גרעינים לנח"ל לא היה רק כדי שנגשים בקיבוץ. בהחלט רצו שנתמיד ונישאר בקיבוצים והתחושה הייתה שהחיבור שלנו מוצלח. אבל, הייתה פה גם כוונה נוספת, להכשיר אותנו לתפקד בתוך קבוצה שמתמודדת עם משימות

חברתיות ואחריות של כל אחד ואחת על עצמו ועל קבוצתו. הניסיון להקים יישובים ללא הכשרה קודמת (כדים, גנים, חומש ואחרים) לא צלח. הגיעו למסקנה שהכשרה מוקדמת היא הכרח.

התנועה עוברת תהליך של עדכון יעדי הגשמה כאשר קביעת היעד כהקמת יישוב מתחלפת בקריאה לבוגרי י"ב להצטרף למסלולי ההגשמה התנועתיים: גרעין שנת שירות בתנועה וגרעין נח"ל שממלא משימות חברתיות חינוכיות במהלך השירות הצבאי. באתר האינטרנט של התנועה נכתב, תחת הכותרת הגשמה: "... בשנים האחרונות התנועה מחדשת את מחלקת ההגשמה לתפארתה וזוכה להוביל את בוגרי שנת השירות לשירות צבאי משמעותי בגרעין נח"ל". הגשמה בתנועה מוגדרת בשני מישורים. האחד, הצטרפות ליעד הגשמה תנועתי. בתנועה משלבים את שנת השירות עם הצטרפות בסיום השנה לגרעין נח"ל. הבוגרים פועלים במסגרת התנועה וגם ביציאה למשימה במסגרת הנח"ל הם פעילים בתנועת הנוער. המישור השני, שמלווה את התנועה מימיה הראשונים, הוא הטמעת ערכי התנועה, ובראשם חמשת המ"מים על פי ז'בוטינסקי. בתנועה מזהים שההצטרפות לגרעין נח"ל דורשת הכנה מכיתה מוקדמת (אפילו מכיתה ט'), שכן החניכים צריכים לראות את התהליך לכל אורכו כדי לקבל החלטה שהם מעוניינים להצטרף אליו. שנת השירות מסתיימת בסוף אוגוסט והגיוס לנח"ל הוא בנובמבר. במהלך החודשיים המועמדים לגיוס מקבלים טלפונים מיחידות צה"ליות עם הצעות לתפקידים מעניינים ושומעים על אפשרויות שונות לשירות. זו הסיבה שבתנועה התחילו לארגן סמינרי הכנה אחרי שנת השירות. ראוי, הגיעו למסקנה, לחבר את בוגרי שנת השירות לרעיון הנח"ל ולשלבי המסלול:

כשמדברים על הגשמה בתנועה, תמיד מגיעים לאפשרות של הבוגרים להחזיר לתנועה על מה שקיבלו בשנים בהן היו חניכים. זאת התפיסה לגבי מהות ההגשמה התנועית.

בוגרי י"ב נמצאים בין שתי תפיסות, שעליהן חונכו בתנועה. זו הדילמה שמלווה את היוצאים לנח"ל והיא מובילה למשברים מדי כמה שנים בהיקפי המתנדבים לשנת שירות ולמסלול הנח"ל.

ופה נוצרת לנו הבעיה. כי אני אגיד לך, בגרעין שמתגייס עכשיו [השיחה מתקיימת בחודש אוקטובר. נ.א.] החבר'ה נמצאים בבעיה מאוד גדולה. זה לא שהם לא רוצים להגשים, זה לא שהם לא רוצים להגיע לפרק משימה, לתרום, להיות אנשי חינוך. הרבה מהם, אם תשאל אותם, רוצים להיות מורים, רוצים לעסוק בחינוך בלתי-פורמלי, רוצים לעסוק בחינוך מיוחד, אבל הם נמצאים פה בין שני מסרים שאנחנו חוננו אותם. האחד, שהקבוצה חשובה, שגרעין הנח"ל חשוב, שהכוח שלהם כגרעין הוא חזק יותר ואז הם עומדים במשימות בצורה הרבה יותר טובה. והמסר השני הוא שאנחנו מלמדים אותם לעשות את מה שהם יכולים לעשות, לבחור במה שמתאים להם, בצורה הטובה ביותר. כי אדם שהולך למשהו שהוא אוהב, ושהוא טוב בו, הוא כנראה יעשה את זה הרבה יותר טוב ויוכל לתרום בצורה המיטבית ביותר. מסר כזה מתאים גם לבחירת מסלול אישי בצה"ל ובהמשך.

בתנועה משקיעים יותר בגיוס בוגרים לשנת שירות ולגרעין הנח"ל. יש כאן גם הסתכלות על טובת התנועה, שללא מתנדבי שנת שירות נכנסת למצב משברי. זה כוח האדם שמחזיק את הסניפים ואת המעוזים (סניף בתנועת בית"ר נקרא מעוז). התנועה לא יכולה לפעול ללא המתנדבים:

אני מרגיש שללא גרעיני הנח"ל ומתנדבי שנת השירות יש מחסור של מורשת בתנועה. המסורת של בוגרים שבאים לתת לתנועה ולהשקיע בהדרכה ובארגון חשובה לחיזוק התנועה. אלו השורשים שמחזיקים את כל המבנה.

אפשר שצריך לעשות הפרדה בתנועת הנוער הלאומי – בית"ר בין הציפייה של התנועה מבוגריה לבין המסר הרעיוני, שמוטמע מהכיתות הנמוכות לאורך כל שנות החניכות בתנועה. הציפייה היא שיחזרו לתנועה ויתרמו כבוגרים. החזרה באה לביטוי כבר בשנת שירות כשיתנדבו להיות רכזים, מדריכי שכבה בוגרת ורכזי מפעלים. הציפייה היא שימשיכו גם לגרעין הנח"ל וישתתפו במשימות חברתיות וחינוכיות. זו רוח התנועה, לשרת את הקהילה. אולם, לצד ציפיות אלו יש גם מסר רעיוני שבמרכזו – היה אדם מועיל בחברה, התנדב כפי יכולתך ובעיקר נהל את חיך כשחמשת המ"מים מהווים את בסיס תפיסתך החברתית, החינוכית והמוסרית.

יעד ההגשמה של התנועה, שכל אדם יעשה את הכי טוב, הכי טוב, שהוא יכול למען החברה, בתחום שהוא הכי טוב בו. יום אחד, כשיבוא זמנו לתת דין וחשבון מה עשיתי בחיי, תהיה התשובה: 'הגשמי את חמשת המ"מים. בקהילה, בחברה שהייתי חלק ממנה'.

התנועה מתלבטת בשאלת הגדרת יעדי הגשמה. האם המסלול להמשך הדרך הוא ההגשמה? האם ההגשמה האישית היא שקובעת? האם יש הבדל בין מי שבחר במסלול התנועתי להמשך דרכו לבין מי שבחר לצאת לשירות צבאי משמעותי (מבחינתו) ולהגשים לפי יכולותיו?

אלו שאלות שמלוות את מועצות התנועה ואת הדיונים של ההנהגה הצעירה. ולצד שאלות אלו חוזרים מדי פעם הניסיונות להקים תנועת בוגרים או מסגרת המשך תנועתית. מסגרת כזאת יכולה לסייע לתנועה בכוח אדם עם מוטיבציה גבוהה. מסגרת המשך תאפשר להציב מודל של הגשמה תנועתית כבוגרים, כבעלי משפחות:

לא מדובר על קבוצה שתחיה על בסיס שותפות מלאה כדוגמת התנועות הכחולות. הכוונה לקבוצת בוגרים ומשפחות שיחליטו

להשתתף בקהילה ולקבל משימות משותפות לצד חיים אישיים של כל אחד.

יש הבדל בין האופן בו מוצג רעיון תנועת בוגרים על ידי מטה התנועה לבין הדרך בה הנושא נתפס אצל החניכים:

מה שמעניין אותם בעיקר זה העניין הזה של ההמשכיות. הם לא קוראים לזה תנועת בוגרים, כי הם לא מכירים את המושג הזה. הם מדברים על הנח"ל, הם יותר מדברים על זה לא מתוך מקום של אידיאולוגיה אלא ממקום של החבר'ה, של להיות ביחד כל השירות הצבאי. הם רואים בוגרים שחזרו לפעול בתנועה ומדברים על כך שירצו לתת כמה שנים אחרי הצבא בפעילות תנועתית. לא דיבור של כולם אבל אפשר לשמוע שיחות כאלה בסניפים.

נכון לסוף 2019 נעשים ניסיונות בתנועת הנוער הלאומי – בית"ר למסד את התהליך התנועתי של מסלול או יעד ההגשמה התנועתי לכיוון של שנת שירות והמשכה בגרעין נח"ל. לא נעשה מאמץ תנועתי להקמת תנועת בוגרים, זה נושא שמדברים עליו אך ללא צעדים מעשיים. דומה שבתנועה לא ברור האם יש מקום להשקעת מאמץ תנועתי בכיוון הזה. יעדי ההגשמה משמעותיים מבחינת התנועה כדי לייצר המשכיות של כוח אדם המורכב ממתנדבים חדורי מוטיבציה. רעיון ההגשמה התנועתית מתמקד בשני המסלולים האלה.

תנועת המכבי הצעיר

ה"מכבי הצעיר" ללא הגשמה כגוף בלי נשמה
(מסימאות התנועה)

שיחות עם אחיקם שושן, יו"ר הנהגה ארצית של התנועה;
רועי תשובה, מזכ"ל (עד 2011) המכבי הצעיר; רקפת הימן זהבי,
בעבר רכזת במחלקת הדרכה (2006) וחברת הנהגת התנועה.
אוקטובר 2019.

תנועת הנוער המכבי הצעיר החלה לפעול בשנת 1933 (אחרי ארבע
שנות פעילות לצד אגודת הספורט מכבי). סניפי התנועה הוקמו
ברחבי היישוב העברי, וכיום פרוסים בכל המדינה.

בשנות ה־90' במאה העשרים היה דיון קבוע בשכבות הבוגרות.
השאלה המרכזית הייתה האם ללכת לנח"ל לבחון את החיים בקיבוץ
או לעבור לעיירת פיתוח:

שיחה קבועה כזאת, שאני חושב קיימת בצורה מסוימת עד
היום, על איך צריכה להיראות ההגשמה. האם גרעין נח"ל,
שהשמעות שלו במקור הייתה לבדוק את האפשרות לקיים
גם חיים שיתופיים לאחר הצבא בקיבוץ כזה או אחר, או לחיות
חיים של הגשמה חברתית נאמר בעיר. בדור שלנו נגיד, של

אחיקם ושלי [רועי] או קצת לפנינו, זה היה כאילו ללכת לקיבוץ או ללכת לעיירת פיתוח.

הליכה לשירות צבאי משמעותי, מוסיפים המשתתפים, הייתה גם היא אופציה. לא הלכת להגשמה אבל השקעת בשירות הצבאי, זה מתאים למסר התנועתי. בכיתות התיכון י"א וי"ב דיברו על השאלות האלה בפעילות. כמעט בכל דיון עלתה השאלה: אם אני הולך ליחידה קרבית ולקצינים, משרת בקבע, זאת לא הגשמה? ההגדרות בתנועת המכבי הצעיר שונות מבתנועות אחרות. בוגר תנועה הוא מי שפעיל בתנועה בכיתות התיכון. אחרי הצבא הוא מבוגר שגדל בתנועה. המושג בוגר לא מכוון לבוגרים כגילאי העשרים והלאה. זאת ועוד, בתנועה לא 'שופטים' את המבוגרים אם המסלול שבחרו הוא בהתאם ליעדים שקבעה התנועה. כל אחד יבחר את הכיוון שאליו יכוון את חייו. התנועה לא מכוונת ולא מכתיבה. יש אמירות בדבר החיים הבוגרים כמי שמשתלב בקהילה, מסייע לזולת, פעיל במסגרות קהילתיות ומקדיש מזמנו לנושאי חינוך בחברה.

יכול להיות שזה אולי אישי, ויכול להיות שכל אחד גם מפרש את זה אחרת. אני לפחות גדלתי על תנועה שאמרה: חברים, יש הגשמה תנועתית ויש הגשמה אישית. הגשמה תנועתית זה ברור שאתה הולך לשנת שירות, זה ברור שאתה הולך לגרעין נח"ל, זה ברור שאתה הולך לעיירת פיתוח, זה ברור שאתה הולך לקיבוץ, עזבו רגע את מה עושים. אבל בוא לא נשפוט את זה שרצה ללכת לצבא. בסדר? הוא לא רצה ללכת לגרעין נח"ל, מסיבותיו הוא. הוא חשב שהוא רוצה להיות תותחן, הוא חשב שזה לא מתאים לו החבר'ה, זה לא משנה מה הסיבה. האם הוא לא מגשים? לכן באה התנועה, ככה אני רואה את זה, באה התנועה באותם זמנים ואמרה: חבר'ה הגשמה היא קודם כול ערכי התנועה. מהם ערכי התנועה? להיות אדם טוב יותר, לעזור

לזולת, לחנך. להיות חבר מועיל בחברה, אלו הערכים שגדלת עליהם מכיתה ג'.

מכאן גם עולה הציפייה שמבוגרים יחזרו להיות פעילים בתנועה. לרכז סניפים, להשתלב במטה התנועה, להיות במפעלי התנועה: "מסוף התיכון הצבתי לעצמי יעד, לחזור לתנועה ולרכז את קורס המדריכים בקיץ."

תפיסת הנח"ל ושנת השירות אינן כשל מדרגה בדרך ליעדי ההגשמה התנועתיים. זו התנסות אישית חשובה שבמהלכה ובסופה כל אחד מגבש לעצמו את הדרך בה ירצה ללכת. הקיבוץ אליו משויכים במסגרת הנח"ל הוא רק פלטפורמה. זה לא יעד, מבחינת התנועה. יוצאים לגרעין נח"ל ובמסגרתו שוהים בקיבוץ. מדריכי השכבה הבוגרת אינם שליחים של הקיבוצים, אלו מדריכים של התנועה. בקיבוץ יש לגרעין מלווה טכני בלבד. לא הייתה ואין מציאות במכבי הצעיר בה בכיתה י"א ההדרכה של השכבה עוברת לידי נציגי קיבוץ היעד. זה הבדל משמעותי מתנועות הנוער האחרות. התנועה לא מוותרת על הדרכת הבוגרים וההליכה לנח"ל מתאפשרת כשמגבשים גרעין מכמה סניפים, ופעילות הגרעין לא מחליפה את פעילות השכבה הבוגרת:

מסלול הנח"ל מאפשר לי להגשים עוד ערכים במהלך הצבא שלי, מאפשר לי לעסוק בחינוך, מאפשר לי לבחון כל מיני דברים אחרים, אבל ההחלטה בסופו של דבר איך אני אמשיך את החיים שלי, מסתיימת פחות או יותר בסוף הצבא. התנועה לא מאפשרת הקמה עכשיו של קבוצות חברתיות שיחיו יחד.

בכל דיון בשכבה הבוגרת על בחירת אורח החיים וכיוונים אישיים עלתה לדיון השאלה: האם זאת הגשמה? זה מושג שמשמשים בו בתנועה:

הסיפור הזה של אזרח מועיל בחברה תמיד היה על השולחן. כל הזמן. נשאלת בקביעות השאלה מהו צו השעה, למה צריך להתייחס כבוגרי תנועה. זאת אומרת יכול להיות שאחרי זה אני אהיה מנהלת בית ספר, אעבוד בעמותה, אהיה אפילו מנכ"לית של חברה עסקית ואני תורמת לחברה, זה היה בשיח שזאת גם הגשמה. היו רבדים שונים למושג הגשמה בשיחות שלנו.

הדברים שנאמרו מתאימים לעיקרון השביעי בדרך החינוך של התנועה: "ה'מכבי הצעיר' רואה ייעודו בהגשמת החלוציות בכל שטחי החיים על פי צו השעה" (מסמך עקרונות באתר התנועה). כך עולה מתיאור הדיונים בשנות ה-90, וכך גם מהשנים האחרונות. הגשמה היא מושג שכל בוגר תנועה יצטרך לברר את משמעותו בחייו הבוגרים. התנועה מחנכת לערכים שיעמדו במרכז הבחירה של המבוגרים. האמירה התנועתית העקרונית לאורך העשורים האחרונים היא של יציבות ובעצם, היעדר צורך ממשי לשינוי יעדי ההגשמה. יש בתנועה הפרדה בין המסרים התנועתיים והחשיפה התנועתית לכיוונים חדשים, כמו שנת שירות שהחלה בזכות דרישות מהשטח וכמו הליכה לעיירות פיתוח שדובר בה כבר בשנות ה-90. חברי הגרעין לקיבוץ חמדיה זוכרים שנסעו לבית שאן כי חיפשו משהו נוסף לעשות: "לעבוד באקונומיה של הקיבוץ זו לא הגשמה. חסרה עשייה לנשמה, אנחנו רוצים להיות מועילים בחברה הישראלית".

בתנועת המכבי הצעיר רואים את ההגשמה כבסיס מרכזי באידיאולוגיה התנועתית, אבל מקפידים לא לצמצם הגדרות ולא לצעוד בנתיב אחד. כך מתקבלים גרעין הנח"ל ושנת השירות כפלטפורמות שמאפשרות למתנדבים לפעול, לעשות בתחומים משמעותיים, כצו השעה. העיקרון המנחה של התנועה לאורך השנים:

היעד המרכזי של המכבי הצעיר זה חינוך לערכים, הבסיס שלך כאדם בוגר, אזרח בוגר מועיל במדינה, ואין שום אמירה לגבי

השיוך הקבוצתי או השיוך ההתיישבותי או צורת חיים שאתה בוחר לך.

כעיקרון מנחה הנושא מעובד כבר בקורס מדריכים. יש פעולות על יעדים והגשמה, יש דיונים בשכבות הבוגרות על בחירת נתיב ערכי לחיים הבוגרים. במסגרת זו זוכרים המשתתפים את השאלה – מיהו מגשים? וכאמור, התשובות נעות על פי רוח התקופה וזכותו של כל אחד לקבוע את יעדיו הבוגרים. הנושא נוכח מאוד בשכבה הבוגרת של המכבי הצעיר. אבל, בשונה מתנועות אחרות, לא מדובר על הליכה משותפת או על חיפוש משותף של יעדי הגשמה חדשים שלאורם תצעד התנועה. הרעיון במכבי הצעיר הוא שהתנועה מכריזה על עצמה כתנועה שמחנכת להגשמה, אבל החינוך במהותו הוא לא הכתבה או הכוונה אלא חשיפה. בואו 'נדבר הגשמה' ואם תהיה התעוררות מהשטח התנועה תוכל ללוות ולגבות. אבל ההחלטות הן אישיות ואף אחד לא ישמע שהחלטותיו לא ראויות. התהליך החינוכי מוביל להעברת המושכות לידיים של כל בוגר ובוגרת. הרציונל לא משתנה לאורך השנים: אנחנו שואפים לחנך את בוגרינו לצאת לחיים הבוגרים כאזרחים מועילים לחבר, מתנדבים ואכפתיים, מסייעים בקהילה ומוצאים זמן לחינוך ולעזרה לזולת. בכך חניכינו מגשימים את החינוך התנועתי.

המסגרות השונות לא נועדו להכתיב את הכיוון אלא לסייע לכל אחד לבחור ולהחליט. כפועל יוצא, התנועה לא פוסלת התאגדות והליכה כקבוצה להגשמת יעד, אבל זו לא החלטה תנועתית:

אם המסגרת הייתה פעם גרעין לקיבוץ, כי זאת הייתה האפשרות – לצאת לגרעין, אז המסגרת הייתה גרעין לקיבוץ. אם היום המסגרת היא גרעיני קהילה כאלה ואחרים, או קבוצות משימה או שנת שירות, אז זאת המסגרת שרלוונטית, כשהכול בעצם מוביל ליעד הגשמה מרכזי אחד, שאם אתה מבוגר שבגר

את המכבי הצעיר, תהיה אדם ראוי. אזרח מועיל בחברה, בקהילה, במדינה.

בדיון התנועתי לא הוצבו משימות תנועתיות. התנועה מצטרפת למסגרות שמתאימות לבוגריה. בעיניהם של המשתתפים בשיחה, זו המהות של המכבי הצעיר. לא לפיד בראש המחנה הקבוצתי אלא מצפן לכל בוגר ובוגרת. מצפן ערכי, שמבוסס על תהליך חינוכי ארוך ותפקידו בעיקר לסייע בקבלת החלטות אישיות. כך גם היחס לשילוב של הגשמה קבוצתית עם הקמת תנועת בוגרים. במכבי הצעיר לא נדרשים לסוגיה. פשוט מכיוון שזו לא רוח התנועה.

התנועה לא רואה את עצמה היום מקימה תנועת בוגרים, היא לא רואה את עצמה היום מקימה תנועת בוגרים. אין תנועת בוגרים במכבי הצעיר, זה לא רלוונטי בכלל. זאת ועוד, החיים השיתופיים, המכבי הצעיר לא הייתה מעולם תנועה סוציאליסטית, ברמה של להקים קבוצות שיחיו כקבוצה ושיתופיות וכל העקרונות שמלווים את זה.

רוח התנועה איתנה בכל העשורים האחרונים. היו דיונים רבים על מהות ההגשמה ועל ההגדרות מהם היעדים שבוגרי התנועה יכולים לאמץ, אבל באופן עקבי התנועה לא מאמצת שינוי קו בדרכה החינוכית ונשארת נאמנה לרעיון ההיענות למשימות לאומיות. דרכה של התנועה היא לחנך את בוגריה כך שיזדהו עם הרעיון שהחובה להנעת המשימה הלאומית מוטלת על כתפיהם. כמאמר עיקרון ההגשמה בתנועה:

תנועת ה'מכבי הצעיר' כתנועה חלוצית, תפעל להגשמת היעדים הלאומיים בדרכים שתבחרנה, ההולמות את חוקי המדינה ועקרונות התנועה.

המסר המרכזי, שעולה גם בהגדרת דרך החינוך של התנועה:

הנוער הוא היסוד הדינמי של העם. על שכמו מוטלת החובה להתחדשות מתמדת ולהנעת המעש הלאומי – החינוך בתנועת הנוער ליצירת דור אחראי, יוזם ופועל.

תנועת הנוער של האיחוד החקלאי

הגשמה עצמית תוביל לתרומה במעגל החברתי
(מדברי המשתתפים)

שיחות עם רון זלדמן, מזכ"ל יוצא של התנועה,
נטע סיוזל מור חיים, מזכ"לית נכנסת של התנועה.
נובמבר 2019.

שיחה עם טל מדר, מזכ"לית עד 2013.
אפריל 2020.

תנועת הנוער של האיחוד החקלאי החלה לפעול בשנת 1978 ובשנת
1987 הוכרה על ידי משרד החינוך. הפעילות נפרסת על פני למעלה
מ־50 יישובים.

מדור הגשמה בתנועה, באתר האינטרנט התנועתי, נפתח בציטוט
מדברי א"ד גורדון:

אין בעולם כוח אשר יקשר אנשים זה לזה כיצירה משותפת.
משום שאין כוח אשר יחיה את האדם, אשר יחדש אותו, ככוח
היצירה. אדם היוצר חיים, יוצר גם את עצמו מחדש, יוצר את
ה'אני' שלו. אדם היוצר עצמו מחדש – יוצר גם חיים חדשים.

מטרת העל, המתייחסת לשנת השירות, מגדירה את ציפיית התנועה
מבוגריה:

יצירת מסגרת התנדבות המאפשרת לבוגר התנועה תרומה לחברה הישראלית על ידי קיום אורח חיים ועשייה חינוכית המבטאת את עקרונות התנועה הלכה למעשה בשנת התנסות אישית וקבוצתית במסגרת התנועה.

נטע ורון היו שניהם בשנת שירות. מתבקשת השאלה: כשהייתם בתיכון דיברו בתנועה על הגשמה?

כחניכה לא שמעתי את המילה מעולם, מעולם אבל. לפני ההליכה לשנת שירות הייתה התלבטות אם ללכת לשנה בתנועה או (כמו שאמרנו אז) 'ללכת לאיפה שצריך'. האחראי על שנת השירות הגיע אלי וישב אתי לשיחה ארוכה במהלכה הסביר שבחינוך אפשר להוביל שינוי אמיתי. בסוף השיחה הזאת שכנעה אותי (גם התוכן וגם הכריזמה של הרכז)... לא היה מודל או תבנית של דרך המשך בהגשמה. יצאו לשנת שירות ובין היוצאים היו שחשבו שירצו לחזור לעבוד בתנועה אחרי השירות הצבאי. היציאה לשנת שירות הייתה ההגשמה התנועתית המקובלת. יציאה לשנה של נתינה, של עשייה, שנה שאתה יכול לבחור אם לקחת אותה או לא, שהיא באמת תהיה נטו שכל מה שאתה עושה בשנת שירות זה עשייה. זה פעולה עבור איפה שתהיה, עבור הקהילה, עבור התנועה.

בעשור הראשון של המאה ה-21 לא עסקו בשאלות מהותיות על דרכי הגשמה ועל יעדי הגשמה תנועתיים. כאן המקום להבהיר נקודה שייחודית לתנועת הנוער של האיחוד החקלאי. חניכי התנועה, בשנים המדוברות, היו כמעט כולם בני וכנות מושבים. הם גדלו בקהילות קטנות, בקבוצות חברתיות הדוקות מגיל צעיר מאוד לאורך כל שנות הילדות וההתבגרות. הקהילות היו מגוונות, עולם ערכים משותף וקיום אירועים קהילתיים משותפים. כשהגיעו לגיל השירות הצבאי כבר עסקו הרבה מאוד בשאלה איך

ממשיכים את הקהילתיות הזו. כבר היה ברור שהרוב לא יוכלו לחזור לגור במושב בו גדלו, מבחינה כלכלית לא ריאלי להניח שיוכלו לבנות בו את ביתם. הדיונים סביב קהילה ממשיכה היו חלום משותף להמשיך את סגנון ילדותם ונעוריהם כבוגרים וכבעלי משפחות. לא עסקו בשאלה האם דרך ההמשך מגשימה יעד תנועתי. השיחות היו בין בני מחוזרים קרובים שעבדו כולם כרכזי סניפים ובמטה התנועה. הייתה אווירה של 'ביחד' ושל כיף שצריך לראות איך נמשיך אותו. בהגדרה, התנועה, מטה התנועה, לא עוסק בתקופה זו בשאלות על דרך המשך. אלו שנים של הישרדות ומאבקים על קיומה של התנועה ואין זמינות לשאלת יעדי הגשמה.

מרגישים את השינוי בשנת 2008. לדברי טל, המזכ"לית באותן שנים, "היה כאן שילוב של הרגשה שמתחילים להיות יציבים מבחינת סניפים והיקפי הפעילות, עם תחושה שעלתה בשיחות ובמפגשים שחסר לתנועה כיוון מרכזי שיחבר את כולם ליעד תנועתי."

בשנת 2009 יש צמיחה גדולה מאוד בהיקפי הגיוס לשנת השירות. סניפים חזקים שלא קיבלו קומונר עד אותה שנה מתחילים ליהנות מהתוספת המשמעותית בכוח אדם תנועתי. צוות התנועה מורכב יותר ויותר מבוגרי תנועה שמגיעים לתרום, להשפיע ולהשתתף בעשייה משותפת תנועתי.

טל מציינת את כניסת תומר פרידמן לריכוז הדרכה כמשמעותית להגברת העיסוק בשאלות על יעדי ההגשמה התנועתיים, לצד הצורך ביצירת מורשת תנועתי שתעבור משנתון לשנתון. הדיון בשאלות על מחויבות הבוגרים לתנועה ועל המטרות שהתנועה תציב לבוגריה הופך לדיון מרכזי במטה התנועה. הדיון מוביל לסמינר שבסיומו מתגבשים נושאי הליבה של התנועה: חינוך, חלוציות, מרד והגשמה. בכל ארבע שנים מתחילים את ארבעת הנושאים השנתיים מחדש. מרכזים חומר עיוני ונוצרת מסורת של

פעילות עיונית, של קריאת טקסטים ודיונים בשאלות מהותיות. לתחושת כל המשתתפים בשיחות, התהליך התאפשר בזכות העובדה שהתנועה כבר לא במאבק קיומי. כשמרגישים תחושת ביטחון מעלים למרכז השולחן את השאלות החינוכיות הערכיות כשבמרכז שאלת ההגשמה התנועתית.

הבחירה בנושא ההגשמה כנושא מרכזי בשנת 2008 מלמדת על מרכזיותו. הנושא כבר הפך למושג שקיים בתוכניות הדרכה חדשות ובפעילות של השכבה הבוגרת: "המילה הגשמה נוכחת, יש את המושג הזה. חניכים בשכבה בוגרת מכירים את המילה. מה שאני לא הכרתי."

ההתנסות בשיחות על הקמת יישוב וחוסר ההצלחה להעלות את הרעיון על פסים מעשיים הובילו למסקנה שכדי להצהיר על יעדי הגשמה צריך תוכנית הכנה במסגרת פעילות התנועה:

בפעם הראשונה שניסינו את כל הסיפור הזה של לשבת חבורה וללכת להקים יישוב, זה לא הצליח. הייתה איזה שהיא אפשרות אבל בסוף כשהיה צריך אז כמעט אף אחד לא הסכים לבוא, אז הבנו שיש איזה שהוא חוסר בבסיס האידיאולוגי או של שיחה או של בירורים פנימיים... שאנחנו צריכים לחדד את הלמה שלנו, כי בסוף כשצריך לקום ולעשות משהו אז באמת, רובנו לא עשינו את זה.

בתנועה מנסחים מסמך 'עקרונות תנועת הנוער ודמות הבוגר' ובו נכתב:

תנועת הנוער תחנך להגשמה במסגרת חברתית והתיישבותית; תנועת הנוער תחנך לטיפוח הפרט ולהגשמה עצמית, מתוך אמונה כי טיפוחו יוביל לתרומה במעגל החברתי; ... בוגר תנועת הנוער יפעל ליצירת מסגרות קבוצתיות – לומדות ומשימתיות לאורך כל צעדי חייו.

המושג הגשמה נכנס לשיח התנועתי והתנועה מציבה יעדים בפני בוגריה – יצירת מסגרות קבוצתיות לומדות ומשימתיות. ראוי להזכיר כי הדברים נכתבים בשנים בהן שינוי ביעדי ההגשמה והגדרת משימות קבוצתיות חינוכיות כבר היו לאמירה מובהקת של תנועות הנוער הציוניות. בתנועת האיחוד החקלאי המסר מופיע אחרי שנים ארוכות בהן לא נדרשו ליעדי הגשמה, שנים בהן הציבו את היציאה לשנת שירות כיעד התנועתי המרכזי. ההגדרות במסמך נובעות מתפיסת הפעילים שרצו להוביל מהלך של התייחסות לבוגרים ולשאלה האם התנועה מכוונת אותם לסגנון חיים, לדיון מהותי בכיוון אליו יובילו את חייהם. תוצר של הדיון ביעדי ההגשמה היה תהליך הקמת גרעין נח"ל של האיחוד החקלאי, שעד אותן שנים לא הייתה שותפה בהצטרפות בוגרים למסגרת הנח"ל. משמעות היווצרות גרעין נח"ל היא שהתנועה מצהירה שבכוונתה לעודד את חניכיה לבחירה בדרך חיים משותפת בחייהם הבוגרים. בתפיסה שבאה לביטוי באיחוד החקלאי, יצירת גרעין נח"ל היא שלב בדרך להקמת תנועת בוגרים. דילמה קבועה היא השאלה עד כמה התנועה צריכה לכוון את הבוגרים ולהדריך אותם, האם הם אמורים להחליט על דרכם ולבחור את הכיוון שלהם בעצמם:

כל הזמן היינו בדילמה איפה אנחנו מתמקמים, במה זה אחריותם והם צריכים להוביל ולהגדיר מהו יעד הגשמה, ומתי התנועה צריכה להגדיר מה זה יעד הגשמה. זאת שאלה שכל הזמן פגשה אותנו. אני פוגשת בוגרים ומדברת איתם. בהחלט יש בלבם על התנועה שלא הכתיבה, ממש כך, שלא הכתיבה להם דרך המשך בה יוכלו לבחור.

בעשור השני של המאה ה-21 השימוש במושג הגשמה הוטמע בתנועת הנוער של האיחוד החקלאי. העיסוק במושג הגשמה מוביל להחלטה שהחינוך וההתנדבות הם ליבת ההגשמה והדרך המרכזית

ליישום היא בדרך המשך תנועתית, אם בגרעין שנת שירות ובגרעין נח"ל ואם כבוגרים שינהלו את חייהם ברוח התנועתית. בנושא גרעין שנת שירות ובהמשך גרעין נח"ל הגיעו להסכמה כי "הרעיון של שנת שירות ונח"ל מהווים מדרגות בדרך, ועוד לא הגדרנו מה הכוונות שלנו לגבי תנועת בוגרים."

השינוי מהשנים הקודמות משמעותי מאוד. בהיבט הארגוני הקצו במטה התנועה משרה חלקית לטיפול בגרעין הנח"ל ולליווי שלו. משמעות הצעד הזה היא הכרה בחובת התנועה להוביל ולהנחות. ובהיבט הרעיוני, אם חניכים בוגרים יצאו לשנת שירות והתנועה ראתה בזה את משימת ההגשמה שלהם, הרי שכעת תפיסת שנת השירות כמדרגה מקדמת את התנועה בכיוון של העלאת שאלות לגבי הבוגרים. האם התנועה צריכה להיות גורם משמעותי בהכוונה, בהדרכה לבחירה באורח חיים 'ברוח תנועת הנוער'? הפער הבולט הוא בין דיבור על הגשמה לבחירה של בוגרים במסלול הגשמה. הרעיון, היוזמה, יכולים להישמע במסדרונות מטה התנועה. אבל הביצוע חייב להיות בהנהגה של הבוגרים עצמם. נכון שתהיה יד מכוונת אבל המוטיבציה להקמת קהילה או לבחינה של חיים משותפים צריכה לבוא משכבת הבוגרים שאמורים להוות את הבסיס ליישום הרעיון.

נקודה מעניינת שעולה מהשיחות היא התסכול של פעילים מרכזיים מהעובדה שאין לתנועה מורשת כתובה כמו בתנועות ותיקות. היה חסר, לדבריהם, שאין למי להרים טלפון להתייעץ. שאין טקסטים שעוברים משכבת גיל אחת לבאה אחריה והם הטקסטים המכווננים בתנועה. לכן השקיעו בכתיבת ספר התנועה ובתיעוד הקמת הסניפים וגלגולם של רעיונות ערכיים. כך גם משמעותית העובדה שדמויות מרכזיות היו למרכז ההווה התנועתית, מדריכים שליוו את הגרעינים, מדריכי גרעיני הנח"ל. אלו דמויות שהחניכים מבקשים שימשיכו ללוות אותם. זו בניית מורשת תנועתית, כך גם הגדרות ודיונים בשאלת יעדי הגשמה, ניסיונות (גם אם לא צלחו

עד־יין) להקים תנועת בוגרים או להתאסף בקהילות שרוצות ללמוד ולהיפגש.

אני היום מאמין שאנחנו כן מצליחים כל פעם לשים עוד איזה שהיא לבנה בנושא הזה, בחומה הזאת. חד־משמעי, עוד לא הגענו לאן שהיינו רוצים, בהגדרה של תנועת בוגרים או בהגדרה הברורה של מה זה יעד הגשמה. דרך אגב, פגשתי תנועות שלא מגדירות בבירור מה זה יעד הגשמה. זאת כל פעם שיחה שחייבת להיות פתוחה, כדי שהיא תהיה שיחה חינוכית.

לעיתים נדמה שההתייחסות לשאלת יעדי הגשמה כאל תהליך היא מוצא נוח – אמירה שיש כאן צורך בהבשלה ובליבון ותהליכים כאלה לוקחים זמן. אבל אפשר שזאת המציאות. הגדרה של יעדי הגשמה משמעה התלבטות חוזרת ואין כאן הגדרות חד־משמעיות, במיוחד בתנועה יחסית צעירה שכל הנושא חדש לה ומקורו בהסתכלות של שנים אחדות בלבד.

מי שיוצא לשנת שירות נחשב למגשים ברמה הגבוהה ביותר בתנועה. עם זאת נושא ההמשך, ההגשמה כחלק מהתנועה גם בחיים הבוגרים, כתנועת בוגרים, ממשיך להיות בשיח התנועתי. תנועה בהתלבטות, כך אפשר להגדיר את שאלת יעדי ההגשמה וההליכה לכיוון הקמת תנועת בוגרים בתנועת הנוער של האיחוד החקלאי. דומה כי זאת מחמאה של ממש לתנועה שבשגרה פעילה מאוד, המפעלים מצליחים וממלאים את העושים במלאכה בגאווה. הסניפים חזקים, הוותיקים גדלים וחדשים מתווספים. הביקוש לשנת שירות מרשים. ובתוך כך מתלבטים בשאלות אידיאולוגיות שראוי לכל תנועה להתלבט בהן:

לא מצאנו את הפלטפורמה המתאימה לתנועת בוגרים שתביא לביטוי את ה־DNA של האיחוד החקלאי. של התנועה המשפחתית, הייחודית, שלנו. אנחנו לא עם תפיסות עולם של

סוציאליזם. החניכים הבוגרים לא יהיו על זה, זה לא אנחנו. אבל נמשיך להעלות רעיונות ולדבר ביחד ולתת גיבוי ליוזמות מהשטח. בינתיים הבוגרים שלנו ישתלבו בחברה, כל אחד בתחומו, ונראה אותם פעילים בחינוך, בסיוע בקהילה ובליטוי של תנועת הנוער.

תנועת עזרא

עמוד שדרה תורני עם מחויבות, עם פתיחות לעולם
(מדברי המשתתפים)

שיחות עם שאול דה מלאך, מזכ"ל תנועת עזרא;
אביעד מוזס, סגן מזכ"ל התנועה;
רועי פריד, מחלקת הדרכה תנועתית.
דצמבר 2019.

תנועת עזרא הוקמה בגרמניה בשנת 1919, ומטרתה לקרב את בני הנוער מקרב היהדות החרדית לאמונה מעמיקה, להשתתף התורה בכל ענפי החיים ולעלייה לארץ ישראל. בשנת 1936 הוקמו הסניפים הראשונים בפתח תקווה ובתל אביב.

תנועת עזרא מציבה יעד לבוגריה, להשתלב במקומות מרכזיים בחברה הישראלית מתוך עמדה תורנית תוך עשייה בחברה, בקהילה ובשדה החינוך.

הדגש, אומרים חברי הנהלת התנועה, הוא בתוכן, במהות שעולה מהתהליך החינוכי התנועתי:

המסגרת היא לא המרכז, הפלטפורמה היא לא הסיפור, אלא התוכן שאתה יוצק לתוכה... המושג הגשמה קיים בתוכניות

ההדרכה ויעדי התנועה מכוונים להגשמה האישית של הבוגרים. הגשמת הערכים של עזרא, שהוטמעו במהלך היותם חניכי התנועה.

איך, אם כך, תדעו להגיד אם בוגרי התנועה הגשימו? האם יש אמירה תנועתית מיהו המגשים התנועתית? או, לחילופין, מהי דמות בוגר התנועה?

כדי לענות, אומרים המשתתפים בשיחה, צריך להבין את התהליך בתנועה. בפעולות חוזרות ועולות השאלות מהם יעדי ההגשמה. זה נושא שחוזר במסגרת פעילות שוטפת, בכינוסים תנועתיים ובאירועים שהתנועה מתגייסת אליהם. המושג הגשמה עמד במרכז הוועידה ה-14 של התנועה, בשנת 1992. בצל משבר פנימי ודיונים על אופי התנועה הוחלט לחנך להגשמה (מתוך חוברת סיכום הוועידה):

הוועידה רואה בחינוך להגשמה אבן יסוד בחינוכה. הן במישור האישי והן במישור הכללי... התמקדות בנושאים הבאים: א. קליטת עלייה; ב. שילוב ילדים מחינוך מיוחד; ג. יישוב ארץ ישראל, להירתם לעזרת היישובים, עיירות הפיתוח ויישובי יש"ע. וכן בכל המקומות הזקוקים לעידוד ותמיכה. הוועידה קוראת לחניכי התנועה ולמדריכיה לצאת כחלוץ לפני המחנה ולהירתם למשימות עזרה לזולת ככל שנדרש.

גם בעקבות הוועידה הנושא עדיין לא היה למרכזי בפעילות התנועה. במהלך העשור הראשון של המאה ה-21 הגיעו למסקנה כי יעדי הגשמה צריכים להיות אפקטיביים מבחינת החניכים. להצהרות כוללות יש חשיבות, אבל אם רוצים לכוון לעשייה צריך יעדים ברורים. מתחיל דיון בשאלה: מהי מהותה של ההגשמה התנועתית? תפיסה זו דווקא הובילה לכך שהמושג הגשמה התחיל להיות פנים-תנועתי, במובן של מילוי תפקידים במסגרת התנועה:

בתחילת שנות האלפיים הומצא בתנועה, או הוחזר מה'בוידעם' של תנועות הנוער בעבר, המושג הגשמה. אבל המושג הולבש על כל מי שלא נכנס לתפקידי הדרכה בתנועה וקיבל תפקיד אחר כפעיל. התחילו לקרוא לתפקידים שאינם הדרכה – תפקידי הגשמה בתנועה.

כשהמושג הפך לחלק מהשפה השגורה בסניפים נעלמו מן השפה מסלולי ההגשמה הקודמים שעליהם דובר, כפי שראינו, בוועידה בשנת 1992. למעשה בשנים אלו, לקראת סוף העשור הראשון במאה ה-21, מתחילים לברר בתנועה מהי המשמעות של יעדי ההגשמה התנועתיים. אין סיכוי לתנועת נוער אם היא לא מציבה יעדים שידברו אל לב בוגריה, על כך מסכימים שלושת הדוברים, לפיכך הבירור בדבר יעדי ההגשמה הוא משמעותי ואפשר להרגיש בו בסניפי התנועה. כך, למשל, עולה לדיון השאלה האם שנת שירות היא הגשמה תנועתית, או שזו רק מדרגה חשובה בדרך לבחירה אישית על דרך החיים שלך כבוגר והתחייבות שתקח על עצמך להגשים את ערכי התנועה.

התהליך שהבהיר שימוש בעייתי במושג הגשמה הוביל את התנועה לשינוי מושגי. בשנים האחרונות, וביתר שאת בוועידה האחרונה (ועידת המאה, 2019), הסכימו לדבר על עשייה. לדבר על צוותי פעילות ועל התארגנות לפעילות בקהילה ברוח התנועה, אולם לא להשתמש במושג הגשמה כאמירה כוללת שמאחוריה אין הגדרה של ממש. ההבחנה היא בין התהליך ליישום. בתהליך מדברים על יעדי הגשמה תנועתיים ובשלב הביצוע מציינים את העשייה ולא ככותרת – הגשמה.

כאשר מדברים על עשייה חייבים לשאול את השאלה: מה אנחנו מציבים כיעד תנועתי לבוגרינו, אחרי שהם מסיימים את השירות הצבאי ואת השירות הלאומי? האם אנחנו מצפים מהם להמשיך פעילות? האם מצפים להתארגנות במסגרת קבוצתית גרעינית כבוגרים?

ועכשיו השאלה כשרוצים לצמוח למעלה, מה השלב שבו אתה צומח למעלה? האם אתה רוצה להעתיק את המתודה מתנועת הנוער ולגרום לתנועת הבוגרים להיות עם אותה מתודה, או שאתה רוצה להעתיק את הרעיונות. והבחירה שלנו בהקשר הזה הייתה – אני לא מחפש לגרום לכך שהחבר'ה המבוגרים שלי ימשיכו עם אותה מתודה ויישבו כמו אינדיאנים סביב מעגל וירגישו כי הם תנועת בוגרים, אלא לראות איך אני לוקח את הערכים שאני חושב שהתנועה מדברת אותם עד גיל 18, ולתרגם אותם לחייו של אדם בגילאים הללו. ולא דווקא דרך המתודה הזאת.

המתודה שנבחרה בתנועת עזרא הייתה הקמת מדרשה לבוגרים (מדרשת קדם), שמטרתה להביא את בשורת התנועה לחבר'ה בגילאים מתקדמים יותר: 24 לערך והלאה. בוגרים מגיעים ללמוד ביחד, לנהל דיונים על אורח חיים ועל השתלבות בקהילה. לדבר על חינוך ילדים ונוער ולהשתלב בסיוע לפעילות תנועתית וחינוכית אחרת.

התנועה לא מקימה תנועת בוגרים אלא נותנת כלים לבוגריה לבחירת מסלול החיים שבמסגרתו יוכלו להביא לביטוי את הערכים שהוטמעו בהם בהיותם חניכים. "זאת אומרת, התפיסה אומרת אני לא רוצה לנסות למשוך את תנועת הנוער כמה שיותר כדי שאתה תמשיך להיות ילד מתבגר עד גיל שלושים. אני רוצה להעשיר את עולמך בלי לשנות את שגרת יומך."

הבוגרים מגיעים לפעילות המדרשה בשעות הפנאי שלהם, בין אם הם סטודנטים או מורים או בעלי כל מקצוע אחר. בהחלט אפשר שיצמחו גרעינים ותתגבשנה קבוצות, אבל לא התנועה תקים אותם. האמירה של תנועת עזרא היא שהמסגרת לבוגרים אינה מעניינה של התנועה, ודאי שלא כהמשך לתנועת הנוער. לא מעוניינים לתמוך בהקמת מסגרות אלא לענות על צורך שזיהו כמאוד משמעותי אצל בוגריהם: היכולת להיפגש, להקשיב ולשוחח, להעמיק ולהתלבט.

אחר כך, את ההחלטות יקבל כל אחד לעצמו, לא במסגרת קבוצתית. ההתלבטות האישית היא המוקד וההתייחסות היא אליה.

אני זוכר על עצמי, כשהייתי בכיתה י"א זה בדיוק מה ששאלתי את עצמי ועסקנו בשאלה גם בפעולות ובמפגשים. לא הצלחתי לענות לעצמי מה מהדברים שאני מקבל ב'עזרא' יובילו אותי לגיבוש כיוון בחיי הבוגרים.

בפעילות במהלך הכיתות הבוגרות בתיכון, כמו גם במערך לימוד שמוצע לבוגרים, השאלה שעומדת במרכז היא: מה בתהליך החינוכי של התנועה מוביל לבחירת מסלול חיים שהולם את היעדים שאנו מציבים? אחת התשובות נובעת מהרעיון הבסיסי של התנועה, כבר בימיה הראשונים בגרמניה ובארץ ישראל:

להיות בוגר עזראי זה מישהו שממשיך כל חייו לחיות את החיים שבהם יש, ככה קוראים לזה היום, תורה עם דרך ארץ ישראלית או עמוד שדרה תורני עם מחויבות, עם פתיחות לעולם: שהוא כל חייו פתוח לעולם וכל חייו הוא עם עמוד שדרה תורני והוא מתכתב ביניהם. מה שיפה הוא העיקרון שלא המבוגר (זה שמגיע עשרות שנים לוועידת תנועה ומסביר מה זה עזראי) יישב ויטיף לנער. אלא כל שכבה וכל דור יגבשו את האמירות של עצמם. אנחנו רוצים להיות על פי העקרונות והערכים שאנחנו רוצים או לפחות מאמינים שבהם צריכים לחנך את עצמנו ואת חניכינו.

בתנועה משתמשים במושג 'רף גבוה'. כשאתה מתחייב, תעשה את זה ברף הגבוה. אתה, הבוגר, תחליט מהו הרף הגבוה. לא התנועה תכתיב לך. לך תהיה קצין בצה"ל, או תלמיד בישיבה, או רופא וכו'. אבל העיקר הוא שהבחירה תהיה שלך ובמסגרת הבחירה תיקח בחשבון שאתה תורם גם לחברה ולקהילה שאתה משתייך אליה.

דומה, כך נאמר, שבשנים האחרונות הגיעו בדיונים על יעדים לבשלות מסוימת. למעשה מגדירים שני מסלולי הגשמה: של"ף (שמיניות לערי פיתוח) ומרכזות סניפים במסגרת שירות לאומי. כל הנתיבים האחרים ייבחרו על ידי הבוגרים והם, אישית, יגשימו יעדים שיציבו לעצמם.

התנועה לא מתנגדת למסגרות נוספות. אולם, מסגרות שבהן ההתארגנות הקבוצתית היא המשמעותית נראות כחסרות בסיס מהותי להנהלת התנועה. לכן שמים את הדגש על חיזוק המדרשה ועל עידוד בוגרים להגיע, ללמוד, להשתתף בדיונים ולגבש החלטות.

היום מרגישים שיש אנרגיה בשטח, בסניפים. יש רצון להקמת מסגרות. כל מסגרת שתקום מהשטח תזכה לגיבוי ולסיוע. זה הרעיון הנכון, לגרום למוטיבציה שתעורר התארגנויות שתוכלנה להחזיק מעמד. המגמה היא להגיע למסגרות שתהיינה עם ה-DNA העזראי. כך, למשל, מתחיל להתארגן גרעין של שנת שירות והחברים מדברים על המשכיות גם בעתיד. ככל שזה יבוא מהשטח זה מבורך.

התנועה משלמת מחיר על התפיסה שהעיקר הוא להגשים את הערכים ולא דווקא במסגרת התנועתית. כל שנה יש בוגרות י"ב שיכולות להיות מרכזות סניפים מעולות, אבל הן טוענות שהחינוך העזראי מוביל אותן להתחייב בלב ונפש למסגרת אחרת – בית חולים או מוסד חינוכי מיוחד וכדומה. כבר אין שאלה שעולה לדיון על בחירה בין הגשמה לחינוך. ההגשמה היא פועל יוצא של עשייה חינוכית. גם בנות שיוצאות לשנת שירות לא תנועתית לא מתנתקות מהעשייה החינוכית וזו אמירה משמעותית בתנועה. הן ממשיכות בכל מה שהן עושות את התהליך החינוכי התנועתי.

בתנועה אין חשש מהליכה לכיוונים מגוונים של הבוגרות והבוגרים. אנשיה משוכנעים שהבחירה היא של כל אחד ואחת ולא בחירה תנועתית כזאת או אחרת:

אתה לא מסליל אותם לכיוון מסוים, ואתה לא נכנע לכל מיני מניפולציות וכל מיני פלקטיות כזאת של הבוגר הראוי והבוגר הנכון. ככה אתה באמת משאיר גם את הבחירה, גם את אורח החיים כפי שהוא קיים היום ברוב המקומות. בלי שתנסה לאלץ. ברבות הזמן, אני גם בטוח שזה יוכיח את עצמו.

כשאומרים די-אן-איי עזראי שמים דגש על החינוך ל'עמוד שדרה תורני עם פתיחות לעולם'. חינוך לתפיסה הזאת לא מצריך התארגנות המשכית כקבוצה וזו הנקודה המשמעותית בבירור היעדים ודרכי ההגשמה של הבוגרים. "הסיפור של העזראים זה בדיוק חוסר העדריות, האינדבידואליזם, היכולת להיות מצד אחד תנועה ומצד שני גם להכיל את השונות ואת הבודדים כפי שהם." אם רוצים לדייק: "לא ה'עזרא' ולא התנועה. עזראים." הם מגבשים רעיונות ותוכניות ובאים לסניפים עם 'דבר התנועה'. אבל זה רק רעיון וכל סניף יגבש את המסרים שלו מתוך התוכנית, מתוך הרעיון:

אחד הדברים שהפתיעו אותי, אפילו הפעימו אותי, כשחזרתי לתנועה לפני שנתיים, זה שאני אומר לעצמי 'וואלה, יש באמת חזון אמיתי. יש רעיון שממש מדברים עליו ואפשר להתחבר אליו'. זה היה בהקשר של הנגישות למדרשת קדם. באמת אפשר להצטרף, ללמוד, להתלבט. זה מסר תנועתי אבל זו לא הכתבה מהתנועה.

במשך כמה שנים התלבטו בתנועה איך לתת תוכן ממשי לחניכי קורסי הדרכה. לא להסתפק במתודות אלא לשתף את כולם בעיון בדרכי התנועה ובניתוח מושגים מרכזיים. בעבר, נהוג היה שהמזכ"ל מגיע לשוחח בקורסים על חזון התנועה. וכשאמרו שלא הובן מהו החזון היה המזכ"ל שואל בפליאה: 'איך לא מובן, תבואו, תשאלו אותי. אסביר לכם'. היום:

היום המסר הוא שהחזון התנועתי כתוב ונגיש לכולם. תבוא תקרא. אתה לא צריך שיפרשו לך את הדברים. תקרא ותפעל בהתאם. סמינר הדרכה בנוי היום כך שבכל יום לוקחים משפט מהחזון ומפרקים אותו. כך, למעשה, כל מדריך לפחות שמע וקרא ויודע על מה מדובר. זו לא הרצאה שמועברת פעם ב...

הדגש על התוכן, על ההיכרות עם התכנים ועל לימוד התכנים תואם את הרעיון שהתנועה והמסגרות אינן פלטפורמה. מסגרת קיימת רק אם היא משרתת תכנים שרלוונטיים לחניכים ולבוגרים.

עזראי זה מושג שעובר כמו שם קוד בין בוגרינו. אתה נקרא עזראי כשאתה מזדהה עם התהליך החינוכי שעברת בתנועה בנעורייך. ולכן אתה למעשה מגשים כשאתה מאמץ את התפיסה העזראית בחייך הבוגרים. אתה מתנהל ביום-יום שלך עם **עמוד שדרה תורני עם מחויבות, עם פתיחות לעולם**. לא משנה אם אתה במסגרת או אתה עצמך מגשים כך את יעדיך. זו מהות ההגשמה מבחינתנו.

תנועת אריאל

לראות, לגלות, לכפות ולצאת לפעולה (שלוש התחנות לקראת עשייה)

שיחות עם דביר עמיאור, מזכ"ל התנועה.
ינואר 2019.

תנועת אריאל פרשה מבני עקיבא והוקמה בשנת תשל"ט (1979),
במגמה של חיזוק הצד הרוחני בציונות הדתית תוך שמירה על
הרגלי הצניעות והקדושה בפעילות הנוער.
כיום פועלת התנועה בלמעלה מ־140 סניפים.

היעד המרכזי של התנועה בשנים האחרונות הוא ביסוס והרחבה של
הפעילות. אריאל היא תנועה צומחת ואין בה פעילות לכיוונים של
תנועת בוגרים. נכון לעכשיו אין לתנועה המשך אחרי גיל התיכון
והתנדבות לשירות לאומי במסגרת התנועתית:

תנועת אריאל כרגע בעיקר מבססת את הקומה של תנועת
הילדים והנוער נקרא לזה ככה, כשעיקר העשייה, עיקר ההגשמה
תתבצע בחבריה ב', בכיתות ט' עד י"ב. אין לנו כרגע המשך, זאת
גם לא המטרה לשנים הקרובות.

המגשימים בתנועת אריאל הם הפעילים, המדריכים, הקומונרים

ורכזי הסניפים. בפירוש מדובר בפעילות פנים-תנועתית. במהלך העשור האחרון היו דיונים על יעדי ההגשמה התנועתיים. מוסכם כי התנועה לא מציבה יעד קבוצתי או תנועתי. החיים הבוגרים של כל בוגר ובוגרת הם הבחירה שלהם. יחד עם זאת, יש ציפייה תנועתית לאורח חיים תורני, לפעילות התנדבותית בקהילה, לסיוע לתנועת הנוער ולתרומה בחינוך.

בוגר של תנועת אריאל יש לו עולם ערכי תורני. מחויבות לתורה, לדרך, לדרך האמונית של תנועת אריאל, ללכת בדרך של תורה ומצוות ללא פשרות, זאת הציפייה מבחינת ההשקפה והאמונה. מבחינת המחויבות האישית מצפים שיבוא לביטוי כל המקום של עשייה. הבנה שאתה לא יכול לחיות בעולם שבו אתה רק עסוק בעצמך, בבניית הקריירה, בהתפתחות האישית, אלא אנחנו הגענו לעולם למלא ייעוד, למלא שליחות שיש לכל אחד ואחת מאיתנו. שליחות שהיא רחבה מהמקום האישי שלי וגם מעבר למקום של שירות צבאי או לסיים את הפרק הלאומי. שליחות בכל תחום ובכל מקום בו אני נמצא. אם זה אומר בניית עולם של תורה, לימוד תורה וכדומה, אם בתחום ההתיישבות, חיזוק היישוב בארץ ישראל, התנחלויות וכדומה, ובמעגל החברתי, בגרעינים התורניים בכל רחבי הארץ. בחיזוק הצביון היהודי של מדינת ישראל, בחיזוק הזהות היהודית של עם ישראל, בפרויקטים חברתיים, במעגלים של חסד.

אנחנו רואים, אם כן, שהיעדים שמציבה התנועה נחלקים לשני מישורים. האחד – היו פעילים בתנועה והשקיעו את יכולותיכם במהלך שנותיכם כבוגרים (כיתות י'-י"ב). הציפייה מהחניכים והחניכות הבוגרים היא שיביאו לביטוי את היכולות שלהם בתרומה לתנועה במגוון הפעילויות האפשריות. המישור השני הוא ציפייה שבחייהם הבוגרים יוטמעו ערכי התנועה בהיבט של הסתכלות על

צרכי החברה בה הם חיים, הירתמות ללקיחת אחריות והתחייבות לעשיית טוב.

כלומר, בוגר של תנועת אריאל הוא אדם שבחזון, בשאיפה, הוא אדם שכל הזמן העיניים שלו הן כלפי חוץ. הוא שואל את עצמו תמיד איפה צריך אותי, מה המשימה הבאה שאליה אני נקרא.

כדוגמה מביא דביר את פרשת השבוע שמתארת את משה רבנו:

משה גדל בבית פרעה כנסיך, אבל התכונה הראשונית של משה – הוא קודם כול יוצא לראות בסבלות אחיו. ראשית הוא פותח את החלון. לפעמים אנשים שסגורים בתוך עצמם רואים רק את עצמם, אז קודם כול תצא החוצה, תראה את המציאות ותראה איפה המציאות צריכה אותך ומה צריך לראות. וכשאתה רואה עוולה, אתה לא יכול לשתוק, אכפת לך, היא נוגעת בך, היא מפריעה לך והיא דורשת ממך בשלב השלישי לקום ולעשות מעשה. כלומר אלו שלוש תחנות שאנחנו מדברים עליהן: לראות, לגלות אכפתיות ולקחת אחריות ובעקבות הידע שנצבר – יציאה לפעולה.

התנועה מציבה בפני החניכים אתגרים שמזוהים עם תפיסתה התורנית והחינוכית. בתנועת אריאל רוצים להנהיג את חיזוק הצביון היהודי של המדינה.

היום כל המאבק הוא על צביון, על דרך, על מה המהות, מה הנשמה של המדינה הזאת מבחינתנו. בהיבט הזה תנועת אריאל הדרך שלה היא למשוך, להטות, לחזק את המקום של הצביון היהודי של המדינה.

ברוח זו התנועה מעודדת את בוגריה להצטרף לגרעינים תורניים.

אולם, אין זה תפקידה של התנועה לבנות את מסגרת הבוגרים כגרעינים. התנועה נותנת כיוונים, מחנכת לערכים ומהווה מסגרת לפעילות חינוכית ברוח התנועה במהלך תקופת החניכות ואחר כך במימוש ביעדים של התנדבות וריכוז סניפים. לתפיסתו של דביר, אם הצלחנו בחינוך התנועתי הבוגרים יבחרו נתיבים בהם יוכלו להשפיע, להנהיג ולתרום על פי יכולותיהם האישיות.

בשנת 2019 נערכה מליאה תנועתית. במליאה היו דיונים על החברה בישראל ועל השפעתה של תנועת אריאל בחברה. המשתתפים דנו בשאלת המעורבות של התנועה בקירוב יהדות התפוצות, בחיבור האחים שלנו לתרבות וביצירת תרבות יהודית בדור שלנו. עלו לדיון נושאים נוספים, שמירת החיים, הקפדה על זהירות בדרכים וחיזוק ארץ ישראל באמצעות התיישבות בפריפריה ובהתנחלויות.

כך התהווה פרויקט בר מצווה, שבמרכזו הכנת ילדים בשנת הבר מצווה במטרה לחבר אותם למקום של המסורת היהודית. ילדים מבתים מסורתיים או חילונים. זאת לצד מאבק על הצביון היהודי של המדינה בהקשר של שבת, בהקשר של סוגיות של גיור, סוגיות של המשפחה היהודית.

כשמבקרים בסניפי התנועה אפשר לראות שההחלטות מהמליאה ירדו לשטח. רואים בסניפים פרויקטים של כניסה למשפחות בסיוע לקראת בר המצווה של הבנים. יש סמינרים ופעולות על שאלות של גיור ועל המשפחה. במחלקת הדרכה של התנועה מכינים מערכי פעילות ויש תוכניות סדורות. הקומונריות עוברות השתלמויות והתוכנית מסודרת. לצד אלה, יש יוזמות מקומיות שהופכות למסורות סניפיות, כאשר כל שנתון רוצה להרחיב את פעילות קודמיו ולהפגין יצירתיות בגיוון הפעילות ובהיקפיה. התהליכים של הטמעת הרעיונות והפיכתם לעשייה בשטח אינם

מהירים. אבל בהחלט רואים שהפעילות נבנית בסניפים. התנועה עוסקת בחינוך והכוונה שהרעיונות החינוכיים יטמעו.

קל לדבר על אידיאולוגיה, אבל צריך לבחון איך זה עובר. לתחושתנו, אחד האתגרים היום כאשר עוסקים בבני נוער, זה באמת לראות איך אפשר להגיע אליהם ולקיים שיח שיש בו פן מעשי. אנחנו חיים בעולם מאוד אינדיבידואלי, מאוד אישי, ותמיד זה פער כזה. כשאני מדבר עכשיו עם נער על עשייה, האם אני אומר לו תתרום כי זה יעשה לך תחושה טובה, כי אתה תרגיש טוב, כי זה יבנה את האישיות שלך, כי אתה תצמח? או שאני מחבר אותו לחזון התנועתי ולרצון להיות חלק ממנו? מניסיוני למדתי שאדבר עליו כאינדיבידואל, איך הוא מתחבר לסיפור הגדול, האם הוא רוצה להתחבר. צריך למצוא את המשימה, כשיודעים להציב משימות ויעדים אפשר לקיים שיח עם השלכות מעשיות. אתה שואל אותי, אם אני חוזר לשאלה, אם עכשיו נשלוף נער ממוצע מהסניף, כמה הוא עסוק בשאלה של איפה אני ביחס למדינה הגדולה או כמה אני ביחס לעצמי? אני חושב שיחסית אנחנו מצליחים בכיוון הזה. אנחנו מוצאים את הנוער שלנו במשימות חברתיות, בגרעינים תורניים ובפרויקטים לחיזוק הזהות היהודית.

בתנועת אריאל לא משתמשים במושג הגשמה. מדברים על חינוך ועל עשייה כשתי דרכים להשפיע על עם ישראל. לא יוצאים לבדוק האם מי שבגרו בתנועת אריאל מיישמים את ערכי התנועה. מדי פעם, במפגשים עם בוגרים בכל מיני צמתים, אפשר לראות את העשייה ואת ההצהרות שלהם שהם בוגרי התנועה. כשחשוב לאדם בוגר לציין את עובדת היותו בוגר התנועה, דומה שאפשר להסיק מכך שהוא גאה בדרכו ומשייך אותה לרוח התנועתית בה התבגר. דביר שב ומדגיש שהתנועה נמצאת בצמיחה וזה המרכז בפעילותה:

אני חושב שכשאנחנו נגיע למצב שכל סניף שלנו כבר יהיה יציב וחזק, כלומר הליבה, רוב הסניפים בתנועה יהיו סניפים יציבים שעברו כבר מחזור של שבע-שמונה שנים מאז שחניך נכנס לסניף כחניך, והמשיך לצוות ההדרכה ולפעילות, נגיע לשיחות והכוונה ליעדים מגוונים יותר. כבר עכשיו מתחילים לדבר איתנו על של"ף (שמיניסטים לעיירות פיתוח), מתחילות להתעורר קבוצות של בנות שרוצות להתנדב לעיירות פיתוח, שזה משהו שלא היה בתנועה. הן פונות אלינו, כתנועה, לראות איך אפשר לעשות את זה. הולך ומתחזק הכיוון של שירות לאומי, כאשר יש בנות שעושות אצלנו שירות לאומי או שהולכות למקומות אחרים. שם אנחנו בפירוש רואים את ההתעוררות של הצטרפות ליעדים תנועתיים במסגרת הפעילות אחרי התיכון. בתוך כמה שנים סביר להניח שכבר יהיה דיבור תנועתי, גם במליאת התנועה, על יעדי עשייה תנועתיים.

שאלת ההגשמה (העשייה) ויעדי ההגשמה עולה על שולחן הדיונים בתנועה בתקופה הנוכחית. זה לא נושא שעסקו בו בעבר. היה מסר תנועתי שמצפים מהבוגרים לפעול בערכי התנועה, אבל החיבור של הציפייה עם יעדי הגשמה מוגדרים הוא תהליך שמתהווה רק בתקופה האחרונה. ימים יגידו אם מדובר בתחילתו של תהליך חינוכי.

תנועת הנוער הדרוזי

גולת הכותרת היא ההתנדבות

(מדברי המשתתפים)

שיחות עם אמיר עלי, מזכ"ל תנועת הנוער הדרוזי;
לינה עליאן, רכזת הדרכה תנועתית;
מונרא עלי, רכזת מרכז הפעילות של לקויי ראייה.
פברואר 2020.

תנועת הנוער הדרוזי קמה בשנת 2001. בשנים הראשונות פעלה במסגרת תנועת הנוער הלאומי ומשנת 2005 מוכרת כתנועת נוער עצמאית וחברה במועצת תנועות הנוער בישראל. התנועה פעילה בכל היישובים הדרוזים בישראל.

באתר התנועה נכתב כי היא דוגלת בהקניית ערכים של המסורת והמורשת הדרוזית, של גאווה ישראלית, אהבת המולדת ואזרחות טובה. התנועה מחנכת לערכי אנוש אוניברסליים – אמת, מוסר וצדק, תוך שימת דגש על שוויון בין בני אדם ועל כבוד האדם וחירויותיו.

בתחילת השיחה ביקשנו לברר האם בתנועה נוהגים להשתמש במושג הגשמה (בערבית – מוחקק, להגשים – תחקיק).

זה לא מושג שמשתמשים בו ביום-יום. יותר מדברים על היעד של התנועה ועל היעדים בחינוך התנועתי. בשיחות וגם בפעילות עולה המושג בהקשרים אישיים כאשר חניכים מדברים על הרצון להגשים שאיפות, להגשים את היעדים שלהם. אולם, זאת לא מילה שניצבת בכותרת של תוכניות תנועתיות.

חשוב למשתתפים להדגיש כי התנועה קמה במטרה לקדם את הצעירים הדרוזים, להציב בפניהם יעדים שימקמו אותם במעמד משמעותי בחברה כבוגרים משכילים, בעלי מקצועות מתקדמים ואזרחים תורמים לחברה.

אני חושבת שבוגר צריך להפנים קודם את כל הערכים של התנועה שלנו, כשהוא מפנים אותם אני רוצה שהוא יצא והוא יחיה את החיים בזה שהוא יישם אותם בתוך החיים שלו. למשל בוגר שיצא או בוגרת שתצא אצלי מהתנועה, איך שהיא חינכה את החניכים שלה או חינך את החניכים שלו בתוך התנועה, אני ארצה שכשהוא יביא ילדים למשל לעולם, הייתי רוצה שהוא כן יהיה מחובר לתנועה בזה שהוא גם יחבר את הילדים שלו, זה קודם כול.

החיבור המשמעותי לתנועה, אם כן, הוא בהישארות כפעילים ומתנדבים גם בכגרות. לתנועה יש הורים שמסייעים ובוגרים שמגיעים לפעילות, משתלבים בטוילים ובמחנות קיץ ומלווים בכל פעילות. הרעיון הוא שהבוגרים ימשיכו את הפעילות במסגרת הקהילה. דהיינו: יהיו פעילים לא רק בתנועה פנימה אלא ימשיכו במסורת הפעילות במסגרות הקהילתיות, יתנדבו באירועים ויסייעו למי שזקוק לעזרה.

גולת הכותרת ביעדים שהתנועה מציבה לחניכים היא ההתנדבות. צא לחיים הבוגרים, בחר במסלול שתבחר, תהיה מקצועי בתחום

שלך, אבל תבוא להתנדב. תתרום כי יש לך מה לתרום וכי זו החובה שלך כבוגר תנועה, לא להזניח את הקהילה.

למעשה, האמירה התנועתית היא כי ההתנדבות בקהילה מהווה דוגמה אישית של הבוגרים לצעירים. כשבוגר מגיע ומסייע, מלווה ופועל, הוא נותן דוגמה אישית שהערכים התנועתיים מובילים אותו להמשיך לפעול.

בתנועת הנוער הדרוזי לא מתכוונים לשלוח את בוגריהם לפעול כקבוצה בכגרותם, אלא מטמיעים בהם ערכים שיוכילו אותם לפעול ברוח התנועה.

אתן לך דוגמה. החלטנו לקדם בתנועה פרויקט של הכנה לצה"ל. גייסנו פנסיונרים של כוחות הביטחון וקציני מילואים מהחברה הדרוזית והם, בהתנדבות, מארגנים פעילויות לנוער כהכנה לקראת הגיוס. לנו הפרויקט חשוב כי גיוס לצה"ל הוא חלק מהתפיסה התנועתית לגבי החובות האזרחיות של חניכינו. ולמתנדבים זה חשוב כי הם באים מהמסגרת הצה"לית והם מאמינים בחשיבותה. ברור לנו ולהם שמוטיבציה גבוהה היא המפתח להצלחה בבחירת המסלול.

התנועה רוצה לחזק את המורשת הדרוזית ואת ההיכרות עם המסורת, לכן הביאו אנשי דת מתנדבים שמשוחחים עם הנוער. בנוסף, השיתוף של ההורים והמבוגרים מחבר את הקהילה לתנועה ואת חניכי התנועה לקהילה. הגאווה של ההשתייכות משמעותית לנוער ולבוגרים. זה יעד תנועתי מרכזי: "להעמיק את תחושת הגאווה וההשתייכות לעדה הדרוזית. להכיר את החברה, את האנשים ואת המסורות של העדה."

בתפיסה התנועתית יעדים של הגשמה הם למעשה היעדים של חיזוק הגאווה העדתית וחיזוק המסורת הדרוזית בקרב החניכים. כל העשייה החברתית כבוגרים מכוונת לתוך העדה הדרוזית. רוצים שיהיו פעילים, יכירו את המסורת ויתנדבו במסגרת העדה והקהילה.

המפעל המרכזי שמכוון להטמעת המסורת בקרב הבוגרים מתקיים בכל שנה, בקיץ, אחרי מחנות הקיץ:

קייטנת קיץ שמחברת בין חבר'ה דתיים לגמרי, חבר'ה לא דתיים וחבר'ה שהם בוא נגיד מסורתיים פלוס מינוס. כולם באים, עושים פעילות הפגתית כיפית בהדרכה של מדריכי התנועה, גם של בוגריה וגם של חבר'ה שהם של המועצה הדתית הדרוזית העליונה, וגם נשים וגברים מדריכים, שהם דתיים. אם להשתמש בדימויים אז לוקחים את כולם, שמים בתוך סיר אחד גדול, מאורגן מסודר יפה, ומתחיל תהליך של להביא את כל הערכים, את כל המסורת, את כל המורשת שלנו, לילדים – לאט לאט. אני לא באה לילד ואומרת לו – אתה צריך להיות דתי, אתה צריך להתלבש ואתה צריך לעשות את זה [ילדים מכיתה ד'], אלא חושפת את כולם לידע בסיסי ולהיכרות עם כללים של המסורת. החשיפה מאפשרת דיונים בהמשך על בסיס ידע משותף.

הייתה תופעה בתנועה לפני כעשר שנים של היווצרות שני מחנות, דתיים מול לא דתיים. בדיונים תמיד היה נשמע הטיעון "אני יודע על מה מדובר ואתה לא יודע כלום על המסורת." כתנועה החליטו להפסיק עם המחנאות וכעת, כולם יודעים את הבסיס של המסורת. כל אחד יבחר את דרכו לפי המסורת המשפחתית שלו, אבל כולם יחשפו למסורת הדרוזית.

זאת הדרך שלנו לגבש את החניכים סביב הגאווה העדתית. זה בסדר שילד דתי משתתף בפעילות הפגתית, בטוילים ובמחנות קיץ. וזה בסדר שילד לא דתי משתתף בספורים במקומות קדושים ומשתתף ביחד עם כולם בשיחות עם אנשי דת.

המועצות המקומיות מארגנות לילדים ולנוער קייטנות של בריכה,

נסיעה לים וכיף. בתנועת הנוער דווקא החליטו להקפיד על לבוש צנוע, שילוב מסורות וקייטנה בלי בריכה וים.

בהתחלה, בשנים 2009, 2010, ממש פחדתי. שאלתי את עצמי כמה יגיעו, אם בכלל יגיעו. אבל מהר מאוד התברר שיש צורך אמיתי בסוג הזה של הפעילות. ואני אומר לך, היום כועסים כשאנחנו מתנצלים שלא נשארנו מקומות. ולכן אנחנו מאפשרים לכל אחד להצטרף. כך גם ימשיכו אחר כך בפעילות תנועתית.

אפשר להגדיר את היעדים של התנועה לבוגריה. ראשית, תחושת גאווה בהשתייכותם לעדה הדרוזית. שנית, היכרות עם המסורת והדת הדרוזית כדי שיוכלו לבחור את דרכם על בסיס ידע בסיסי. יעד נוסף הוא קידום נושא ההשכלה הגבוהה. בתנועה מאמינים שיש להם תפקיד גם בהקשר של הכוונה ועידוד להמשך לימודים. הם אוהבים להגדיר את הבוגרים שממשיכים בלימודים כ'מורעלי השכלה'. חבר'ה שחשוב להם להצטיין ולהצליח בלימודים, להמשיך לתארים מתקדמים ולהשקיע בהוראה ובלמוד. לא רואים סתירה בינם לבין מערכת החינוך הפורמלי. הם משלימים את המערכת. במסגרת התנועה לפעמים מקבלים פניות ממנהלי בתי ספר שיסייעו בהכוונת תלמידים בוגרים להמשך לימודים.

עברתי, תוך כדי קורס הדרכה, איזה שהוא קורס של מנהיגות ששם הכרנו כל מיני דמויות, עורכי דין, מהנדסים, והם האמינו שאנחנו יכולים להגיע לשם ואמרו לנו את זה. כל אחד אחר כך הלך לכיוון שלו. אבל הבסיס, ההתנעה, היו בשיחות שבהן חשפו בפנינו אפשרויות ואמרו שמאמינים בנו. אני עכשיו רק מכוונת, לא אדע מה כל אחד אוהב לעשות או מעוניין לעשות. כשהייתי רכזת, הייתה לי התחושה של מחויבות אליהם, של להרגיש שאני צריכה גם לדאוג. אני לא רוצה רק שהחבר'ה שלי יגיעו לתנועה לעשות את הפעילות ויאללה לך הביתה ותסתדר.

העניין זה רק לכוון. לחשוף לאפשרויות ולאפשר קבלת החלטה כאשר יודעים מה אפשרי.

בתנועת הנוער הדרוזי משמעות המושג הגשמה היא שהבוגר יגשים את הפוטנציאל שלו כאשר התנועה מסייעת בכיוון ובהגברת המוטיבציה. ההשתלבות במסגרות התנדבותיות בקהילה והתרומה לחברה מהווה חלק מהמיצוי העצמי.

אלו הגדרות עקרוניות שנובעות ממטרות התנועה. היה חבר מועיל ופעיל, חנך את ילדיך לחיים חברתיים, לעזרה לזולת ולהכרת מסורות העדה הדרוזית.

אתה לא יכול ולא צריך לקטלג אנשים בתור משהו שאתה רוצה שהם יהיו. נשמח אם הם יהיו איתנו במובן של התנדבות ופעילות, אבל כל אחד יבחר את דרכו. אנחנו רוצים להאמין ובאמת מקווים שהתהליך החינוכי התנועתי יוביל את החניכים שלנו לחפש ברצינות ובאחריות את מסלול חייהם כבוגרים. מה שיבחרו מבורך ונקבל אותם כמו שהם, כשיבואו (אם יבואו) אלינו וישתתפו בהוויה הקהילתית כבוגרים.

תנועת הצופים הערבים

הגשמת הרוח הצופית היא היעד המרכזי שלנו

(מדברי המשתתפים)

שיחות עם נאדר סמעאן, רכז הדרכה של תנועת הצופים הערבים;
ד"ר בשיר עברו, חבר הנהלת התנועה.

פברואר 2020.

תנועת הצופים הערבים היא תנועה ותיקה, משנת 2000 היא מוכרת כתנועת נוער במשרד החינוך. לאורך כל שנותיה התנועה שותפה בהתאחדות הבינלאומית של הצופים והצופות. שבטי התנועה נמצאים ביישובים ערביים ובערים מעורבות. התנועה מורכבת משבטים צופיים מכל הקשת החברתית ומשתלבים בה חניכים נוצרים ומוסלמים.

ראשית ביררנו את המושג הגשמה (בערבית – מוחקק. להגשים – תחקיק). יש לעתים שימוש במושג, אבל בדרך כלל נוהגים להגדיר הגשמה כהצבת יעדים אופרטיביים לחניכי התנועה. בחזון התנועה נכתב: "יישום עקרונות החירות, הצדק, השלום והשוויון בקרב בני הנוער." ברוח זו מחנכים בתנועה ושמים דגש על השאיפה להיות כאזרחים שווים זכויות בחברה דמוקרטית ולהיות שותפים בעשייה למען הכלל בחברה.

אנחנו מצפים שנחנך לדור ששומר על המדינה, שומר על חוקיה, שומר על הדמוקרטיה, על העזרה לזולת. דור שאכפת לו מהחברה שהוא חי בה, רוצה שתהיה חברה טובה יותר. גם הסמל העולמי של הצופים מבטא תקווה למען דור טוב יותר. מכאן נגזרים כל הערכים או כל התוכניות שאנחנו רוצים לפעול דרכן להגשים את החזון שלנו.

צריך להפריד בין החניכים בגילאי בית ספר יסודי לבין גילאי התיכון. בשנות בית הספר היסודי הפעילות מתבצעת בעיקר באמצעות השיטה הצופית הבאדן-פאולית: הפעלות בטבע, בעמלנות צופית, בהכשרה לחיי עבודה, בחיי חברה מושתתים על הנהלה עצמית, על עזרה הדדית ועל יחס אמת וכבוד בין איש לרעהו. הפעילות כוללת יציאה לטיולים ומחנות קיץ, פעילות התנדבות בקהילה ואירועים משותפים, במיוחד לפני חגים.

בגילאי התיכון מתחילים לשאול שאלות מהותיות לגבי העתיד ומה התנועה מצפה מבוגריה, כמו גם מה הם מצפים מעצמם בבגרותם.

במסגרת הצופים הערבים מניחים את הבעיות שמחוץ לתנועה בצד: "אפשר לראות אצלנו ילדים וילדות שבכפר משפחותיהם מסוכסכות, אבל בתנועה הם חברים לכל נושא ומשתתפים בכל הפעילויות." זאת המהות של החברות בתנועה. כולם שותפים בהכרה שדברות הצופה ואורח החיים הצופי הם חלק מאיתנו ולכן אין מקום לריבים או לסכסוכים, שוודאי לא יובילו למקומות טובים. הטמעת ערכי הצופיות מתחילה עם כניסתם של הילדים לפעילות תנועתית. המסלול הצופי יחזור בכל שנה לערכים ויעמיק בהם כדי לבסס את המרכזיות של הצופיות באורח החיים של החניכים ושל הבוגרים. "בתנועת הצופים הערבים אנחנו לא שואפים שיקימו קבוצות כבוגרים, אלא שיחיו במשפחותיהם ובקהילות שלהם על פי ערכי הצופיות."

בשיחות עם נאדר ובשיר עלה שוב ושוב נושא ההשכלה הגבוהה:

הנושא המשמעותי ביותר מבחינתנו הוא שימת הדגש על השכלה. אנחנו מדגישים ברוב התוכניות שלנו עד כמה ההשכלה משמעותית ליכולת הבוגר לבחור את נתיביו בחיים. ברור לנו שבזה אנחנו שונים מתנועות נוער יהודיות, בהן הדגש יהיה על פעילות חברתית קהילתית ועל חיזוק הקבוצה כגורם חברתי מלכד. אצלנו ממש לא מרפים מנושא ההשכלה. מעודדים את החניכים להגיע להישגים לימודיים, מתעניינים לגבי כל אחד ואחת מחניכינו מה קורה עם הלימודים. לעתים מסייעים ואפילו מגייסים עזרה מקצועית כדי לעזור לחניכים להתגבר על מכשולים לימודיים.

חשיפת נושא ההשכלה בפני חניכי התנועה (בגילאי תיכון) היא יעד מרכזי של התנועה. אין אמירה שבזה יעסקו בבתי הספר והתנועה תתמקד בפעילות חברתית. התפיסה היא שהפעילות החברתית מעודדת ויכולה להוות גורם משמעותי גם בבחירת נתיבים מקצועיים וגם בעידוד ללמוד ולהתקדם. בפעילות מדברים על העתיד, על הצורך בהכוונה למסלולים שיתאימו להם בלימודים אקדמיים.

במועצת התנועה בכפר מסר היה דיון מרכזי בשאלה 'מה הלאה?' אחרי התיכון. במועצה השתתפו גם בוגרים שהם סטודנטים כעת והם סיפרו על המסלולים שבחרו להמשך דרכם. החניכים אמרו שהם מצפים מהתנועה להכוונה, להסביר מה האפשרויות ולסייע בבחירת כיוון.

התנועה נענית לאתגר ומקדמת יצירת שיתוף עם אוניברסיטאות. לדוגמה: אוניברסיטת בר אילן. חניכי התנועה, במסגרת פעילות תנועתית, מגיעים לביקור, שומעים על אופן הלימוד ועל האפשרויות

העתידיות המקצועיות. בהמשך נפגשים עם מרצים ושומעים שיעורים (מבואות) שמטרתם לעניין אותם ולחשוף אותם למגוון הקורסים והחוגים.

ככל שעוסקים יותר בנושא ההשכלה הגבוהה מגיעות לתנועה גם פניות מהורים. מבקשים להרחיב ולהעשיר את עולמם של החניכים. במסגרת זו פתחו את קבוצות "הצופים החכמים": בתנועה הבינו שלחניכים שהם תלמידים מוכשרים ובעלי מוטיבציה אין לעתים פתרונות להרחבת הידע במסגרת בתי הספר או החינוך הבלתי-פורמלי. התברר שחניכים ממעטים להשתתף בפעילויות ממסדיות של מחוננים והתחילו לתת מענה. במסגרת "הצופים החכמים" יש כבר כמה קבוצות בשבטי הצופים. מעשירים בתחומים מגוונים וגם מעבירים פעילות צופית. ההישגים הלימודיים של המשתתפים השתפרו מאוד והמוטיבציה להשתתף בפעילות גבוהה. עם הבוגרים יותר גם מתקיימים דיונים, שלעיתים נמשכים עד שעות הערב המאוחרות. פעילויות רבות מתקיימות בשילוב של כמה קבוצות, והחניכים מגיעים מכפרים וערים לפעילות מרוכזת. מדברים על בחירת מסלול ועל קריירה כבוגרים. לפעמים מגיעים הורים לספר על עצמם ולא פעם גם באים הורים רק כדי להשתתף בפעילויות.

מבחינתנו זו הגדרה של עיסוק תנועתי בהגשמה, ביעדי הגשמה. אנחנו לא מתחברים לכיוונים של הגשמה קבוצתית אלא לכיוונים של השקעה והתמדה שיובילו לבחירת מסלול מצליח.

לצד ההעצמה האישית רואים חשיבות בהטמעת ערכים צופיים. מדובר בערכים של כבוד לזולת, התנדבות ועשייה למען הכלל, למען הקהילה. כבר במסגרת השכבה הצעירה חניכי התנועה לוקחים חלק באירועים ובפעילויות של הקהילה, כמו יציאה למבצעי ניקיון, סיוע לקשישים ביום-יום, עזרה בלימודים לילדים צעירים והתנדבות לפעילות לקראת חגים ואירועים.

הדגל של התנועה הוא חינוך להליכה בדרך של דברות הצופה, ברוח של הצופיות העולמית. להיות אדם מועיל בחברה, להקפיד על אורח חיים בריא, להיות איש כבוד ודובר אמת, לעזור לזולת ולתרום למען החברה.

אנחנו רואים את הבוגרים שלנו כיצד הם משתלבים בעבודות קהילתיות, כיצד חלק לא מבוטל מבקש לחזור להדריך ולהיות פעילים בתנועה, להיות מורים, וכמעט תמיד הרכזים החברתיים בבתי הספר הם בוגרי התנועה.

חניכי התנועה פעילים עם נערים ונערות בעלי צרכים מיוחדים. ככל פעם מחדש מרגש לראות פעילויות משותפות ולקבל את התודה מההורים ומהילדים עצמם. נערים ונערות שאין במשפחתם מישהו עם צרכים מיוחדים יגיעו לאפשרות של מפגש ופעולה משותפת רק כאן, בתנועה. יש למעלה מ-300 נערים ונערות עם צרכים מיוחדים שפעילים בתנועת הצופים הערבים. ומה זה אם לא יעד של ממש לחניכים? כולם משולבים וצמחו מהם כבר מדריכים ומדריכות.

זה מחמם את הלב להשתתף בפעילות משותפת. לפני חצי שנה עמדה נערה בסיום מחנה מד"צים בכיתה ט' וסיפרה שהיא מאבדת את הראייה לאט לאט והתהליך יוביל לעיוורון מלא. 'אתם', אמרה למשתתפים, 'בתנועה ובמחנה, מחזירים לי את החיוך וזה כיף גדול.'

מטה התנועה מקבל פעם ועוד פעם מהשטח את התחושה שהם פועלים נכון. מקבלים את זה במשוב של חניכים. בקיץ האחרון עלתה לדיון במועצה של התנועה השאלה היכן ראוי להשתפר, איך לשדרג את הפעילות. החניכים שהשתתפו, בוגרי י' ו-י"א לא הסכימו עם השאלה: למה מחפשים שדרוג? התנועה פועלה בדיוק בכיוון שאנחנו מבקשים, אמרו. מסייעים לנו בבחירת כיוונים

לעתיד, חושפים לפנינו אפשרויות ומסייעים לנו בגיבוש דעה. זה הכיוון שאליו רוצים להתקדם וטוב שזה המצב הנוכחי. בתנועה יש הבנה שהפעילות החברתית יכולה לעודד גם פעילות לימודית, כך נוצרים פרויקטים משותפים עם מערכת החינוך הפורמלי. כך, למשל, הקימו בתנועה לפני שלוש שנים קבוצה של תלמידות שלא הגיעו לבגרות מלאה. הבנות למדו ביחד והשלימו את הבגרויות, היום כל הבנות מהקבוצה לומדות בשנה השנייה באוניברסיטה. לכאורה, זו לא אחריות של התנועה לעקוב אחרי ההישגים הלימודיים של החניכים והחניכות. אבל, הסתבר כי דווקא המסגרת התנועתית היא שיכולה ליצור מוטיבציה משותפת להצלחה, גם בלימודים.

בביקורים בסניפים באים אלינו בוגרים, מספרים שהם מכירים את סיפורי ההצלחה ומבטאים ציפייה שהתנועה תיקח על עצמה את הסיוע והדחיפה להישגים. אנחנו רואים בזה הישג תנועתי. אין יכולת להגיע להישגים אישיים במאה ה-21 ללא השכלה. זו האמונה שלנו ולכן אנחנו נמצאים כאן גם כדי לדחוף, לעזור ולתת תקווה.

בעשור האחרון התפנית התנועתית היא לכיוון של דאגה משותפת לעתיד של הבוגרים. התנועה רואה את עצמה כאחראית על הסיוע ועל הגיבוי לחניכים. הייעוד שלנו, אומרים אנשי התנועה, נחלק לשניים. האחד, הטמעת הדרך הצופית, השיטה הצופית, כדרך לחיים. היכולת להתגבר על בעיות, להגדיר ערכים של כבוד ואמת, להתמצא ולהסתדר במצבים שונים בטבע ובקהילה. השני, הכרה בערך עצמך. בחירה נכונה ותכנון נכון של דרכך כבוגר, מתוך שאיפה שהעקרונות הצופיים ישתלבו אבל ללא המעטה בכישורים האישיים וביכולות להתקדם ולהגיע לקריירה אישית משמעותית. לצד ההעצמה האישית רוצים בתנועה לחנך את הבוגרים לחזור בכל עת להיות שותפים מובילים בקהילה. לתרום בהיבט החינוכי

והחברתי. "הגשמה בתנועת הצופים הערבים," מגדירים נאדר ובשיר, "היא להישאר צופים בנשמה גם בכגרותנו."

יש הבחנה, כאמור, בין הפעילות בגילאים הצעירים, שעיקרה פעילות צופית וחברתית וגיבוש קבוצות חברתיות באמצעות השיטה הצופית, לבין החניכים בגילאים הבוגרים, כיתות י'-י"ב, שנחשפים לשאלה בדבר בחירת העתיד והיכולת שלהם לעצב את עתידם. עיצוב עתיד, משמע להשקיע כדי לאפשר כניסה לתחומים מגוונים בהמשך. הרעיון שחניכים יאמרו בפה מלא שלהשכלה יש משמעות הוא רעיון מנחה בתנועה בעשור האחרון. לרעיון הזה ולדרך יישומו שותפים גם הורים רבים. בתנועה מקובל שיש דרג מתנדב של בוגרים, הורים שמלווים את הפעילות. יש הסכמה כללית שרעיון החשיפה להשכלה הגבוהה הוא רעיון ראוי ומתאים לתנועה. אין כאן ערבוב בין בית הספר לתנועת הצופים אלא השלמה תנועתית וחיזוק של יכולות שבאות לביטוי במסגרת הלימודית.

למעשה, אפשר לומר שיש כאן זיהוי של צורך בחברה הערבית, ומתן מענה באמצעות מסגרת. ברגע שמסכימים כי השכלה היא יעד, ובשלב שמבינים שהתנועה היא פלטפורמה מתאימה, נותר לשלב את היעד עם המסגרת ולהוביל לנוסחה מנצחת. כך לפי הנהגת התנועה.

צופים בנשמה הם אלו שבכל עתיד, בכל מקצוע בו יעסקו, תמיד ירצו להשתלב בפעילות קהילתית, להתנדב ולסייע בחינוך ולהמשיך לחנך ברוח הצופיות.

זו לא קלישאה מבחינתנו. צופיות היא רוח והגשמת הרוח היא היעד המרכזי שלנו. לכן אנחנו שם בסיוע לכיוונים בחיים ואנחנו שם בארגון אירועים ופעולות בקהילה. אנחנו שם ביציאה למחנות ובהתמודדות עם חיים בטבע ואנחנו רוצים להאמין שאנחנו שם בהטמעת ערכים לחיים הבוגרים.

תנועת היכלי ענ"ג (עמותת נשות גור)

נמשיך בתנועה, בהתנדבות בקהילה (מדברי המשתתפות)

שיחות עם מאשה בורזיקובסקי, יו"ר התנועה;
ברכה רובינשטיין, מנהלת מרכז הדרכה תנועתית;
חני מנדל, מנהלת פרויקטים במרכז ההדרכה;
רחל ארזון, מתאמת קשרי קהילה.
פברואר, יולי 2019.

תנועת הנוער היכלי ענ"ג (עמותת נשות גור) הוקמה בשנת תשס"ג (2002). בשנת 2006 הצטרפה התנועה למועצת תנועות הנוער בישראל. התנועה פועלת בכ-20 סניפים.

התנועה הוקמה כדי ליצור מסגרת בלתי-פורמלית שתחבר את הבנות של משפחות חסידות גור מכל רחבי המדינה. בשנים האחרונות צורפו גם בנים, הפעילות מתקיימת בהפרדה. בעקבות התרחבות הקהילה והמעבר למגורים בערים רחוקות זו מזו עלה הרצון לשיתוף וסיוע הדדי בפעילות, בתכנים ובמתודות. הוקם מרכז הדרכה תנועתי בבני ברק ומדריכות יכולות ליהנות מחומרי הדרכה ומרעיונות לפעילות.

אחת ממטרות התנועה היא לרכז את הבנות לפעילות חברתית חינוכית, מעבר לשעות הלימודים הפורמליים. הכוונה להעשיר

את עולמן של הבנות, להכיר להן מסגרות בהן תוכלנה להתנדב במהלך שנותיהן כתלמידות תיכון וכבוגרות. המסר התנועתי: ליהנות כנערות מימי הנעורים ולהמשיך בתרומה, בהתנדבות בקהילה ובתנועה כבוגרות.

בתוכנית ההדרכה התנועתית שמים דגש על מעורבות בחיי הקהילה. חניכות צעירות משתתפות במפעלים תנועתיים ובאירועים עירוניים וקהילתיים כמו מבצעי התרמה וסיוע למשפחות. לדוגמה: חניכות מתנדבות לסייע למשפחות, כאשר ההורים נדרשים לצאת מביתם הן באות לשמור על הילדים הקטנים עד חזרת הוריהם.

בשנים האחרונות פיתחו בתנועה פרויקט 'ישראל שלי', במסגרתו עוסקים בימי המדינה. העליות לישראל, המעברות, המחאה החברתית של שנות ה-50', יום העצמאות ויום הזיכרון. הכוונה לחשוף את הבנות לחברה בישראל על גווניה. כל זה מתוך אמירה ברורה על השתייכותן למסגרת הקהילתית. הבנות מתעניינות בנושאים חברתיים. מתקיימים דיונים על חובת המדינה לסייע לחלשים ולעניים ונעשות פעולות לשילוב ילדים וילדות עם צרכים מיוחדים בפעילות התנועה.

במהלך לימודיהן בתיכון (בסמינר בית יעקב) הבנות לוקחות חלק בפעילות התנדבותית. התפיסה התנועתית היא כי בשנות הנעורים ראוי לאפשר השתלבות בפעילות שהיא חינוכית ולצד זה גם מהנה וייחודית. כך יוצאים לטיולים ולפעילות בטבע. אולם, במרכז ההוויה התנועתית עומדת ההכנה של הנערות לחייהן הבוגרים. לתנועה שתי מטרות. לטווח הקצר: יצירת מסגרת ראויה וערכית. לטווח הארוך: דור המשך לחסידות, פעיל ומסור.

בתנועה יש הגדרה לדמות הבוגרת. שומרת מצוות ומתנהלת על בסיס חמשת סמלי התנועה: צניעות; אמונה בהשם; חסידות

(מאמינה בהנהגת החסידות); חלק מהקהילה – אחדות (מקבלים את כולם); התלהבות.

בהיבט הארגוני יש רכזת ארצית שעוברת בין הסניפים ומעבירה פעילות בנושאי חברה ומדינה. במסגרת הפעילות עוסקים בעקרונות הדמוקרטיה ובזכותן של הבנות להביע דעותיהן ולשמוע דעות אחרות. ההתמקדות היא בנושאים חברתיים, במגמה להכיר לבנות תחומי פעילות שבהם הן תוכלנה להשפיע בכגרותן. המגמה של עידוד התנדבות בקהילה היא הדגל של התנועה. הציפייה מהבוגרות היא להיות מעורבות ופעילות בחברה, ובמקביל שתשכנה להיות פעילות בתנועת הנוער, בסיוע במפעלים ובעידוד משפחות לשלוח את בנותיהן לפעילות בתנועה.

יעד ההגשמה בתנועה הוא היות הבוגרת פעילה ותורמת כאישה ואם מבוגרת בקהילה. דרך החיים במסגרת הקהילה נסמכת גם על הערכים שהטמיעו במהלך החינוך התנועתי. המסרים התנועתיים מכוונים לאכפתיות ומעורבות והגשמתם תיתפס כהישג תנועתי.

תוצאות סקר מדגמי בשאלות: מהי הגשמה? מיהו מגשים תנועתית?

הזכרנו בהקדמה לספר כי לקראת סיום, בכל הפגישות, נשאלו המשתתפים: כשאתם נפגשים עם חניכים בכיתות י"א-י"ב, כאשר תשאלו אותם מהי הגשמה, מה תהיה תשובתם? מה

תהיה דמות המגשים התנועתי בעיניהם?

לבחינת השאלה בהיקף רחב ומייצג בחרנו לבצע סקר מדגמי. ביצענו את הסקר עם חברת דיאלוג, בניהולו המקצועי של פרופסור קמיל פוקס. הסקר נערך בקרב 220 חניכי התנועות. שאלנו תלמידי כיתות י' (15% מהנשאלים), י"א (35% מהנשאלים) ו-י"ב (50% מהנשאלים) על ההגשמה.

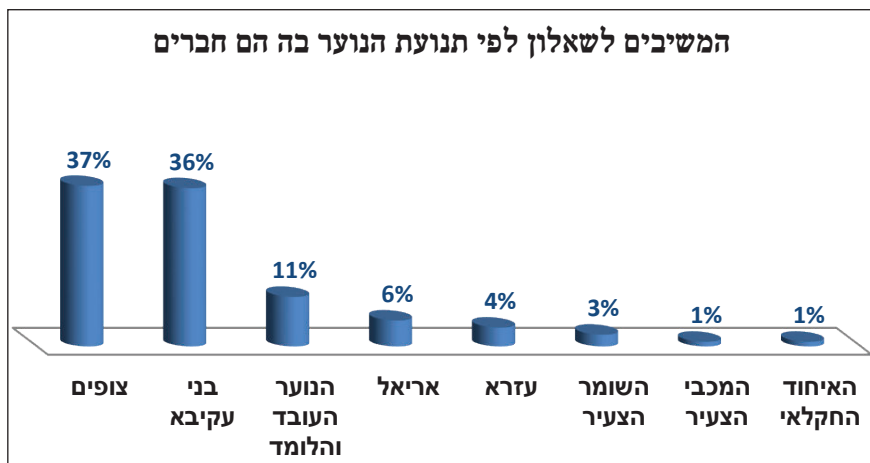
במדגם נטלו חלק חניכי תנועות הנוער שחברות במועצת תנועות הנוער. ההתפלגות לפי תנועות לא מצביעה על ההיקף היחסי של כל תנועה, אלא על התפלגות החניכים שמשתתפים במאגר המשיבים ומהווים מדגם מייצג.

חניכות וחניכים של היכלי ענ"ג, המחנות העולים, הנוער הלאומי – בית"ר, הנוער הדרוזי והצופים הערבים לא נכללו (מכיוון שאינם במאגר הנשאלים). לא ידועה לנו סיבת היעדרותם מהמאגר).

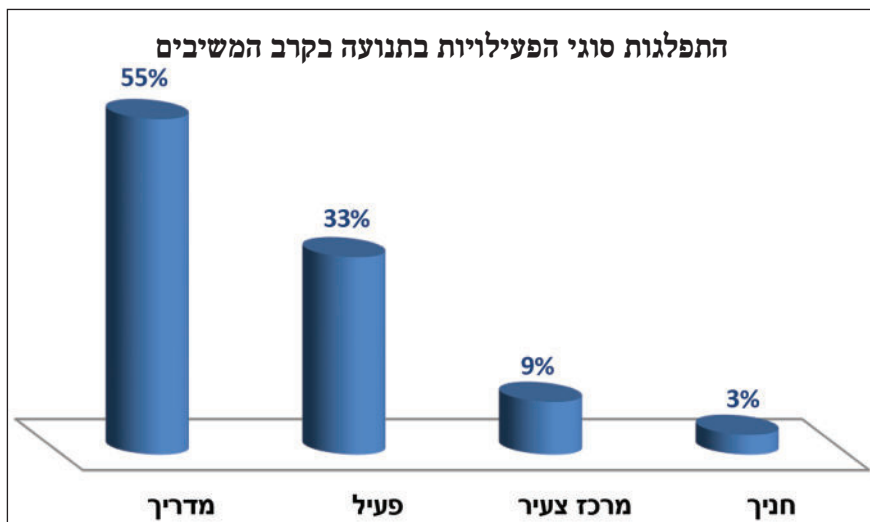
בסקר נשאלו המשתתפים ארבע שאלות, להלן הממצאים:

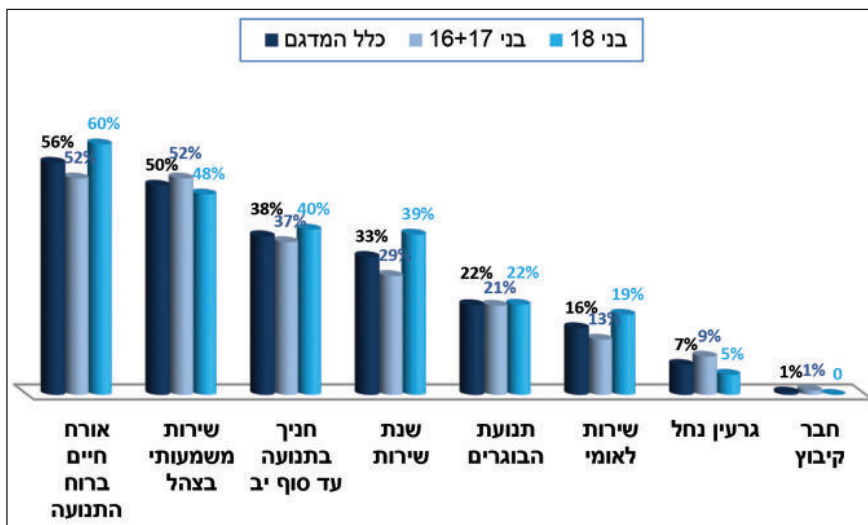
האם את/ה חבר/ה בתנועת נוער? איזה?

מהו סוג הפעילות שלך בתנועה?

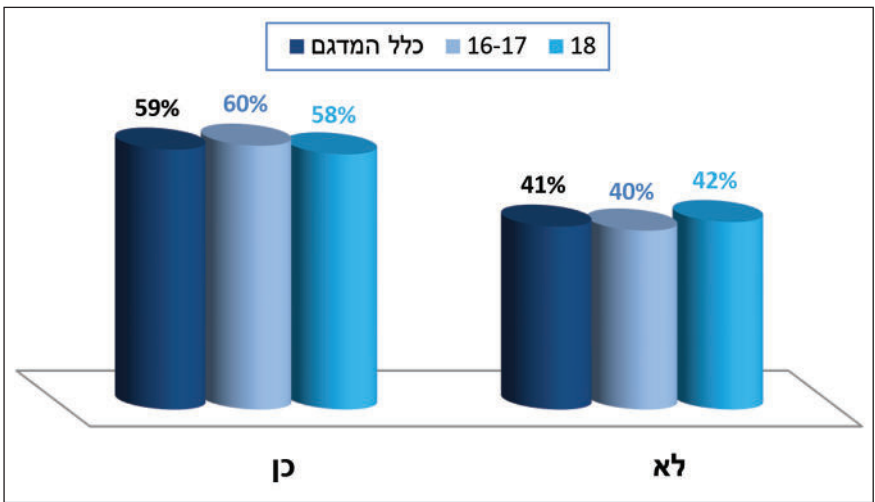
מה לדעתך נחשב הגשמה בתנועה שלך? ניתן להשיב יותר מתשובה אחת

מחצית מחניכי תנועות הנוער רואים את אורח החיים ברוח התנועה ואת השירות המשמעותי/הקרבי כדרכים מרכזיות להגשמה של ערכי התנועה. כשליש מהחניכים רואים את החברות בתנועה עד סוף התיכון ואת ההתנדבות לשנת שירות כהגשמת ערכי התנועה. החברות בתנועת הבוגרים נחשבת כהגשמה בקרב כחמישית מהחניכים ובאחוזים נמוכים יותר בחרו החניכים בשירות לאומי (ככל הנראה חניכות בתנועות הדתיות), בגרעין נח"ל ובחברות בקיבוץ.

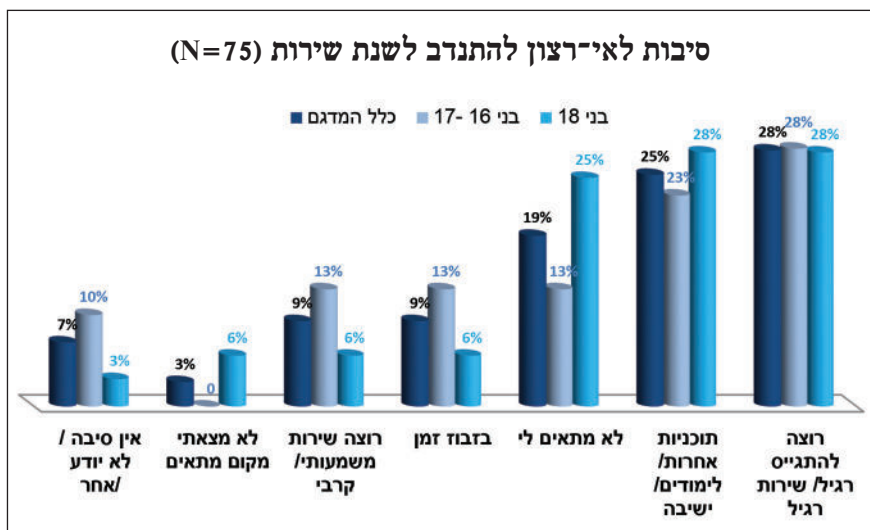
בקרב חמש תנועות: הנוער העובד והלומד, השומר הצעיר, עזרא, בני עקיבא, צופים – בין חמישית לרבע מהמשיבים רואים בתנועת הבוגרים את הדרך להגשמה. אחוז נמוך יותר סובר כך בתנועת אריאל ואילו בתנועת המכבי הצעיר ובאיחוד החקלאי החניכים לא רואים בתנועת הבוגרים אפיק של הגשמה (יש לסייג כי בשתי תנועות אלו יש מספר נמוך של משיבים).

האם את/ה רוצה להתנדב לשנת שירות?

הסקר נערך בחודש מאי 2020. תלמידי י"ב כבר נמצאים בעיצומו של תהליך המיון והבירור לגבי שנת שירות. האחוז הגבוה של מעוניינים – 58% בקרב תלמידי י"ב – מלמד על רצינות הכוונות. בשאלה קודמת על יעד הגשמה תנועתית ענו 33% (כלל המדגם) כי שנת שירות תנועתית היא יעד מבחינתם ובין תלמידי י"ב ענו כך 39%. הפער באחוזים מלמד גם על בחירה של חניכים לברר ולבחור בשנת שירות לא תנועתית כמקום להתנדבות.

אם לא – למה לא?

בין אלו שלא מעוניינים לצאת לשנת שירות נמנים 23% מחניכי כיתות י' ו-י"א שענו שהסיבות הן: לא יודע, אחר, בזבוז זמן. ואילו בין חניכי י"ב ענו כך רק 9%. נתון זה מלמד על תהליך מתמשך לתוך שנת י"ב של בירור וקבלת החלטות, בעקבותיו מצטמצם מאוד אחוז העונים לא יודע, אחר, בזבוז זמן.

דיון בממצאים

חלק ממנהיגי התנועות העריכו שנושא ההגשמה לא ממש רלוונטי בעולמם של חניכי השכבות הבוגרות. מהסקר עולה שהנושא בהחלט נוכח בשיח התנועתי בקרב החניכים הבוגרים. יש התלבטויות ויש שאלות עקרוניות לגבי בחירת דרך ההמשך, במיוחד כשמדובר בשנת שירות אחרי סיום התיכון.

ההנחה שהשמיעו מזכ"לים, שתנועת הבוגרים לא תהיה מאוד משמעותית לדיון בכיתות תיכון שכן עיקר העיסוק וההתלבטות יגיע במהלך שנת השירות, הוכחה כנכונה. עם זאת, גם אם במינון קטן הנושא בהחלט קיים בשיח בגילאי התיכון. נתון זה בולט לעומת ההתייחסות לשנת השירות והכרה בחיים על פי רוח וערכי התנועה ובשירות בצה"ל כיעדים מרכזיים. ככלל, נושא ההגשמה נוכח בשיח התנועתי והמושגים בהם משתמשים ליעדי הגשמה מוכרים לחניכים.

בשאלת היציאה לשנת שירות השיבו 59% שהם מעוניינים לצאת, 60% מחניכי כיתות י' ו-י"א ו-58% מחניכי כיתות י"ב. כאמור, הסקר בוצע במחצית חודש מאי, כאשר חניכי י"ב כבר נמצאים לקראת סיום תהליך המיון והבחירה. מהנתונים עולה שאין כמעט נשירה בין אחוז השואפים להתנדב לשנת שירות לבין מי שבסופו של תהליך החליטו להתנדב ונמצאים בשלב ההתארגנות לקראתה, אחרי שעברו את המיונים.

זה נתון שמלמד על תהליך יסודי בתנועות. על הכרת האפשרות בקרב חניכי השכבות הבוגרות ועל היענות לה, כולל התחייבות אישית שבאה לביטוי בהצטרפות לתהליכי הכנה ומיון. מהנתונים ראינו שלצד המוטיבציה ליציאה לשנת שירות יש בחירה גם ביעדים לא תנועתיים.

ממצאי הסקר מלמדים כי המסרים התנועתיים לגבי הגשמה, יעדי הגשמה ושאלות עקרוניות על מהות ההגשמה בתנועה עוברים

מהמטה לשטח. ראינו תוכניות הדרכה בנושא ומסלולים בתוך תוכניות הדרכה תנועתיות והממצאים מראים שהתהליך קיים בתנועות. יש הקבלה בין תפיסת החניכים לתפיסה התנועתית. נתון זה בא במיוחד לביטוי בתשובה לגבי חיים ברוח התנועתית. למעשה, בנוסחים מגוונים, הגדירו כמטרה תנועתית מרכזית את אורח החיים ברוח ערכי התנועה ואכן, אחוז גבוה של חניכים בוגרים רואים יעד זה כיעד הגשמה מרכזי.

בשנות ה-70 של המאה העשרים, עם הולדת רעיון שנת השירות, היו חניכים בודדים שביקשו לצאת לשנת שירות בשם תנועתם. בשנת 2020 כמעט 60% מצהירים על רצונם לצאת לשנת שירות (לפי הנתונים לא רק במסגרת התנועתית) ואחוז דומה גם מבצע את תהליכי המיון והבדיקה לקראת שנה זו. נתון זה מלמד שהיעד הזה מתאים לבני הנוער, לרצונותיהם ולתפיסותיהם החברתיות והאישיות.

לשון אחר, כאשר היעד מתאים יש לו ביקוש, ובהחלט נכון עושות התנועות כשהן מקדישות מחשבה למציאת יעדים ראויים.

סיכום

התהליך החינוכי בתנועת הנוער מחייב הגדרת יעדים מציאותיים, משמעותיים ומאתגרים עבור חניכי התנועה. תנועת נוער אינה יכולה להוביל תהליך חינוכי ללא הצבת יעדים וללא הצגת דוגמה אישית של בוגרים שפעלו ופועלים בדרך זו. אמירה זו נכונה לכל התנועות, ללא יוצאות מן הכלל. לפני למעלה מחמישה עשורים כתבו הנס ושולמית קרייטלר (קרייטלר וקרייטלר, מגמות יג'2, 1964) על החשיבות בהצבת יעדים משמעותיים לבני הנוער. המבחן, לדבריהם, הוא האם "הוצעו לבני הנוער דרכים אישיות להגשמת אידיאלים חברתיים?" מבחן זה תקף גם בימינו. בכל תנועה נשאלת בכל עת השאלה מהם היעדים שכל אחד מהמצטרפים יוכל להגשים בתהליך אליו הצטרף.

בשיחות, כשעלתה שאלת הגדרת המושג "הגשמה" עלו כמה פירושים: הגשמה אישית (לעתים נקראת עצמית) של הבוגר בחייו הבוגרים ובחירתו בחיים שתואמים את רוח התנועה; תרומה התנדבותית לקהילה במסגרת שנת שירות תנועתית או אחרת; השתלבות במסגרת הגשמה תנועתית קצרת מועד (שנת שירות או גרעין נח"ל); בחירה בשותפות בקבוצה שממשיכה את תנועת הנוער (תנועת בוגרים). בכל ההגדרות היעדים הם לכיוון של עבודה קהילתית ותרומה בתחומי החינוך והרווחה, הקמת סניפים והרחבת פעילות תנועתית בפריפריה, עזרה לנערים ולנערות עם צרכים מיוחדים, סיוע למוחלשים בחברה, חבירה לבתי ספר ומתן

סיוע לימודי לתלמידים, גיבוש גרעינים המעורבים בטיפול בנוער מנותק. המטרה המרכזית היא התמקדות בקהילה ובצרכים שלה, כולל מעבר פיזי למגורים בקהילות או יצירת קהילות במקומות שיש להן משמעות.

כאשר הבוגר המגשים מקבל את תפיסת התנועה באשר לתפקידו של האזרח הבוגר במדינה ובחברה, מתקבל הבסיס להגדרתו כמגשים: החניך חווה תהליך חינוכי מהצטרפותו לתנועה ועד הגעתו לסיום י"ב. הציפייה התנועתית היא שלערכים אשר עליהם הושטת התהליך החינוכי תהיה השפעה בהגיע הבוגר לקבל החלטות באשר לדרך חייו.

בשיחות בתנועת המחנות העולים הגדיר ניר מיכאלי את השינויים ביעדי ההגשמה כנשענים על שני עוגנים. האחד, מעבר מחקלאות לחינוך. השני (כהשראה מהנוער העובד והלומד), מעבר מגרעינים שמיועדים לקיבוצים לקבוצות אשר בונות, במשותף, את אורח החיים שלהן.

בחינה של הגדרות ההגשמה ושל התפיסות התנועתיות ואופן הצגת המסרים מאששת את הגדרת ההישענות על שני עוגנים. בכל תנועה נשענים על עוגן ההצהרות ועל עוגן היישום (הבחינה המעשית).

מבחינה הצהרתית מנסחים במועצה, ועידה, או מרכז, את התייחסות התנועה לנושא ההגשמה. עצם העובדה שהנושא עולה שוב ושוב, ומקפידים על ניסוחים, מלמדת על חשיבות שאלת ההגשמה בתנועות הנוער. ראיית ההגשמה כאתגר שמציבים בפני החניכים הבוגרים מחייבת התייחסות לרלוונטיות וליכולת המעשית ליישם את הרעיונות. ראינו כי את היציאה מהמשבר בשנות ה-90 הוביל שינוי ועדכון של היעדים. תחילתו בהיבט ההצהרתי, בשנות ה-80 וה-90.

בפנייה לחניכים ולבוגרים להיערך למועצת תנועת הצופים

(המועצה המ"ג, 1986) קרא דורון רוזנבלום, מרכז מחלקת ההדרכה, לשים דגש על העיקר, על הגשמת המטרה:

... ונאמר להם כאן ללא בושת פנים / על שום / שטיול ומסיבה ומחנה, שיהיו הכי מוצלחים, אינם אלא כלים, אמנם הכרחיים, / ליצירת חבורה, שבדרך ברורה, / תצעד להגשים מטרה. / זה נשמע קצת תמים, מיושן, / אך לשם כך אנחנו כאן. / ולשם כך נהפוך במטרות התנועה / נבחן לאורן את עצמנו, / אתה, אני ואת / נשרטט מחדש את פנינו...

מעט אחר כך (1988) מחברים בתנועת הנוער העובד והלומד מסמך על הצורך בשינוי במסלול ההגשמה תנועתי.

נושאי ההגשמה בתנועת הנוער ונושאים אחרים הקשורים בהם מעסיקים אותנו זה שנים הרבה. נושאים אלה, שהם מן החשובים והמהותיים בחיינו, נמצאים זה זמן רב במשבר. דווקא בימים אלה, בהם נראה המשבר חמור וקשה מבעבר, יש צורך לסמן דרך, הנשענת גם על ניסיון העבר אך גם על אמונה ורצון לשנות.

ההגשמה היא נשמתה של התנועה וכך אנחנו מוצאים הצהרות על הציפיות מהבוגרים. ציפיות שיקבלו החלטה על מקומם בנתיב החיים התנועתי אחרי סיום התיכון, שיהיו אזרחים מועילים בחברה, שלא יתעלמו מעוולות ושיירתמו לעזרה למי שזקוק, שיהיו פעילים בקהילה ושלא יירתעו מהתנדבות ומפעילות ציבורית.

אין תנועה שהמילה הגשמה לא מופיעה במטרות, בחזון או ביעדים שלה. גם בשיחות עם כל המרואיינים לא עלתה השאלה מדוע בכלל לרדן בשאלת ההגשמה. לכולם היה ברור שזה נושא מרכזי בכל דיון תנועתי ושראוי להשקיע בו מחשבה ובידור. זאת ועוד, מרבית המרואיינים דיברו על התלבטויות שמלוות אותם

לאורך השנים בנושאי הגדרת היעדים ובחינת העשייה של הבוגרים. בחלק מהשיחות עלה הרצון שמדי פעם תעלינה שאלות מהשטח כדי לאתגר את ההגדרות הקיימות. משימות לאומיות אינן עניין קבוע. צריך לבחון מחדש את הצרכים ואת נכונות הירתמות התנועות לפעילות ולהצבת יעדים לחניכים. בחינה מחדשת כמוה כהבטחה להשאת היעדים רלוונטיים.

זו מסקנה אליה הגיעו בתנועות בעקבות המשברים שחוו. בכל דור ראוי שיניחו את היעדים התנועתיים על השולחן ויבחנו אותם בראי המציאות. כך נרתמים למשימות חדשות וכך מאפשרים לחניכים (שהרי בתנועות נוער מדובר) להשפיע ולהיות שותפים של ממש בהצבת מטרות וכיישום יעדים. בחלק נכבד מהמועצות וממרכזי התנועות עוסקים בשאלת ההגשמה. גם כשהנושא הוא החברה בישראל או יחסי יהודים ערבים, זו נגיעה ביעדים התנועתיים ומסקנות יכולות להוביל לשינויים ולהגדרות מעודכנות.

העוגן ההצהרתי משותף לכל התנועות. היעדים יכולים להיות שונים והניסוחים בוודאי שונים, אבל יש בכל תנועה הגדרה של מטרות ושל יעדי הגשמה תנועתיים. יש הצבה של יעדים, שברוח התנועה מצפים שיהוו מגדלור לחניכים, מגדלור שמסייע בקבלת החלטות על נתיב חייהם הבוגרים.

העוגן השני הוא עוגן היישום. כאן מוצאים הבדלים מהותיים בין התנועות. בכל תנועה נמדדת ההגשמה אחרת. מהגדרת מודל הגשמה ותיאור המסלולים במסגרת ועד ברכת הדרך לבוגרים שיבחרו לעצמם את מסלולי חייהם. ראינו שגם למושג תנועת בוגרים יכולים להיות פירושים שונים. הרעיון של הקמת מסגרת ופעילותה בקהילה דומה, אולם תהליך הגיוס, היקף הפעילות ומידת המחויבות למסגרת שונים. תנועת הבוגרים של בני עקיבא אינה דומה במבנה שלה לתנועת הבוגרים של המחנות העולים, לדוגמה, אבל גם אם המסגרות שונות שתי התנועות בהחלט רואות את הרעיון ברוח דומה.

כך גם רעיון שנת השירות וגרעין הנח"ל, כמדרגה או כיעד הגשמה תנועתי, נבדלים בין התנועות אבל הרעיון דומה: התייצבות של הבוגרים, כמתנדבים, לתת לתנועה אחרי כל שנות הניכותם, בהן קיבלו ונתרמו.

עצם ההגדרה וקיום הדיונים בנושא משותפים לכל התנועות. גם הכוונות ליישום יעדי ההגשמה אינן נושא פרוץ. יש הגדרות וציפיות, בין אם במסגרת המשך תנועתית ובין אם ברוח התנועה, יש מתווים והגדרות. בלשון התנועתית: אין דיבורים ללא מעשים. אם רוצים לבחון את אמיתות האמירה צריך ללמוד את המסגרות הארגוניות ואת היערכות התנועות לתמיכה במגשימים. אולם, גם אם יש תנועות בהן התהליכים לא הבשילו למסגרות שמתפקדות במלואן, עדיין למילים יש משמעות וזו התוויית דרך, שלעתים נמשכת לאורך זמן. דומה כי הרעיונות מאוד דומים ורק השפה, שפת התנועה, משתמשת בדימויים או ביעדים שונים בהגדרתם. בהינתן שתנועות הנוער מייצגות קבוצות ומגורים מגוונים בחברה הישראלית מתבקש שיימצאו הבדלים, גם אם הם נתפסים כהבדלים סמנטיים בלבד. עצם העיסוק בהגדרות ובהצהרות מלמד על החשיבות שמקדישות התנועות לנושא. תנועת הצופים, לדוגמה, שלא מקימה תנועת בוגרים, נרתמת לסייע לבוגרים שמבקשים להתאחד בקבוצות ולפעול בתחומי חינוך ורווחה בקהילות מגוריהם. למחלקת ההגשמה (ששמה הקודם היה מחלקת דרך המשך) יש רכזים בכלל ההנהגות. כך חניכים יכולים להיחשף למסלולי הגשמה, ללמוד על אפשרויות בעתיד, להתלבט ולהחליט על בחירתם.

בניתוח ממצאי הסקר שערכנו למדנו שנושאי הגשמה ויעדי ההגשמה נוכחים בשיח בקרב החניכים בכיתות י"א ובאחוזים גבוהים יותר בכיתות י"ב. בתנועת המכבי הצעיר ראינו את הסיסמה "תנועה ללא הגשמה, כגוף בלי נשמה", הנתונים בשטח מלמדים שהנושא נוכח ורלוונטי לבני הנוער.

נחזור, לסיכום, לשני העוגנים, שיכולים להיקרא **עוגן המהות**, המייצג את השאלה והמענה התנועתי – מהי הגשמה? ועוגן היישום התנועתי, אשר מייצג את השאלה – מהן דרכי ההגשמה המוגדרות בתנועה? בכל תנועה תהיינה התשובות בהתאם לשפת התנועה ולמאפייניה.

בכל השיחות ובכל התנועות למדתי שהשאיפה היא להצליח בהטמעת ערכים במהלך התהליך החינוכי בתנועה, תהיינה מסגרות ההמשך אשר תהיינה. בכל תנועה מאמינים שהמגשימים התנועתיים הם הבוגר והבוגרת שחיים (במסגרות מגוונות) כאזרחים מועילים, מעורבים בחינוך ומתנדבים בקהילה. נאבקים על עולות מקומות ולא נבהלים מפעילות ציבורית. בין מנהיגי העתיד יהיה מקום של כבוד לבוגרי התנועות, שרואים בשליחות ציבורית משימה אשר ראוי להירתם לביצועה. החניכים, כפי שראינו, רואים גם הם את אורח חייהם בעתיד כיעד המרכזי של ההגשמה התנועתית.

ואם בדימויים עסקינן, הספינה התנועתית מטילה את שני העוגנים ובוגריה עולים אל היבשה, אל ההגשמה כדרך חיים.

רשימת הראיונות (מסודרת לפי מועדי הפגישות)

- הנוער העובד והלומד פסח האוספטר, רכז תנועת דרוור ישראל.
פברואר – יוני 2019.
- היכלי ענ"ג מאשה בורזיקובסקי, יו"ר; ברכה
רובינשטיין, מנהלת מרכז הדרכה; חני
מנדל, מנהלת פרויקטים; רחל ארזון,
מתאמת קשרי קהילה.
פברואר, יולי 2019.
- בני עקיבא יאיר שחל, מזכ"ל בני עקיבא; מתניה
יריד, רכז (לשעבר) תנועת הבוגרים.
יוני, אוקטובר 2019.
- השומר הצעיר איתי זידנברג, מזכ"ל (לשעבר); יניב
שגיא, מזכ"ל (לשעבר).
ספטמבר ואוקטובר 2019.
- המחנות העולים אילן גזית, יו"ר המחנות העולים; ד"ר
גיר מיכאלי, מזכ"ל (לשעבר).
אוקטובר – נובמבר 2019.
- הנוער הלאומי – בית"ר ניסים שלם, יו"ר התנועה; מתן צבי
הירש, ממונה על תחום הגשמה.
אוקטובר 2019.

- המכבי הצעיר אחיקם שושן, יו"ר הנהגה ארצית; רועי תשובה, מזכ"ל (לשעבר); רקפת הימן זהבי, בעבר רכזת במחלקת הדרכה וחברת הנהגת התנועה. אוקטובר 2019.
- האיחוד החקלאי רון זלדמן, מזכ"ל יוצא; נטע סיוז מור חיים, מזכ"לית נכנסת; טל מדר, מזכ"לית (לשעבר). נובמבר 2019; אפריל 2020.
- עזרא שאול דה מלאך, מזכ"ל; אביעד מוזס, סגן מזכ"ל; רועי פריד, מחלקת הדרכה. דצמבר 2019.
- אריאל דביר עמיאור, מזכ"ל. ינואר 2020.
- הנוער הדרוזי אמיר עלי, מזכ"ל; לינה עליאן, רכזת הדרכה; מונרא עלי, רכזת מרכז הפעילות של לקווי ראייה. פברואר 2020.
- הצופים הערבים נאדר סמעאן, רכז הדרכה; ד"ר בשיר עבדו, חבר הנהלת התנועה. פברואר 2020.
- הצופים קלי כהן, מזכ"ל; מאיה דולב, מנהלת מחלקת הגשמה; רלי ישראלי, מנהלת מחלקת הדרכה. אפריל 2020.

לקריאה נוספת

אבן, נ' (2014). לחנך ל'ערכים' ולא ל'צורות': המסע אל ההגשמה החדשה בתנועות הנוער. רמת אפעל: מועצת תנועות הנוער בישראל.

אבן, נ', הימן זהבי, ר', בורגר, א' (2016) הזדמנות למנהיגות: מנהיגות וחינוך למנהיגות בתנועות הנוער. רמת אפעל: מועצת תנועות הנוער בישראל.

אדלר, ח' (1962). תנועת הנוער בחברה הישראלית. ירושלים: משרד החינוך והתרבות, המחלקה לנוער; מוסד סאלד למען הילד והנוער.

דברי שיח: הרצאות ודברי חברים. כרך ב': הנוער בישראל – מציאות, בעיות, תפקידים. תל-אביב: הוצאת מפלגת פועלי ארץ ישראל.

דרור, י' (1979). תנועות הנוער: אתמול-היום-מחר. חיפה: בית רוטנברג.

הימן זהבי, ר', גרטל, ג' (2017). חינוך מאפשר: החינוך בתנועות הנוער כהכנה לחיים. רמת אפעל: מועצת תנועות הנוער בישראל.

ויזל, מ' (2020), קשר כפול: מהתנועה לכיתה, רמת אפעל: מועצת תנועות הנוער בישראל.

כהנא, ר' (2007). נעורים והקוד הבלתי-פורמלי: תנועות נוער במאה העשרים ומקורות הנעורים הפוסט-מודרניים. ירושלים:

- מוסד ביאליק; האוניברסיטה העברית, המכון לחקר הטיפוח בחינוך.
- לם, צ' (1991). תנועות הנוער הציוניות במבט לאחור. תל-אביב: ספרית פועלים.
- מיכאלי, נ' וגרטל, ג' (עורכים) (2020) תנועות הנוער בישראל: ייחודיות חינוכית בת מאה. תל אביב: מכון מופ"ת ומועצת תנועות הנוער בישראל.
- נאור, מ' (1989) תנועות הנוער 1920-1960, עידן 13, יד יצחק בן-צבי.
- פז, ש' (2016) פנינו אל השמש העולה: חניכי תנועות הנוער החלוציות ובוגריהן בני הדור השני 1947-1967. מוסד ביאליק ומכון בן גוריון לחקר ישראל והציונות.
- קרייטלר, ה' וקרייטלר, ש' (1964). יחסו של הנוער הישראלי לאידיאלים חברתיים. מגמות, יג (2), עמ' 174-183.
- שחר, נ' (2018). שירת הנוער מה שרו בתנועות הנוער, ירושלים: יד יצחק בן-צבי.
- שפירא, ר', אדלר, ח', לרנר, מ' ופלג, ר' (עורכים) (1979). חולצה כחולה וצווארון לבן: מחקר על עולמם החברתי של בוגרי תנועות נוער בישראל. תל-אביב: עם עובד.

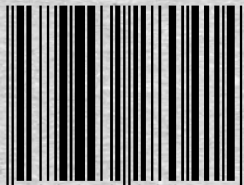
מחקרי מועצת תנועות הנוער

מועצת תנועות הנוער הינה ארגון וולונטרי לתנועות הנוער בישראל. המועצה מהווה שולחן משותף ומקום מפגש לראשי התנועות מכל גווני הקשת הפוליטית, העוסקים בבעיות אקטואליות בנושאי חינוך, מעורבות הנוער בתהליכים חברתיים ובפעילות ציבורית, וכן בבעיות השעה של החברה הישראלית. כל זאת מתוך זיקה לתנועה הציונית ולמגילת העצמאות. כמו כן מהווה המועצה גוף מתאם בין התנועות השונות בפרויקטים משותפים ומול משרדי ממשלה, בתיאום טיולים ארציים, מחנות קיץ, בטיחות, בריאות וביטחון.

בשיחות בספר, עם מזכ"לים ופעילים, בעבר ובהווה, מכל תנועות הנוער, מוצגות התפיסות התנועתיות על מהות ההגשמה. יעדי הגשמה הם המצפן של כל תנועה, ואצל רבים מחבריה הם מצביעים על כיוון ודרך בשנות התבגרותם בתנועה ובבגרותם. אחרי שנים של שינויים מהותיים בתפיסות ההגשמה התנועתיות פרוסים בין עמודי הספר הלבטים, התהליכים והתובנות שהובילו לגיבוש יעדי הגשמה מתאימים לתקופתנו.

ד"ר נעם אבן חוקר תנועות הנוער והחברה הישראלית. בעלים ומנכ"ל בחברת הצוות הדידקטי בע"מ. בין ספריו הקודמים: לחנך לערכים' ולא 'לצורות', המסע אל ההגשמה החדשה בתנועות הנוער; הזדמנות למנהיגות, מנהיגות וחינוך למנהיגות בתנועות הנוער.

מחיר מומלץ: 70 ₪
ISBN 978-965-92804-1-4

9 789659 280414

ינואר 2021 שבט תשפ"א